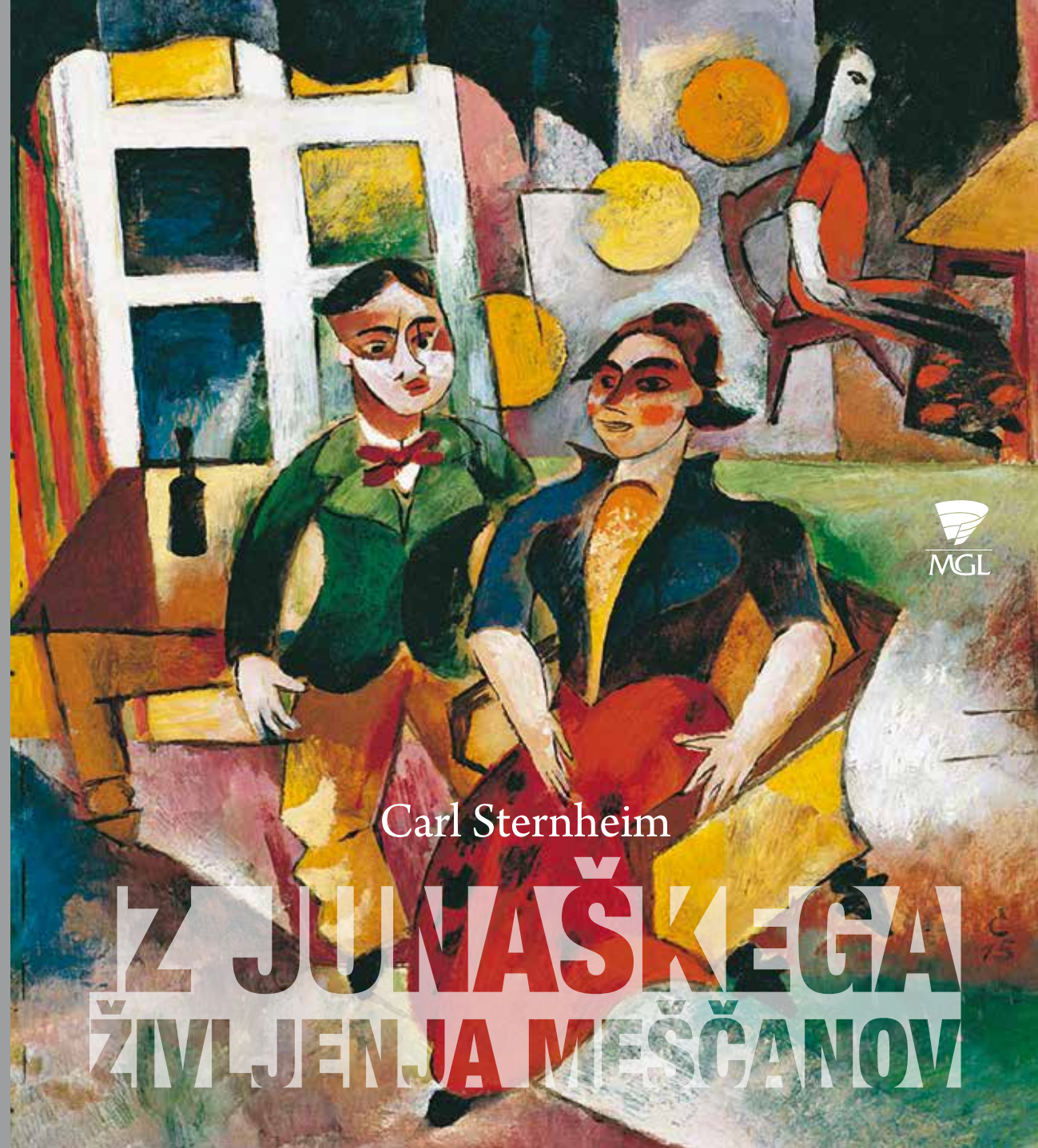

MGL

mestno gledališče ljubljansko 2013/2014

2013/2014 Carl Sternheim IZ JUNAŠKEGA ŽIVLJENJA MEŠČANOV

MGL

Carl Sternheim

IZ JUNAŠKEGA ŽIVLJENJA MEŠČANOV

VSEBINA

- 5** **CARL STERNHEIM IN PRETRESI NJEGOVE DOBE**
- 19** Svetlana Slapšak **GLEMBAJEVI Z MASKEJEVIMI PRED VELIKO VOJNO 2014**
- 23** Manca G. Renko **ZA ODREŠITEV SVETA NAJPREJ POTREBUJEMO NJEGOVO UNIČENJE. STOLETNI TOK MODERNE**
- 29** Špela Virant **MASKE MEŠČANSTVA**
- 33** Carl Sternheim **IZ JUNAŠKEGA ŽIVLJENJA MEŠČANOV** (dramsko besedilo)
- 110** Fotografije z vaj
- 118** In memoriam
- 122** Ob jubileju

Carl Sternheim

IZ JUNAŠKEGA ŽIVLJENJA MEŠČANOV

Spodnjice, Snob, 1913

Aus dem bürgerlichen Heldenleben: Die Hose, Der Snob, 1913

Prva slovenska uprizoritev

Premiera 25. septembra 2013

Prevajalec **MILAN ŠTEFE**

Režiser **ALEKSANDAR POPOVSKI**

Dramaturginja **EVA MAHKOVIC**

Scenografa **NUMEN in IVANA RADENOVIĆ**

Kostumografka **JELENA PROKOVIĆ**

Avtor glasbe **VLADA DIVLJAN**

Lektor **MARTIN VRTAČNIK**

Oblikovalec svetlobe **BRANKO ŠULC**

Oblikovalka maske **TINA LASIČ ANDREJEVIĆ**

Asistentka kostumografke **KATJA MAGISTER**

Vodja predstave **Borut Jenko**

Šepetalka **Neva Mauser Lenarčič**

Tehnični vodja **Jože Logar**

Vodja scenske izvedbe **Janez Koleča**

Vodja tehnične ekipe **Branko Tica**

Tonska tehnika **Sašo Dragaš** in **Tomaž Božič**

Osvetljevalca **Branko Šulc** in **Bogdan Pirjevec**

Frizerki **Ksenija Imerović** in **Janja Hasani**

Garderoberki **Angelina Karimović** in **Tatjana Cirman**

Rekviziter **Sašo Ržek**

Sceno so izdelali pod vodstvom mojstra **Vlada Janca** in kostume pod vodstvom mojstric **Irene Tomažin** in **Branke Spruk** v delavnicah MGL.

Igrajo

Spodnjice

Theobald Maske **JURE HENIGMAN**

Luisse Maske **TINA POTOČNIK**

Gertrud Deuter **KARIN KOMLJANEC**

Frank Scarron **JURIJ DREVENŠEK**

Benjamin Mandelstam **PRIMOŽ PIRNAT**

Tujec **DOMEN VALIČ**

Snob

Theobald Maske **JURE HENIGMAN**

Luisse Maske **TINA POTOČNIK**

Christian Maske **MATEJ PUC**

Grof Aloysius Palen **MILAN ŠTEFE**

Grofica Marianne Palen **VIKTORIJA BENCIK EMERŠIČ**

Sybil Hull **KARIN KOMLJANEC**

1913

Baron Christian Maske von Buchow **MATEJ PUC**

Philipp Ernst Maske **JURE HENIGMAN**

Ottlie Maske **VIKTORIJA BENCIK EMERŠIČ**

Grofica Sofie von Beeskow **TINA POTOČNIK**

Grof Otto von Beeskow **JURIJ DREVENŠEK**

Wilhelm Krey **PRIMOŽ PIRNAT**

Friedrich Stadler **DOMEN VALIČ**

CARL STERNHEIM IN PRETRESI NJEGOVE DOBE

1878 Leto 1878 se začne na torek. Januarja v Londonu postavijo egipčanski obelisk, imenovan Kleopatra igla. Februarja v Rimu po enaintridesetih letih vodenja Rimskokatoliške cerkve umre papež Pij IX. Epidemija rumene mrzlice v dolini Misisipija pobije več kot 13.000 ljudi. V Moskvi izide celotna verzija Tolstojeve *Ane Karenine*. Po končani rusko-pruski vojni in povečanju ruskega vpliva na Balkanu junija in julija v Berlinu poteka berlinski kongres, na katerem sodelujejo Nemčija, Avstro-Ogrska, Francija, Velika Britanija, Italija, Rusija in Osmansko cesarstvo. Kongresu predseduje nemški kancler Otto von Bismarck. Srbija, Črna gora in Romunija so priznane kot neodvisne države, Avstro-Ogrska pa zasede Bosno in Hercegovino. 1978 je tudi dogajalno leto romana Christopherja Bulisa po znanstvenofantastični seriji *Doctor Who Imperial Moon*.

1. aprila se v Leipzigu rodi Carl Sternheim. Rojen je v zunajzakonski zvezi judovskega bankirja in trgovca Carla Sternheima in protestantke Rose Marie Flore Francke. Sternheim je krščen kot William Adolf Karl Francke in prvi dve leti življenja nosi materin priimek. Sternheim, ki se mu s svojim pisanjem nikoli ne bo treba preživljati, bo v karieri pisal predvsem dramska besedila in kratko prozo in se imenoval za predstavnika realizma, zgodovina pa ga bo označila za ekspresionista, ki v svojih delih v telegrafskem jeziku kritično slika vzpenjajoči se nemški meščanski razred wilhelmskega obdobja.

1879 Leto 1879 se začne na sredo. Januarja je v ZDA ratificirana ustava zvezne države Kalifornije. V južni Afriki se začne angleško-zulujska vojna med Britanskim imperijem in Kraljestvom Zulu, ki traja do julija in se zaključi z zmago Britancev in koncem neodvisnih Zulujcev. Marca je v Ulmu rojen Albert Einstein, aprila pa v Parizu modni oblikovalec Paul Poiret. Rusija in Velika Britanija maja podpišeta sporazum v Gandamaku in tako ustanovita Afganistan. Julija krščanski restavracionist Charles Taze Russell izda prvo številko revije *Stražni stolp*, ki bo postala najbolj razširjena revija na svetu. Avstro-Ogrska in Nemško cesarstvo skleneta vojno zavezništvo. Avgusta se v bodočem romarskem kraju Knock na Irskem nekaterim domačinom prikažejo Devica Marija, sv. Jožef, sv. Janez Evangelist in Jagne božje. Oktobra Thomas Edison preizkusi prvo električno žarnico, ki pregori po trinajstih urah in pol. Decembra Henrik Ibsen izda *Noro ali Hišo lutk*, ki je prvič uprizorjena istega meseca v Kraljevem danskem gledališču v Københavnu.

Ernst Ludwig Kirchner Portret Carla Sternheima, 1916

6 CARL STERNHEIM IN PRETRESI NJEGOVE DOBE

- 1880** Leto 1880 se začne na četrtek. Marca mesto Wabash v ameriški zvezni državi Indiana postane prvo električno razsvetljeno mesto na svetu. Avgusta v Kölnu po 632 letih gradnje dokončajo Katedralo sv. Petra. Novembra James in John Ritty v Ohio patentirata prvo registrsko blagajno. Pierre in Jacques Curie odkrijeta piezoelektriko. Decembra v Londonu umre angleška pisateljica George Eliot. Carl Sternheim starejši in Rosa Marie Flora Francke se poročita, Sternheim mlajši in njegova mlajša sestra Maria sta priznana za zakonska otroka in dobita priimek Sternheim. Družina živi v Hannoveru.
- 1882** Leto 1882 se začne na nedeljo. Aprila ameriški izobčenec Robert Ford na Divjem zahodu ustrelji in ubije vodjo svoje tolpe Jesseja Jamesa. Maja se zvezi Nemškega cesarstva in Avstro-Ogrske priključi Kraljevina Italija – nastane Trojna aliansa. Junija ciklonske poplave v Mumbaju pobijejo več kot 100.000 ljudi. Nemčija pridobi kolonije na Pacifiku. Avgusta v Veliki Britaniji Akt o lastninski pravici poročenih žensk 1882 ženskam omogoči, da kupujejo in prodajajo svojo lastnino in obdržijo svoj zaslužek. Septembra britanski vojaki v okviru anglo-egipčanske vojne zasedejo Kairo, Egipt postane britanski protektorat. 4. septembra Thomas Edison s stikalom osvetli kvadratno miljo na Manhattnu, kar pomeni začetek električne dobe.
- 1886** Leto 1886 se začne na petek. Januarja Karl Benz patentira prvi motor na bencin, Benz Patent Motorwagen. Marca se v Pöchlarnu rodi ekspresionistični slikar in pesnik Oskar Kokoschka. Maja ameriški farmacevt John Stith Pemberton izumi pijačo z mehurčki, ki naj bi ugodno vplivala na glavobole, težave z živci in prebavo ter ozdravila impotenco in odvisnost od morfija; imenuje jo kokakola. Decembra je v Londonu ustanovljen nogometni klub Arsenal. Friedrich Nietzsche objavi delo *Onkraj dobrega in zla*.
- 1887** Leto 1887 se začne na soboto. Nemški kancler Bismarck poskuša povezati Rusko carstvo in Nemčijo, da bi se izognil povezovanju Rusije in Francije. Emil Berliner patentira gramofon.
- 1888** Leto 1888 se začne na nedeljo. To je leto treh cesarjev: v 91. letu umre cesar Viljem I., nasledi ga Friedrich III., ki umre po 99 dneh. Prestol prevzame Viljem II. in postane nemški cesar. Nietzsche objavi *Antikrista*, *Somrak malikov* in *Ecce Homo*. Januarja je v Washingtonu ustanovljen National Geographic. Aprila v Londonu najdejo truplo prostitutke Mary Ann Nichols, domnevne prve žrtve serijskega morilca Jacka Razparača, ki po okrožju Whitechapel pobija do februarja 1891. August Strindberg napiše *Gospodično Julijo*. Septembra George Eastman patentira fotoaparat s filmom v zvitku in ustanovi podjetje Kodak. Carl Sternheim prične obiskovati gimnazijo Friedricha Werderja v Berlinu.

Max Ernst *Teden dobrote*, 1933

- 1889** Leto 1889 se začne na petek. Aprila se v krčmi Gasthof zum Pommer v kraju Braunau am Inn rodi Adolf Hitler. Marca v Parizu za svetovno razstavo zgradijo Eifflov stolp, ki s 300 metri za 130 metrov presega do tedaj najvišjo stavbo na svetu. Oktobra se odpre kabaret Moulin Rouge.
- 1890** Leto 1890 se začne na sredo. Marca nemški cesar Viljem II. s položaja odslovi kanclerja Otta von Bismarcka. Maja se nizozemski slikar Vincent van Gogh preseli v Auvers-sur-Oise na obrobju Pariza, kjer zanj skrbi dr. Paul Gachet. V sedemdesetih dneh naslika približno sedemdeset slik, potem pa se julija ustrelji in dva dni zatem umre. Avgusta newyorški morilec William Kemmler postane prvi človek, ki je usmrčen z električnim stolom. Angleški antropolog, meteorolog, geograf, izumitelj, evgenik in statistik sir Francis Galton oznani statistično demonstracijo unikatnosti in možnosti klasifikacije človeških prstnih odtisov. Oblikuje se skupina pisateljev Mladi Dunaj (*Jung Wien*), v kateri so med drugimi Arthur Schnitzler, Hugo von Hofmannsthal in Karl Kraus.
- 1893** Leto 1893 se začne na nedeljo. Februarja Rudolf Diesel patentira dizelski motor. Marca Slonokoščena obala postane francoska kolonija. Maja je Edisonov kinetoskop prvič prikazan v javnosti. Zlom na newyorški borzi (panika leta 1893) sproži gospodarsko depresijo. Junija je Lizzie Borden spoznana za nedolžno pri umoru svojih staršev. Julija japonski podjetnik Mikimoto Kōkichi razvije metodo gojenja biserov. Septembra Nova Zelandija postane prva država na svetu, ki ženskam podeli volilno pravico. Oktobra se v Parizu pojavijo prve avtomobilске registrske tablice. Carl Sternheim s petnajstimi leti napiše prvo dramo. Zanimajo ga velike teme, njegova vzornika sta Goethe in Schiller, sanjari o karieri slavnega pisca. Ker ga v času šolanja bolj kot učenje zanimata dramatika in poezija, v naslednjih letih pade letnik in zamenja več srednjih šol. Po zaslugi družinskega prijatelja, založnika Hansa Maskeja, po katerem bo poimenoval protagoniste svojega cikla *Iz junaškega življenja meščanov*, redno obiskuje berlinska gledališča in salone. Tam lahko od blizu spremlja življenje novih bogatašev, bankirjev in umetnikov.
- 1895** Leto 1895 se začne na torek. Aprila Ljubljano prizadene hud potres. Maja je Oscar Wilde zaradi »sodomije in prostaške nespodobnosti« obsojen na dve leti zaporne kazni v angleškem Readingu. Avgusta v Londonu umre filozof in eden od dveh očetov marksizma Friedrich Engels. Oktobra Rudyard Kipling v ilustrirani reviji *The Cosmopolitan* objavi kratko zgodbo *Mowgli za vedno zapusti džunglo*. Novembra Wilhelm Röntgen odkrije rentgenske žarke.
- 1897** Leto 1897 se začne na petek. Maja izide roman Brama Stokerja *Drakula*. Novembra je ustanovljen nogometni klub Juventus F. C. Francoski sociolog Émile Durkheim izda svoje klasično delo *Samo-*

mor, v katerem med drugim zaključí, da so samomori pogostejši med protestanti kot katoliki in Judi, pogostejši med samskimi kot poročenimi, pogostejši med moškimi kot ženskami (razen pri poročenih ženskah brez otrok).

Sternheim s težavo zaključí gimnazijo v Berlinu. V naslednjih letih zamenja več univerz v Münchnu, Berlinu, Göttingenu in Leipzigu, kjer študira pravo, filozofijo in psihologijo, vendar ne diplomira.

- 1898** Leto 1898 se začne na soboto. Januarja je mesto New York razdeljeno na pet okrožij, ki se imenujejo Manhattan, Brooklyn, Queens, The Bronx in Staten Island. Francoski pisatelj Émile Zola na prvi strani pariškega lista *L'Aurore* objavi odprto pismo francoskemu predsedniku z naslovom *Obtožujem (J'accuse)*, v katerem vlado obtoži antisemitizma in krivičnega izгона Alfreda Dreyfusa v aferi Dreyfus. Aprila se začne špansko-ameriška vojna, ki se konča avgusta s porazom Španije. Julija britanska vlada od Kitajske za 99 let najame mesto Hongkong. Avgusta ameriški farmacevt Caleb Bradham brezalkoholno pijačo *Brad's Drink*, ki jo je izumil leta 1893, preimenuje v Pepsi-Colo. Sternheim izda svoje prvo delo, komedijo *Odrešenik (Der Heiland)*. Tisk financira njegov oče.
- 1900** Leto 1900 se začne na ponedeljek. Marca v Franciji delovnik za ženske in otroke omejijo na enajst ur. Britanski arheolog sir Arthur Evans kupi zemljišče na Kreti in čez tri dni odkrije palačo v Knososu. Aprila Havaji postanejo del ozemlja ZDA. Maja v Čikagu izide *Čarovnik iz Oza* ameriškega pisatelja L. Franka Bauma. Junija Reichstag sprejme drugi zakon, ki omogoča širjenje nemške mornarice. Julija čez jezero Bodensee poleti prvi cepelin, imenovan LZ1. V Parizu odprejo prvo linijo pariškega metroja. Oktobra je v britanski parlament izvoljen petindvajsetletni Winston Churchill. Decembra nemški fizik Max Planck odkrije zakon sevanja črnih teles, kar pomeni rojstvo kvantne fizike. Na prelomu stoletja na Zemlji živi milijarda in 650 milijonov ljudi. Sternheim se prvič poroči, in sicer s katoličanko Eugenie Hauth. Skupaj živita v Weimarju. Ker ga oče še vedno finančno podpira, se lahko Sternheim v celoti posveti pisanju.

- 1901** Leto 1901 se začne na torek in je prvo leto 20. stoletja. Januarja v Londonu v starosti 81 let in po 63 letih vladanja umre kraljica Viktorija. Februarja se Velika Britanija in Nemčija dogovorita o meji med Nemško vzhodno Afriko in britansko kolonijo Nyasaland. Decembra na peto obletnico smrti Alfreda Nobela v Stockholmu poteka prva podelitev Nobelovih nagrad. Scotland Yard vzpostavi arhiv prstnih odtisov. V Kongu prvič opazijo novo živalsko vrsto – okapija. Eugenie in Sternheim dobita sina Carlhansa. Sternheim napiše tragedijo *Juda Iskarijot*, ki ostane neuprizorjena.

- 1902** Leto 1902 se začne na sredo. Februarja v Berlinu odprejo podzemno železnico. Aprila francoski industrialec in pionir parnih avtomobilov Léon Serpollet s svojim parnim avtomobilom, poimenovanim Velikonočno jajce, v Nici podre hitrostni rekord – 120 km/h. V Los Angelesu se odpre prvi kino, Electric Theatre. Maja se z zmago Velike Britanije in integracijo Južne Afrike v Britanski imperij konča druga burska vojna. Sternheimova drama *Auf Krugdorf* je z eno ponovitvijo uprizorjena v Dresdnu. Sternheim se z družino preseli v Berlin. Za eno leto odide v vojsko, vendar je zaradi slabega zdravja po šestih mesecih odpuščen.
- 1903** Leto 1903 se začne na četrtek. Januarja je britanski kralj Edvard VII. razglašen za indijskega cesarja. Marca se v New Yorku odpre hotel Martha Washington, ki je prvi hotel, namenjen izključno ženskam. Osmansko cesarstvo in Nemško cesarstvo podpišeta sporazum o gradnji železnice med Istanbulom in Bagdadom. Decembra brata Wright v Severni Karolini prvič poletita z letalom. Otto Weininger objavi knjigo *Spol in značaj*, ki jo Sternheim omeni v ciklu *Iz junaškega življenja meščanov*. Sternheim se z družino preseli v München.
- 1904** Leto 1904 se začne na petek. Šestnajstega junija ima James Joyce prvi zmenek s svojo bodočo ženo Noro Barnacle, datum bo kasneje postal dogajalni čas romana *Ulikses (Bloomsday)*. Julija je končana transsibirska železnica. Oktobra se odpre prva linija newyorške podzemne železnice. Sternheim in Eugenie se sporazumno razideta, vendar ne pride do uradne ločitve. Sternheim spozna Eugenijino nekdano sošolko, poročeno pisateljico Theo Löwenstein, ki postane njegova muza, sodelavka in partnerka.
- 1905** Leto 1905 se začne na soboto. Januarja se odpre transsibirska železnica. Aprila Albert Einstein razvije teorijo relativnosti, maja pa v doktorski disertaciji razloži brownovo gibanje. Eksotična plesalka in vohunka Mata Hari prvič nastopi v Parizu. V Parizu na razstavi Salon d'Automne prvič razstavljajo fauvisti, med njimi Henri Matisse in André Derain.
- 1906** Leto 1906 se začne na ponedeljek. Aprila v Italiji izbruhne vulkan Vezuv in opustoši Neapelj. Sternheimova prva žena Eugenie zahteva ločitev. Thea Löwenstein podeduje veliko bogastvo in prične Sternheimu podpirati tudi finančno. Čeprav sta skoraj ves čas skupaj, Thea ostane poročena, saj njen mož v primeru ločitve zahteva skrbništvo nad obema otrokoma – tudi Dorotheo, ki je rojena iz Theine zveze s Sternheimom.

- 1907** Leto 1907 se začne na torek. Januarja se v Rimu odpre prva šola Montessori. Marca na volitvah v finski parlament prvič na svetu kandidirajo tudi ženske: izvoljenih jih je devetnajst. Julija Koreja postane japonski protektorat. Avgusta Robert Baden-Powell vodi prvi skavtski kamp. Thea Löwenstein sprejme pogoje svojega moža, se loči in poroči s Sternheimom. Par se ukvarja z zbiranjem umetniških del, kmalu imata v lasti dela Vincenta van Gogha, Paula Gauguina, Pierra-Augusta Renoira, Henrija Matissa in Pabla Picassa.
- 1908** Leto 1908 se začne na sredo. Marca francoski letalec Léon Delagrange pilotira prvi potniški polet: na krovu je drugi letalec in pilot Henri Farman. Avgusta francoski karikaturist Émile Cohl ustvari prvi v celoti animirani film, *Fantasmagorie*. Septembra Henry Ford ustvari prvi avtomobil Ford Model T. Oktobra Bolgarija razglasi neodvisnost od Osmanskega cesarstva. Francoski arheolog Otto Hauser v najdišču Le Moustier najde skelet 40.000 let starega neandertalskega fanta. Časopis Daily Telegraph objavi kontroverzen intervju z nemškim cesarjem Viljemom II., v katerem cesar Britance med drugim označi, da so »nori kot marčni zajci«. Intervju zaostri britansko-nemške odnose in še poveča rastoče napetosti v Evropi, ki bodo v nekaj letih pripeljale do prve svetovne vojne. Thea Löwenstein rodi sina Klause. S pomočjo njenega kapitala Sternheim in dunajski esejist in dramatik Franz Blei v Münchnu začneta izdajati ekspresionistični časopis *Hyperion*, v katerem izide prvo objavljeno delo Franza Kafke *Razmisleki (Betrachtung)*. Franz Blei Sternheimu spodbuja, naj se pri delu zgleduje po Molièru.
- 1909** Leto 1909 se začne na petek. Aprila v Rimu beatificirajo Ivano Orleansko. Max Reinhardt v Deutsches Theatru režira *Fausta*; predstava traja enajst ur. Avstrijski biolog in zdravnik Karl Landsteiner razvije sistem krvnih skupin. Sternheim zaključi dramo *Don Juan*. Blei ga predstavi Reinhardt, ki besedilo na Sternheimove stroške postavi v Deutsches Theatru. Predstava ima dve ponovitvi.
- 1910** Leto 1910 se začne na soboto. Marca na Kitajskem ukinejo suženjstvo, ki je bilo legalno od leta 1600 pr. Kr. Nastane prva filmska grozljivka: adaptacija romana Mary Shelley *Frankenstein*. Začne se mehiška revolucija. Henry Ford proda 10.000 avtomobilov. Sternheim po Bleiovem nasvetu preneha s pisanjem drame o Henrik VIII. in prične igro po vzoru Molièrovega *Georgea Dandina*. Thea Löwenstein mu svetuje, naj dogajalni prostor iz Pariza prestavi v Berlin, saj berlinsko družbo bolje pozna. Glavni lik se piše Maske v spomin na Hansa Maskeja, ki ga je v mladosti uvedel v svet gledališča.

1911 Leto 1911 se začne na nedeljo. Avgusta v Louvru ukradejo da Vincijevo delo *Mona Lisa*. Septembra Italija razglasi vojno z Osmanskim cesarstvom. Novembra v italijansko-turški vojni v Libiji prvič uporabijo zračno bombardiranje. Decembra v Münchnu prvič razstavlja ekspresionistična slikarska skupina Modri jezdec, v kateri so med drugim Vasilij Kandinski, Franz Marc in Marianne von Werefkin. Dramatik Hugo von Hofmannsthal napiše *Slehernika*.

Sternheim napiše prvo igro iz cikla *Iz junaškega življenja meščanov*, tj. *Spodnjice*. Praizvedba je v Kammer-spiele Deutsches Theatru. Odziv publike je povprečen, besedilo pa je zaradi kritičnega in satiričnega pisanja o nemški družbi cenzurirano. Med drugim je zaradi nespodobnosti spremenjen tudi naslov; igra se predstavlja pod naslovom *Velikan (Der Riese)*. Cikel *Iz junaškega življenja meščanov (Aus dem bürgerlichen Hel-denleben)*, ki ga bo pisal do leta 1925 ter bo vključeval številne politične in družbene motive svoje dobe, sestavlja šest dramskih besedil: poleg *Spodnjic (Die Hose)* še *Snoba (Der Snob, 1914)*, *1913 (1913, 1915)*, *Fosila (Das Fossil, 1925)*, *Kaseto (Die Kasette, 1911)* in *Meščana Schipppla (Bürger Schippel, 1913)*. V delu cikla se kot protagonisti pojavijo člani in potomci fiktivne rodbine Maske, zato se ta štiri dela (*Spodnjice, Snob, 1913* in *Fosil*) imenujejo tudi *Tetralogija Maske*.

1912 Leto 1912 se začne na ponedeljek. Januarja je kot država razglášena Republika Kitajska. Marca Američan Albert Berry kot prvi človek s padalom skoči iz letečega letala. Aprila čezoceanska Titanik v severnem Atlantiku zadene ob ledeno goro in potone; v nesreči umre 1.517 ljudi. Oktobra se prične prva balkanska vojna: Črna gora razglasi vojno z Osmanskim cesarstvom, konflikt traja dva meseca. Z zmago Italije se zaključi italijansko-turška vojna. Nemški pisatelj Thomas Mann napiše novelo *Smrt v Benetkah*.

Sternheim sodeluje z ekspresionističnim časopisom *Die Aktion* in konča še eno delo iz cikla *Iz junaškega življenja meščanov*, igro *Kaseto*. Družina se preseli v Belgijo.

1913 Leto 1913 se začne na sredo. Januarja Britanski odbor filmskih cenzorjev dobi dovoljenje za klasifikacijo in cenzuro filmov. Junija britansko sufražetko Emily Davison na konjski dirki potepta kraljevi konj Anmer. V Berlinu je z letom 10.000 golobic uradno krščen novi Deutsches Stadion, ki ga zgradijo v pričakovanju poletnih Olimpijskih iger 1916, ki kasneje odpadejo zaradi prve svetovne vojne. Prične se druga balkanska vojna. Avgusta v Københavnu dokončajo kip Male morske deklice. V Berlinu razpade ekspresionistična skupina *Most*. Potem ko v Firencah aretirajo tatu Vincenca Perugio, Italija Franciji decembra vrne *Mono Liso*.

Sternheim napiše še eno delo iz cikla *Iz junaškega življenja meščanov*, *Meščan Schippel (Bürger Schippel)*. Praizvedbo v Deutsches Theatru režira Max Reinhardt. To je prvi veliki Sternheimov uspeh pri publiki.

1914 Leto 1914 se začne na četrtek. Februarja se v komediji *Making a Living* v svoji prvi vlogi na filmskem platnu pojavi Charlie Chaplin. Marca belgijski kirurg Albert Hustin uspešno opravi prvo indirektno transfuzijo krvi. Junija Gavrillo Princip v Sarajevu strelja in ubije avstrijskega prestolonaslednika, nadvojvodo Franca Ferdinanda, kar je povod za začetek prve svetovne vojne. Julija nemški cesar Viljem II. oznani, da se ne bo udeležil pogreba. Julija Avstro-Ogrska napove vojno Kraljevini Srbiji, s čimer se začne prva svetovna vojna. Avgusta Nemško cesarstvo napove vojno carski Rusiji in Franciji ter okupira Belgijo. Združeno kraljestvo Velike Britanije napove vojno Nemškemu cesarstvu, ZDA razglasijo nevtralnost. Septembra v živalskem vrtu v Cincinnati pogine Martha, poslednji golob pismošča na svetu. Senegalec Blaise Diagne postane prvi temnopolti Afričan v francoskem parlamentu. Henry Ford proda 248.000 avtomobilov.

Sternheim napiše *Snoba*. Praizvedbo v Kammerspiele ponovno režira Reinhardt. *Snob* je vrhunec Sternheimove kariere, predstava je najuspešnejša uprizoritev v sezoni Deutsches Theatra. Cenzura zahteva le majhne spremembe, kritike so pozitivne. Sledi komedija *Der Kandidat*, ki nastane po prevodu Flaubertove komedije *Le Candidat* Thee Löwenstein.

1915 Leto 1915 se začne na petek. Januarja italijanski Avezzano prizadene hud potres, ki zahteva 29.000 življenj. Marca v observatoriju Lowell prvič fotografirajo Pluton, a ga ne prepoznajo kot planet. Charlie Chaplin posname film *Potepuh (The Tramp)*. Maja kanadski vojak John McCrae napiše znano spominsko vojno pesem *In Flanders Fields*. Novembra Albert Einstein formulira splošno teorijo relativnosti. V Nemčiji prvič izide *Preobrazba* Franza Kafke. Rudolf von Laban v Zürichu ustanovi koreografski inštitut.

Sternheim napiše dramo *1913* in novelo *Napoleon*. Cenzura v celoti prepove cikel *Iz junaškega življenja meščanov*. Thea Löwenstein odkrije beležnico, v katero Sternheim beleži svoje erotične trofeje.

1916 Leto 1916 se začne na soboto. Januarja Pariz prvič bombardirajo nemški cepelini. Februarja v ZDA zaradi predavanj o kontracepciji aretirajo anarhistko Emmo Goldman. Romunski pesnik Tristan Tzara osnuje umetniško gibanje dadaizem; februarja Hugo Ball v Zürichu v umetniške in politične namene ustanovi dadaistični klub Cabaret Voltaire. V Nemčiji se od Socialdemokratske stranke odcepi radikalno komunistično krilo. Septembra v mestu Erwin, Tennessee, obesijo cirkuško slonico Mary, ki je ubila svojega trenerja. Decembra snežni plaz v Dolomitih pod sabo pokoplje 18.000 avstrijskih in italijanskih vojakov. Severno morje poplavi Nizozemsko in zahteva 10.000 življenj. Posthumno izide delo *Predavanja iz splošnega jezikoslovja* švicarskega semiotika Ferdinanda de Saussura. Sternheim napiše *Tabulo Raso*, satiro o delavskih vodjah, ki profitirajo na račun borbe za delavske pravice.

Max Ernst *Teden dobrote*, 1933

- 1918** Leto 1918 se začne na torek. Novembra nemški cesar Viljem II. odstopi in odide v izgnanstvo na Nizozemsko. Konča se prva svetovna vojna. Nemčija postane Weimarska republika.
- 1919** Leto 1919 se začne na sredo. Januarja v spanju umre nekdanji ameriški predsednik Theodore Roosevelt. Januarja v Berlinu po vstaji Spartakove zveze umorijo Roso Luxemburg in Karla Liebknechta. Februarja 1919 je Friedrich Ebert izvoljen za prvega nemškega predsednika. Marca Benito Mussolini v Milanu ustanovi fašistično politično gibanje. Aprila v Weimarju nastane arhitekturno gibanje Bauhaus. Junija se z versajskim mirom formalno zaključi prva svetovna vojna. Nemčija se zmanjša na meje iz leta 1871, silam antante mora plačati vojno odškodnino in izgubi kolonije. Cesar Viljem II. je razglašen za vojnega zločinca. Na teritoriju bivše Avstro-Ogrske nastane več držav: poleg Avstrije še Madžarska, Poljska, Češkoslovaška in Kraljevina SHS. Oktobra z govorom za Nemško delavsko stranko prvič nastopi Adolf Hitler.
- Sternheim objavi prvi del *Evrope*, ki je njegov edini roman (drugi del bo napisal naslednje leto). V berlinskem Kleines Theatru uspešno uprizorijo satiro *Tabula Rasa*. Režiser je Sternheimov prijatelj George Altman, ki bo kasneje uspešno postavil še več Sternheimovih tekstov.
- 1923** Leto 1923 se začne na ponedeljek. Aprila je ustanovljena ameriška produkcijska hiša Warner Bros. Julija v Los Angelesu na hollywoodskih gričih postavijo znak Hollywood. Vrhunec hiperinflacije v Nemčiji.
- Sternheim napiše zadnjo dramo iz cikla *Maske*, *Fosil* (*Der Fossil*), v kateri se vojnoindustrijski esteblišment iz wilhelmskega obdobja, ki se je po začetku prve svetovne vojne umaknil, pripravlja na ponovni prevzem oblasti. Krstna uprizoritev ni uspešna.
- 1926** Leto 1926 se začne na petek. Februarja irski minister za pravosodje Kevin O'Higgins imenuje člane Komiteja za zlo v literaturi, ki cenzurira nove publikacije. Novembra v Italiji spet uzakonijo smrtno kazen. Decembra s svojega doma v Surreyju nepojasnjeno izgine pisateljica Agatha Christie; čez enajst dni jo najdejo v hotelu v Yorkshiru. V Berlinu je ustanovljena letalska družba Lufthansa.
- Sternheimovo psihično in fizično zdravje vedno bolj peša. Med drugim odkrije, da ima sifilis, že nekaj časa pa je tudi odvisen od morfija. Naslednje leto ga zapusti žena Thea Löwenstein.
- 1928** Leto 1928 se začne na nedeljo. Januarja angleški bakteriolog Frederick Griffith z Griffithovim poskusom posredno dokaže obstoj DNK. Junija letalka Amelia Earhart postane prva ženska, ki je uspešno preletela Atlantik. Avgusta je v Berlinu krstno uprizorjena *Opera za tri groše* Bertolta Brechta in Kurta Weilla. V Turčiji namesto arabske pisave uvedejo sodobno turško abecedo, ki temelji na latinici.
- Sternheim doživi mentalni in fizični zlom.

1929 Leto 1929 se začne na torek. Junija je v New Yorku predstavljena prva barvna televizija. Avgusta med Palestinci in Judi v Jeruzalemu izbruhnejo nemiri okrog Zidu žalovanja. Sledijo nemiri na številnih lokacijah, avgusta v pokolu v mestu Hebron umre 70 Judov. Po zlomu newyorške borze 29. oktobra svet prizadene velika ekonomska kriza. V Italiji fašistična stranka zaostri nadzor nad izobraževalno politiko in avtorizira vse učbenike. Maja je iz Sovjetske zveze izgnan Lev Trocki. V Weimarski republiki se okrog Alfreda Hugenbergja in njegove Nemške nacionalistične narodne stranke oblikuje koalicija desničarjev in konservativcev. Cilj je sprejem vojnega zakona, po katerem naj bi se prekinilo izplačevanje vojne odškodnine in izničilo vsakršne obveznosti Nemčije do sil antante. Koaliciji se pridružijo nacisti. Novembra se v New Yorku odpre muzej sodobne umetnosti MoMA. Izide roman Ernesta Hemingwayja *Zbogom, orožje*. Ustvarjena sta stripovska lika Popaj in Tintin.

1930 Leto 1930 se začne na sredo. Januarja se v stripu prvič pojavi mišek Miki. Marca v Massachusettsu začnejo prodajati zmrznjeno hrano. Ameriško podjetje DuPont izumi neopren. Na septembrskih volitvah nacionalsocialistična stranka dobi 107 sedežev (prej so jih imeli 12) in tako postane druga najmočnejša stranka v Reichstagu. Sternheim se tretjič poroči, in sicer s pevko in igralko Pamela Wedekind, hčerko svojega prijatelja Franka Wedekinda. Z ženo živita v Bruslju. Sternheim trpi za depresijo in napiše dramo *John Pierpont Morgan*.

1934 Leto 1934 se začne na ponedeljek. Januarja v nacistični Nemčiji stopi v veljavo zakon, ki določa obvezno sterilizacijo državljanov, ki naj bi imeli genetske okvare. V Ameriki deluje morilski par Bonnie Parker in Clyde Barrow. Konec junija je v Nemčiji na Noč dolgih nožev aretiranih in usmrčenih več sto pripadnikov enot SA. Po smrti predsednika Paula von Hindenburga Adolf Hitler postane nemški firer. Pamela Wedekind se loči, odide v Berlin in nadaljuje igralsko kariero. Ker so nacisti Sternheimova dela ob prevzemu oblasti že pred enim letom prepovedali (krivo je njegovo delno judovsko poreklo in njegova kritika morale nemškega meščanstva), Sternheim živi od prodajanja svojega premoženja. V dveh letih bo napisal svoje zadnje delo, avtobiografsko prozo *Predvojna Evropa skozi podobo mojega življenja (Vorkriegs-Europa im Gleichnis meines Lebens)*.

1942 Leto 1942 se začne na četrtek. Druga svetovna vojna traja že tri leta. Januarja ZDA, Združeno kraljestvo, ZSSR, Kitajska, Avstralija, Belgija, Kanada, Kostarika, Kuba, Češkoslovaška, Dominikanska republika, Salvador, Grčija, Gvatemala, Haiti, Honduras, Indija, Luksemburg, Nizozemska, Nova Zelandija, Nikaragva, Norveška, Panama, Poljska, Republika Južna Afrika in Jugoslavija

v Washingtonu podpišejo deklaracijo o OZN. Julija se na podstrešju v Amsterdamu prične skrivati družina Anne Frank. Avgusta v Veliki Britaniji in ZDA premierno predvajajo Disneyjevo risanko *Bambi*. Orkan v Mumbaju zahteva 40.000 življenj. Novembra ima v New Yorku premiero film *Casablanca*.

3. novembra Carl Sternheim umre v Bruslju za posledicami pljučnice. Pokopan je v Bruslju v Ixellesu.

Svetlana Slapšak

GLEMBAJEVI Z MASKEJEVIMI PRED VELIKO VOJNO 2014

Carl Sternheim je živel in pisal v podobnem idejnem, jezikovnem ter stilnem obdobju in okolju kot Miroslav Krleža. To naj bi pojasnilo prozorno šalo v naslovu: oba sta svojo trilogijo umestila v leto 1913 – če računamo, da tri dejanja Krleževe drame lahko predstavljajo tri drame, tako kot Sternheim vleče svoje zaplete skozi tri generacije v treh dramah. Oba tematizirata družbeni razred, edini v zgodovini, ki se ga je kultura lotila tako množično in sistematično ter s takšno kritično strastjo: (malo)meščane oz. buržoazijo. Oba sovražita in opominjata. Ali obstaja možnost, da sporočilo razberemo in razumemo tudi sto let pozneje?

Malomeščani Carla Sternheima so navdušeni, da lahko letijo, divjajo z avtomobili in vlaki, pošiljajo telegrame in se doma zabavajo s filmom, radiem, fotografijo in glasbo. Ne zavedajo se, da bodo vsa ta čudovita sredstva olajšala vojno in pobijanje – tako kot orožje, ki ga proizvajajo, kupujejo in prodajajo. Ko se vojna konča, se bodo hitro naučili, da jih izkoristijo za pripravljanje nove vojne, še večje in še bolj upravičene. Pravkar so nam nehote razkrili, kaj se dogaja s tehničnimi čudesi, ki so nam izjemno olajšala življenje v zadnjih desetletjih; služila so uničevanju naše privatnosti in identitet. Zapisujem: prva vzporednica s svetom eno stoletje pozneje.

Malomeščani Carla Sternheima se pravkar učijo seksualne svobode. Ko se je bodo naučili, bodo seks vpisali v metodologijo bogatenja in uničevanja drugega ter ga omejili tistim, ki nimajo niti drugih pravic. Zapisujem: druga vzporednica s svetom eno stoletje pozneje.

Malomeščani Carla Sternheima so popolnoma brez hipokrizije. Brez sramu, refleksije in strahu premišlujejo samo o svojih ciljih, ki so vpisani izključno v koristoljubje, egoizem in samozadostnost. Zapisujem: tretja vzporednica s svetom eno stoletje pozneje.

Malomeščani Carla Sternheima so neobčutljivi na grožnjo vojne, ker se ji lahko umaknejo takoj, ko jo zanetijo s svojim obnašanjem, besedami in trgovino z orožjem. Razlage za vojno so pred prvo svetovno vojno zaobjemale tudi zdrahe med kraljevskimi sorodniki na čelu evropskih držav, danes pa izpraznjena fraza o človekovih pravicah lahko služi kot opravičilo za katero koli vojno zunaj pasu dobro živečih izkoriščevalcev. Naslednja svetovna vojna je pred vrati. Zapisujem: četrta vzporednica s svetom eno stoletje pozneje.

Malomeščani Carla Sternheima sovražijo druge in o njih gojijo stereotipe. Zadeve se spremenijo šele, ko lahko izkoriščajo druge. Izbrisani, imigranti, azilanti ..., pomislite torej, kako bi se lahko izkoriščalo vas; in če ste *good for business*, boste preživeli. Zapisujem: peta vzporednica s svetom eno stoletje pozneje.

Malomeščani Carla Sternheima se radi bahajo z znanjem, ki je površno. Zaradi tega si ne dovolijo stika z nobeno skupino, ki v znanju išče in najde svoj smisel. Verjamejo, da znanje lahko služi samo sestavljanju imaginarijev, ki jim ustrezajo (patriotizem, napredek itn.) – še posebej, če ob tem zaničujejo druge. Popolna relativizacija verskega sistema je samo znak globljega prezira miselnosti. Zapisujem: šesta vzporednica s svetom eno stoletje pozneje.

Malomeščani Carla Sternheima kažejo neke diskurzivne strategije, ki nimajo vzporednic. Ni jih, ker se sodobna kulturna produkcija ne ukvarja s kritiko malomeščanov in vladajočih slojev družbe, s katerimi malomeščani danes tvorijo simbiotično celoto. Koliko je sodobnih kritičnih tekstov, ki analizirajo in secirajo navade lokalnih malomeščanov?

Pred šestimi, sedmimi leti so neke osrednje TV-novice prikazale kratek pogovor z žensko, ki se je v piranskem pristanišču sončila na palubi nove jahte svojega soproga. Rekla je, da se ji zdi, da živi v pravljici. To še ni bilo obdobje nadvse žalostnega lova na malce pretirano bogate, ki se niso dovolj dobro skrili, in tako je ženska iz pravljice lahko bila grozljivo iskrena – in je tudi niso napadli. Nikoli ne bom pozabila tega nezanimivega obraza, ki se je razsvetlil v globokem prepričanju, da si je vse to zaslužila, da pravljica obstaja samo zanj, da drugi ne obstajajo. Razen stripa Lovra Matiča *Sokol in golobica* se naši srečneži niso dosti srečevali z ironijo, cinizmom, sarkazmom, parodijo, pastišem, grotesko in drugimi žanri, predvidenimi za njihov primer. Obdobje srečevanja s sodišči in zapori bi bilo za vse državljane veliko bolj koristno, če bi ob strastnem in nekoristnem zgražanju uporabljali omenjene žanre, ki – potrjeno dejstvo – blažijo primarno agresivnost, zamenjajo melanholijo s smehom in razvijajo pamet.

Malomeščani Carla Sternheima se hitro premikajo skozi obdobja in okoliščine. Njegove tri drame so neki *Bourgeois speed*, tek čez zgodovino nemško govorečih kultur v prvi polovici 20. stoletja. Ni časa za mannovsko

analizo dekadence, Sternheimovi Maskejevi so močni v vsaki generaciji, mera groze je neposredno odvisna od mere moči. Če bi živel še nekaj let po vojni (umrl je leta 1942), bi Sternheim morda odkril, da je prava scenska matrika za njegove drame Brechtova poetika.

Osnovna oblika treh iger je pravzaprav vodvil, ki se logično začne z »gatami dol«. To je osnovna dramska akcija komedije. Filtrirana in popačena, želja deluje kot izkrivljen sprožilec; cilj ni nikoli dosežen, spotoma pa se razkrivajo poti manipulacije, perversiranja, izogibanja veselemu in obetavnemu padcu gat. Stopnjevanje malomeščanskega hororja pa je odvisno samo od količin, ki nikoli ne preraščajo v ... kvaliteto – denimo do nadnaravnega. Pošast je mila in kultivirana, vsaj kolikor je potrebno za konverzacijo med obedom. Predoziranje pripelje do katastrofe.

Če bi Charles Dickens v svojem času pisal drame, bi bile morda podobne dramam Carla Sternheima. Prav v razliki tiči sprememba, ki je tako hitro zamenjala pogled evropskih umetnikov in intelektualcev: generacija Sternheima dobro ve in predvideva, da ni več nobenega teksta, na katerega bi se ostali, tj. ne-malomeščani, naslonili: edino akcija, čista in nasilna, lahko spremeni odnose. Sternheimovi malomeščani to hladno konstatirajo, ker jim do živega ne more priti nobena revolucija. Za razliko od prve generacije kapitalistov, ki so nekaj proizvajali in ostajali pri svojih tovarnah, novi razred ne proizvaja ničesar in se kadar koli lahko umakne za svoje otoke, v svoje trdnjave, odpluje na svojih jahtah in odleti v svojih letalih tja, kjer bodo zlahka preživeli grozo stoletnice prve svetovne vojne.

Mi preostali pa lahko v gledališču oživimo Sternheima v dialogu s Krležo.

Manca G. Renko

ZA ODREŠITEV SVETA NAJPREJ POTREBUJEMO NJEGOVO UNIČENJE. STOLETNI TOK MODERNE

Želja, da bi bilo preteklost mogoče obvladati, jo odmeriti in ji določiti natančno mesto na časovnem traku, ljudi včasih privede do prepričanja, da temelj za poznavanje preteklosti predstavljajo številke. Letnice so zelo pomembne, pravijo ti ljudje, spremenile so svet, človeštvo, naše današnje življenje in celo prihodnost zanamcev. Pozabljajo pa, da številke ne morejo poustvariti nekaterih najiskrivejših prebliskov in najradikalnejših prelomov. So le orientacijske točke, ki nas navdajajo z upanjem, da se znajdemo v času in prostoru. Ob vseh najpomembnejših letnicah pa obstajajo prelomi, ki le redko dobijo svoje poglavje v zgodovinskih učbenikih, njihova zareza pa postane jasna šele takrat, ko številke, osebe in dogodke v njihovi bližini preigravamo dovolj dolgo, da dobimo (lažni, a osrečujoči) občutek, da smo tudi sami del tistega časa in prostora. Takšna zareza je leto 1900. Ko govorimo o prelomu, do katerega naj bi prišlo tistega leta, se namreč zavedamo, da letnica sploh ni pomembna in v resnici govorimo o nečem, kar se je morda zgodilo pet let prej ali pet let pozneje. In tudi dogodek sam po sebi ne bi bil nič posebnega, če se ne bi združilo več ljudi, dejanj in krajev, ki so ob različnih datumih počeli nekaj, kar se je zlilo v enoten tok, ki mu rečemo *moderna*. Moderna je bila eden od vrtincev, ki je usmeril našo pot do sedanjosti, je ena od tistih zarez, ki je najbolj spremenila življenje evropskega človeka.

Prvi del trilogije *Iz junaškega življenja meščanov*, tj. *Spodnjice*, je postavljen prav v leto 1900. Druga dela trilogije bi se glede na starost osrednjih oseb morala odvijati leta 1936 in leta 1970, glede na dogajalni čas, prostor in seveda predvsem avtorjev poudarek pa se vsi trije deli zvrstijo do leta 1913. Christian Maske je spočet (v prvem delu) leta 1900, kot šestintridesetletnik (v drugem delu) postavi temelje svojemu življenju in se (v tretjem delu) nato kot sedemdesetletnik poslavlja od svojega imperija. Slovo od imperija pa je Carl Sternheim postavil v leto 1913, na predvečer prve svetovne vojne, ki je pomenila slovo od sveta, kakršnega je

začrtovalo dolgo 19. stoletje.¹ Sternheim tako ne pripoveduje o dogodkih, temveč o dobi. Leto 1900 ne pozna hladne zgodovinske računice, kakor tudi moderna ne pozna hladnih slogovnih zakonov, ampak v svojem toku združuje vse – jugendstil, secesijo, ekspresionizem, impresionizem, dekadenco in naturalizem. Pomembnejše od enotnega sloga je družbeno in intelektualno okolje, ki ima izhodišče v celoti evropskih razmer – pa tudi v tipičnih regionalnih različicah. In prav celota evropskih političnih, socialnih in kulturnih razmer je najmočnejša skupna točka moderne, ki je ne enoti slog, temveč jo oblikujeta, zaznamujeta in definirata čas in prostor. Tudi zato Sternheimovo delo kar kliče po umestitvi življenja likov v zgodovinski čas, v iztek dolgega 19. stoletja, med letnici 1900 in 1913.

»*Imamo svoje sobice. V njih nam je vse domače, vse se ujema, vse nam je drago, dragoceno.*«

Meščanstva (nekoč in danes) ne definira nič drugega kakor tipičen meščanski način življenja, ki se odraža v procesih socializacije, specifičnih vrednostnih sistemih, načinih vedenja in konvencijah, pri čemer je v ospredju vseskozi predstava o lastni samostojnosti (*Selbstständigkeit*) in odgovornosti (*Selbstverantwortlichkeit*). In prav to meščanstvo je eden od temeljev za razvoj moderne.² (Malo)meščanski habitus, ki nam ga v *Spodnjicah* predstavi Sternheim, je tipičen prikaz novonastalega razreda poznega 19. stoletja, ki v središče svojega sveta postavlja *varnost*. Srčiko varnosti je predstavljal dom, meščansko stanovanje. Stefan Zweig v prvem poglavju svojih spominov, ki nosi naslov *Svet varnosti*, piše: »Ko skušam najti ustrezno oznako časa pred prvo svetovno vojno, v katerem sem odrasčal, mislim, da sem najbolj precizen, če rečem: bila je zlata doba varnosti. [...] Kdor je imel hišo, je nanjo gledal kot na varen dom za svoje otroke in vnuke [...]. Ta občutek varnosti je bil najdragocenejša lastnina milijonov ljudi: bil je njihov skupni življenjski ideal ...«³ Zgodovinar Eric Hobsbawm je tovrstna pričevanja osmisli tudi z zgodovinskega vidika in poudaril, da meščanu 19. stoletja kvintesenca sveta predstavlja njegov dom, »zakaj tu in samo tu so se dali pozabiti ali umetno odstraniti problemi in protislovja meščanske družbe. Tu in samo tu je lahko meščanska in še bolj malomeščanska družina gojila iluzijo o harmonični, hierarhični sreči, obdani z materialnimi tvorbami, ki so to srečo izražale in jo hkrati omogočale.«⁴

Čeprav velja prepričanje, da je bidermajerju zadnja ura odbila že z marčno revolucijo (za orientacijo: Leksikon Cankarjeve založbe ali Wikipedia), je človeku, ki se kulturnozgodovinskim obdobjem posveča neko-

liko natančneje, jasno, da se je bidermajer vlekel vsaj do konca 19. stoletja, če ne celo do prve svetovne vojne, v nekaterih pogledih pa sledi bidermajerja v malomeščanskem okolju lahko opazujemo še danes. Tako vnovič naletimo na problem, izpostavljen na začetku: zgodovinski tok je premočan, da bi ga lahko zajezili z eno samo številko. Bidermajer ni nič drugega kot »beg pred svetom, beg iz politične javnosti v zasebnost«, ⁵ kar skoraj stereotipno potrdijo tudi Sternheimove *Spodnjice*.

Luise in Theobald Maske se po nerodnosti, v kateri je mlada žena v javnosti pokazala spodnjice, zatečeta na varno, v svoje malomeščansko stanovanje, ki ju varuje pred očitajočimi in nevarnimi pogledi zunanjega sveta. Vse do konca se dogajalni prostor ne spremeni; še več, Theobald večkrat poudari, kako varen je ta prostor in kakšno srečo predstavlja to stanovanje. Ko v časopisu prebere zgodbo o nevarni indijski kači, si oddahne, da je doma v svojem stanovanju, kjer ni nevarnosti, da bi ga odkrile pošasti sveta. Samo doma, kjer je on gospodar, je svet takšen, kot mora biti: »Ura bije šest ob tistem času, ko je ura šest – in to že tisočletja. Temu pravim red. To nam je drago, to je naše bistvo.« Theobalda Maskeja ne zanima, kaj se dogaja zunaj njegovega malomeščanskega in uradniškega sveta, in na to je ponosen. Njegova nevednost je hkrati tudi njegova varnost in njegova nevpadljivost je njegov blagoslov. V pogovoru s Scarronom (ta predstavlja intelektualnega snoba, ki se baha s svojo načitanostjo, čeprav mu v resnici niso jasni osnovni pojmi, zato se skoraj v isti sapi razglaša za privrženca razsvetljenstva in Nietzscheja) na vprašanje o tem, ali res ničesar ne bere, odvrne: »Sploh nič. Sedem ur sem v službi. Potem sem pa utrujen.« Deluje po shemi »jesti, spati in pisati akte«, ki ga bo – če bo vse po sreči – privedla »do penzije«. Politiko je nehal spremljati z Bismarckom, ki se je politično upokojil približno deset let prej, kar pomeni, da že od poznih najstniških let ni več vedel, kaj se dogaja v njegovi državi. Kar pa ga niti ni preveč zanimalo; pomembnejše je, da je gospodar svojega stanovanja, svoje žene, svojih aktov – torej svoje usode. Največjo grožnjo njegovi sreči predstavljata nemoralnost in nespodobnost, njuna prenašalka pa je – seveda – ženska.

»*V telesu prekomernost, sanje, fantazija, navzven pa zanemarjenost in nemoralna.*«

Pred nemoralnostjo in nespodobnostjo pa slehernik ni bil varen niti za zaprtimi vrati meščanskega stanovanja; sploh če je za njimi živela ženska, ki se ni več želela uklanjati kalupu spodobnosti prejšnjega stoletja. Seveda pa so ženske že prej veljale za grešnice – nespodobne niso le hčere, temveč so bile že njihove mame. Theobald je Luise očital, da njena nespodobnost izhaja iz vzgoje njene »zvodniške matere«, pod vplivom katere si je začela kodrati lase in s steznikom poudarjati prsi. Luise ob tem ni skušala braniti sebe, ampak je kriknila le: »Moja mati je bila dostojna ženska!« Skoraj povsem enak

¹ Na tem mestu bi mi kdo (upravičeno) lahko nasprotoval, da je prav prva svetovna vojna vrhunec dolgega 19. stoletja, saj so se številne nasprotujoče si silnice združile v eno samo ost, srčiko stoletja. Pri tem gre za vprašanje zgodovinske interpretacije obdobja, ki jo je – kakor vsa najpomembnejša vprašanja (preteklosti) – nemogoče omejiti na en sam prav ali narobe.

² M. Rainer Lepsius, *Zur Soziologie des Bürgertums und Bürgerlichkeit*, v: Kocka (ur.): *Bürgertum und Bürgerlichkeit im 19. Jahrhundert* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1987), 96.

³ Stefan Zweig, *Včerajšnji svet. Spomini Evropejca* (Ljubljana: Mladinska knjiga, 2008), 12–13.

⁴ Moritz Csáky, *Ideologija operete in dunajska moderna* (Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo, 2001), 110.

⁵ Csáky 2001: 40.

prizor v svoji meščanski žaloigri *Veliki greh* (*Die grosse Sünde. Ein bürgerliches Trauerspiel*, 1889) približno dve desetletji prej na oder postavi oče dunajske moderne Hermann Bahr. V njej mož ženi očita, da je kakor njena mama, ona pa mu odvrne: »Nikakor se ne morem odreči temu, da sta mi čast in dobro ime moje družine več od vsega drugega. Sem pač spodobna ženska.«⁶ Ženska spodobnost je kljub velikim spremembam, ki sta jih povzročili modernizacija in urbanizacija, ostajala najpomembnejša vrlina malomeščanske ženske – pa čeprav se je Bahr že leta 1889 posmehnil spodobnosti, ko je možu ob ženini krčeviti obrambi v usta položil besede: »Spodobna ženska! Hoho! Daj se še nagačiti, da te bodo lahko še vnukom kazali za denar ...«⁷ Češ, ženska spodobnost je *passé*, preživeta, postala je relikv preteklosti, muzejski eksponat. Četudi je na prelomu stoletja res potekala liberalizacija in so se ženske osvobodile stoletnih spon, ki so jim spenjale lase in jih tiščale v korzete, je bil svet še precej oddaljen od resnične osvoboditve žensk. Pri tem nas branje literature moderne ne sme zapeljati – dokazuje sicer, da se je spolnost resda liberalizirala, a le za moške (meščanskega stanu), ki so jih očetje že v najstniških letih pošiljali v bordele, da si naberejo izkušenj. Dekleta pa – kakor prikazuje eno najprezrešljivejših del nemške dramatike, *Pomladno prebujenje* Franka Wedekinda (*Frühlings Erwachen*, 1891) – sploh niso vedela, kaj se bo v zakonu (ali pred njim) dogajalo z njihovimi telesi; še več, mnogokrat si sploh niso predstavljale, kako nastane otrok. Isti Hermann Bahr, ki se je v svojem delu posmehnil spodobnosti, pa je tudi sodeloval pri krstni uprizoritvi Wedekindovega dela in se zavedal, kako utesnjujoče so spone spodobnosti (malo)meščanske družbe.⁸ Isti moški, ki so se potikali po bordelih, so se zgražali, če je ženska vozila kolo. To dvojno moralo (malo)meščanske družbe uteleša tudi Sternheimov Theobald, ki je zaradi ženininega pripetljaja s spodnjicami (v imenu spodobnosti) povsem iz sebe, hkrati pa jo vara s sosedo, ki mu brez-sramno pokaže svoje.

Luisse je (vsaj navidez) sprijaznjena s svojo vlogo gospodinje in občasne kokete; ni videti, da bi prevpraševala bistvo lastnega ženskega položaja. Njena vnukinja Ottilie iz zadnjega dela trilogije *1913* pa se je odločila stvari vzeti v svoje roke. Segla ni po ničemer drugem kakor po *Spolu in značaju* Otta Weiningerja, ki naj bi po njenem mnenju »odkril taka prostranstva duše, da se je ustrelil«. Njenemu očetu in Luisinemu sinu Christianu, protagonistu *1913*, se je zdel pisec »odvratno nor«; prepričan je bil namreč, da je edini gon, ki vodi človeka, poln želodec, ne pa spolnost. A Luise je bila dekle, ki je ujelo zadnji vlak moderne – in redko katero delo je bilo za moderno tako pomembno kot *Spol in značaj*, ki je na novo definiralo odnos med moškim in žensko.

⁶ Csáky 2001: 109.

⁷ Prav tam.

⁸ Hermann Bahr, *Tagebücher, Skizzenbücher, Notizhefte* (ur. Moritz Csáky) (Dunaj, Köln, Weimar: Böhlau, 1994–2003), 143–152.

»*Dvignite se s tal do ptičje perspektive, ogledajte si zemeljsko kroglo.*«

A odnosa med spoloma ni moglo nič tako pretresti kakor prva svetovna vojna, ki jo zlovešče napoveduje delo *1913*. Ruševine velike vojne so dokončno prekinile *moderno* – pokazale pa so tudi, da se ženska ne ukvarja le z zatiranjem ali manipuliranjem svoje hotnosti, temveč zmore sama – ko se mož iz strelskega jarka ne vrne domov – svet ponovno postaviti na noge. Na Ottilie vojna bržkone ni legla tako težko kot na prenekatero drugo žensko. Je pa zato v družbi očeta, ki ga preganjajo prenaseljenost planeta, nacionalizem, orožarski posli in izguba kolonij, bolj občutila njeno približevanje. V vrtincu prepira, osrednjem motivu *1913*, se med vrsticami večkrat pojavi občutek, da družini Maske do odrešitve manjka le še vojna, kar potrjuje tudi moto igre: »Vedno manjka samo malo, da bi se svet odrešil.«

Slutiti je, da manjka čisto malo, pa se bo razpočil stari svet, ki je prerasel steznik, v katerega so ga oblekle prejšnje generacije. Manjkal je le en samcat strel – strel v Sarajevu –, ki je staremu svetu pokazal, da odrešitev sveta pomeni tudi njegovo uničenje. Kakor je v romanu *Kapucinska grobnica* protagonistu Trotti v usta položil Joseph Roth: »Svetovna vojna se ne imenujemo tako, ker se je v njej bojeval cel svet, ampak ker so ljudje z njo izgubili svet, ki so ga poznali (pa čeprav je do vojne prišlo prav zaradi tega sveta!).«⁹

Svet družine Maske je izginil, a družina Maske je ostala. Prilagodila se je novim pogojem, našla nove luknje v zakonih in sklenila nova zaveznitva. Razrahljala je steznik, a bit je ohranila. In bolje kot kar koli nam dokazuje, da so letnice mrtve številke, zgodovina pa je živ tok, ki ga ni mogoče zaježiti – kakor leta 1913 tako tudi 2013.

⁹ Joseph Roth: *Die Kapuzinergruft*. Roman je pod okriljem Projekta Gutenberg dostopen na spletu, omenjeni odlomek pa na povezavi <http://gutenberg.spiegel.de/buch/4270/9> (20. 8. 2013).

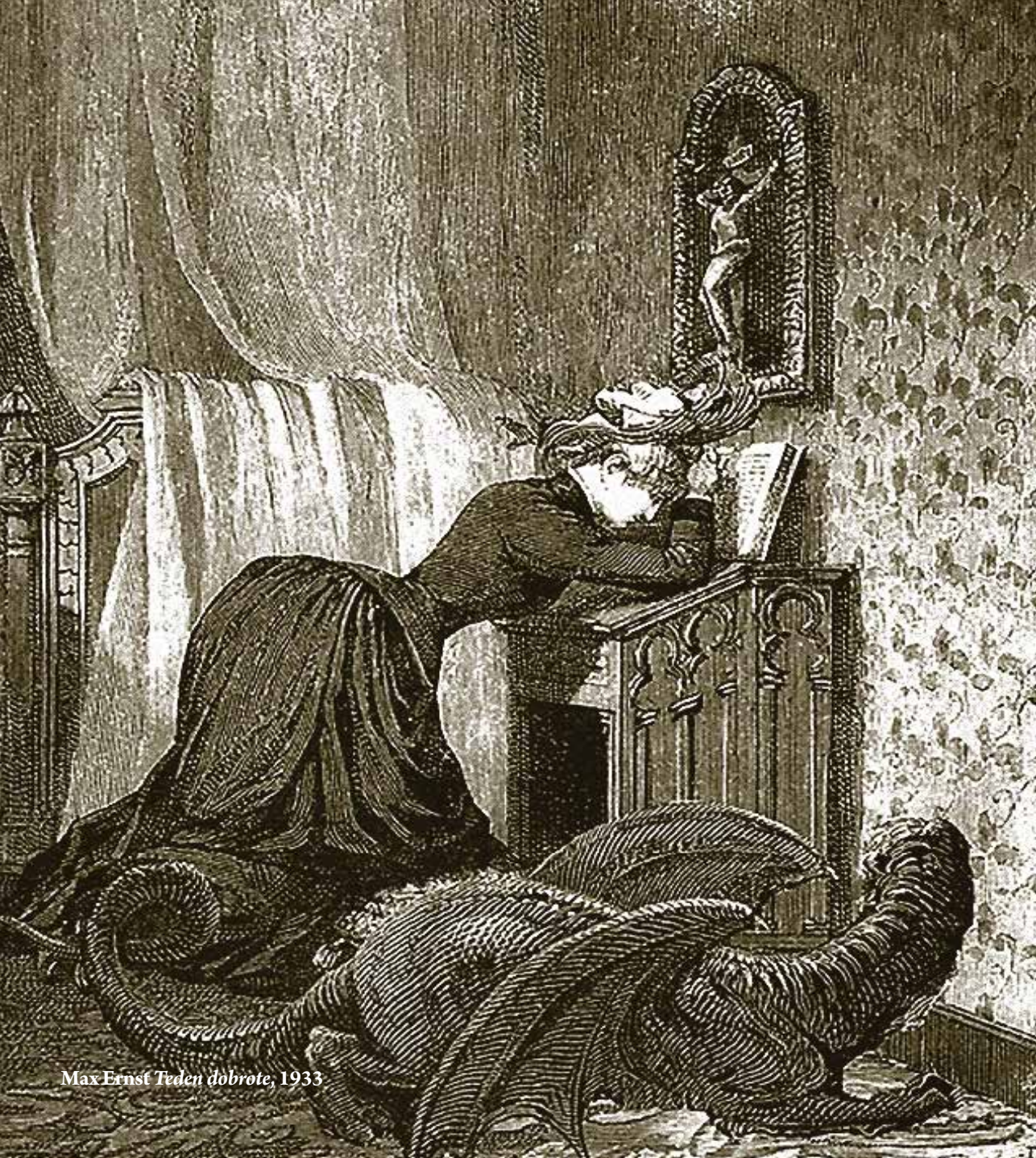
Špela Virant **MASKE MEŠČANSTVA**

Ko se v letu 2013 pripravljamo na stoto obletnico začetka prve svetovne vojne, se nam lahko nenadejano zastavi vrsta vprašanj. Povsem jasno je, da gre za pomemben zgodovinski dogodek, vreden obeležitve. Toda kako? Začetka velike morije ne moremo *praznovati*. Žalovati za padlimi pa je nam, ki smo povečini potomci tistih, ki so preživeli prvo vojno in imeli potomce, ki so po sreči nekako preživeli drugo svetovno vojno, težko. Izkustveno je ta vojna zelo daleč. V najboljšem primeru poznamo koga, ki je poznal koga, ki je poznal koga, ki je padel na Doberdobo ali na kateri drugi fronti. Kljub temu pa lahko iz dokumentarno ali fikcionalno predelanih izkušenj, ki so nam bile predane, zaslutimo, da je bila prva svetovna vojna dogodek, ki je temeljito spremenil svet tako, da je postopoma, v teku stoletja pač postal takšen, kakršen je danes. Zaslutimo lahko, da je v dogajanju, ki je vodilo v to vojno, in tistem, ki mu je sledilo, zametek tega, kar smo danes in kar danes živimo. V 1913 torej gledamo, da bi bolje videli v 2013. In kako nam Carl Sternheim pri tem lahko pomaga?

Lucidni, žal prezgodaj preminuli nemški pisatelj in literarni znanstvenik W. G. Sebald je leta 1969 v svoji študiji o Sternheimu precej neprizanesljivo zapisal, da je bil Sternheim sicer kritik meščanstva, ampak tudi njegova žrtev, zato bi iz njegovih del lahko izluščili »katalog grehov«, ki bi nam pomagal razumeti vse napake poznomeščanske filozofije in literature. Morda je Sebald, ki se je trudil, da bi s kritičnim ovrednotenjem preprečil literarnozgodovinsko idealizacijo dramatika, sam zapadel v idealizacijo in njegovemu delu pripisal preveč »grehov«, morda pa se je dalo revolucionarnega leta 1969 lažje razumeti pozno meščanstvo, kot je to mogoče v neoliberalnem letu 2013. Sternheim nam danes verjetno ne bo pomagal razumeti vseh napak in zablod, morda pa nam lahko osvetli vsaj kakšen vidik.

Ko beremo Sternheimova dela, se res zazdi, da se v njih prepleta vse, kar se je na začetku 20. stoletja dogajalo v umetnosti, literaturi, filozofiji in drugih humanističnih vedah. Poleg tega – in že tega je obilo – se navezuje na preteklost in anticipira prihodnost. Vse to pa je nametano včasih vzporedno, včasih križem kražem, pogosto protislovno, kakor se je verjetno tedaj tudi dogajalo, čeprav danes retrospektivno poskušamo prepoznavati sosledja in vzročne povezave.

V navezavi na zgodovino književnosti že sam naslov ironično namiguje na dve zgodovinsko nezdružljivi tradiciji: na junaške epe in meščansko žaloigro. Ironija se nadaljuje v poimenovanju dramskih oseb, saj od

Max Ernst *Teden dobrote*, 1933

znamenite meščanke Luise Miller iz Schillerjeve igre *Spletkarstvo in ljubezen* pri Sternheimovi Luise Maske ostane le še »maska« meščanstva. Maska tu ni le krinka, ki nekaj zakriva, temveč je tudi preprosta »pustna šema« v prevelikih spodnjicah, ki je nadomestila nekoč samozavesten, vzpenjajoč se meščanski družbeni sloj.

Na Sternheimova dela so vplivali tudi sodobniki. Opazimo lahko vplive naturalistične dramatike, bulvarske komedije, dekadence in esteticizma, konverzijske drame – o Oscarju Wildu je celo napisal igro (z naslovom *Oskar Wilde. Sein Drama.*) – in seveda ekspresionizma – pesniku Ernstu Stadlerju je posvečen tretji del trilogije, 1913. Sternheimove igre s svojo grotesknostjo v nekaterih odlomkih že napovedujejo dramo absurda, z zavestnim, bolj ali manj očitnim, nikoli pa epigonsko prikritim navezovanjem na pretekle in njemu sorodne literarne tokove anticipirajo medbesedilne strategije postmodernističnega pisanja. Poleg vseh teh literarnih navezav se Sternheimovi junaki radi sklicujejo še na mislece, kot so Friedrich Nietzsche, Otto Weininger, Sigmund Freud in drugi. Res je, da jih, tako literate kot filozofe, interpretirajo malce po svoje. Gotovo bi si bilo zanimivo podrobneje ogledati, kako jih je razumel Sternheim, vendar je v kontekstu uprizorjanja dram *Iz junaškega življenja meščanov* dovolj prepoznati že samo dejstvo, da jih Sternheimovi junaki citirajo po svoje in povprek. V tem se namreč zrcalijo recepcija literarno-umetniških in filozofskih besedil v tedanjih meščanskih krogih ter raven in narava meščanske omike na začetku 20. stoletja, ki se tako kaže kot površna in zmedena, kot maska pač.

Sternheim, ki je zaslovel zlasti kot kritik meščanstva, je seveda dobro poznal, kar je kritiziral, in sicer od znotraj, tako v dobrih kot v slabih časih, saj – ne glede na revščino ali bogastvo – tega sloja nikoli ni zares zapustil: revščina obubožanih staršev ga ni pahnila med proletarce, bogastvo druge žene pa ga ni povzdignilo med aristokrate. Morda je bila njegova kritika meščanstva zato še bolj zajedljiva, tako da je leta 1917 načrtoval celo *Enciklopedijo za ukinitvev meščanske ideologije* (*Enzyklopädie zum Abbruch bürgerlicher Ideologie*), vendar je leto kasneje izšla le *Prva stran* (*Erste Seite*).

V jedru Sternheimove kritike je vprašanje razmerja med ideologijo in individualizmom. Nasproti meščanski ideologiji, ki duši s plišem, stoji svoboden, ustvarjal in dejaven posameznik, umetnik, intelektualec, kakršni so Scarron, Friedrich Stadler in Wilhelm Krey. Toda ta preprosti model, ki temelji na opoziciji, ne deluje prepričljivo, saj se Scarron, umetnik, izkaže kot zagrizen meščan in karikatura samega sebe. Umetnik kot romantični genij je sam proizvod meščanstva in z njim družno sestopi na raven pustne šeme. Bolj zapleteno je s Friedrichom Stadlerjem in Wilhelmom Kreyem. V razvoju in vzponu družine Maske skozi tri generacije se kaže spreminjajoča se podoba meščanstva. Če je v prvi generaciji tiraniziralo posameznika na prikrit, navidezno neškodljiv način z udobjem svile in batista, se z bližanjem vojne razkrije v svojem brezobzirnem

kapitalističnem pohlepu, ki iz želje po dobičku proizvaja orožje za veliko morijo. Friedrich in Wilhelm sta kot opozicija industrialcem precej ostreje zarisana kot Scarron in Mandelstam, kar ustreza zaostrenim zgodovinskim okoliščinam. Toda tudi tukaj Wilhelm konča ves našemljen v razkošna, izposojena oblačila, ki so ga zapeljala s svojo prefinjenostjo in eleganco, v objemu ženske – pripadnice sloja, ki ga kritizira. Le Friedrich ostaja stanovit in sam in osamljen, vzvišen nad zapeljivostjo žensk in luksuza, poda v temno noč iskat luči. Vsaj eden, ki ni podkupljiv, bi lahko rekli. In lahko bi rekli, da je tak konec sicer mračen, pa vendar optimističen, saj obeta vsaj možnost, da se nekdo upre brezobzirnemu kapitalizmu in je odločen, da luč vsaj išče, če je že ne pripelje na oder. Problem je le, da imamo gledalci leta 2013 vpogled v nadaljevanje zgodovine po času, ko je ta igra nastala, tako da ima Friedrichovo navduševanje nad nemštvom precej neprijeten prizvok in zbuja nelagodje, in sicer precej hujše, kot ga je v Sternheimovem času. Sicer sam Sternheim ni bil nacionalist in nikakor ni delil navdušenja Nemcev nad začetkom prve svetovne vojne, toda tedaj še nihče ni mogel slutiti, v kakšne grozote bo to navdušenje privedlo v času druge svetovne vojne. V tej luči niti Wilhelm, tragikomičen v svoji nesposobnosti, da bi se izvil iz objema meščanstva, niti Friedrich s svojo radikalnostjo nista prepričljivo pozitivni dramski osebi. Ironija zgodovine je, da so se radikalni nemški nacionalisti nato sami povezali z brezobzirnimi industrialci, kakršna je Sternheimova grofica Sofie von Beeskow, rojena Maske. Prav tej zvezi, ki je omogočila nacionalsocialistično diktaturo, se je nato res posrečilo uničiti meščansko ideologijo, istočasno pa je uničila tudi svobodnega posameznika – tako v teoriji kot v praksi. Če bi si hoteli zamisliti nadaljevanje zgodbe družine Maske, bi se verjetno Friedrich spajdašil s Sofie, Wilhelm in Ottilie pa bi končala v koncentracijskem taborišču.

Z vidika nacionalsocialistične, pa tudi komunistične ideologije, kakršni sta se uveljavili v diktaturah 20. stoletja, je bil individualizem ostanek osovražene meščanske ideologije. V okviru recepcije Sternheimovih del po drugi svetovni vojni v Zahodni Nemčiji je bil avtor zato izpostavljen kar iz dveh razlogov: prvič v prizadevanjih za vzpostavitev demokracije proti ostankom nacionalsocialistične miselnosti in drugič proti komunizmu, kakršen se je uveljavil v Vzhodni Nemčiji. Seveda pa je bil ta koncept individualizma umeščen v čudežno rekonstrukcijo gospodarstva na temelju kapitalizma in poskuse rekonstrukcije spodobne, konservativne (malo)meščanske družbe. Šele nova družbena gibanja mladih v šestdesetih letih 20. stoletja so poskušala ta koncept osvoboditi primesi kapitalistične in meščanske ideologije; in za hip, prav takrat, ko je Sebald pisal študijo o Sternheimu, se je to zdelo celo mogoče. Nekaj desetletij kasneje je uporniški predznak individualizma le še nekakšna blagovna znamka, ki se množično dobro prodaja. Podobno kot v Sternheimovem prikazu družbe na začetku 20. stoletja je tudi danes individualistična kritika družbe njen integralni del. Vsaka radikalnejša kritika pa v sebi nosi grožnjo fanatizma in nasilja. Čeprav meščanstvo, kakor ga upodablja Sternheim, že dolgo ne obstaja več, nam njegovi liki nudijo vsaj eno potencialno identifikacijsko točko: zmedenost in nemoč ob soočanju z zapeljivostjo in brutalnostjo kapitalizma.

Carl Sternheim
**IZ JUNAŠKEGA ŽIVLJENJA
MEŠČANOV**

Aus dem bürgerlichen Heldenleben

Spodnjice
Snob
1913

Prevajalec Milan Štefe

SPODNJICE

Die Hose
Meščanska veseloigra

OSEBE

THEOBALD MASKE, uradnik
LUISE MASKE, njegova žena
GERTRUD DEUTER
FRANK SCARRON
BENJAMIN MANDELSTAM, frizer
TUJEC

Prizorišče je vseskozi soba v Maskejevem stanovanju.
Dogaja se leta 1900.

Prvo dejanje Prvi prizor

(*Theobald in Luise nastopita.*)
THEOBALD: Da ne bom znorel!
LUISE: Odloži palico!
THEOBALD (*jo udari*): Osramočen pred sosedi, pred vso četrtrtjo. Gospa Maske je izgubila spodnjice.
LUISE: Av! Ah!
THEOBALD: Sredi ceste, tako rekoč pred samim kraljem. Jaz, preprost uslužbenec!
LUISE (*kriče*): Dovolj.
THEOBALD: Kaj ti mogoče manjka časa, da bi si doma zavezala trakove in zapela gumbe? V telesu prekomernost, sanje, fantazija, navzven pa zanemarjenost in nemorala.
LUISE: Zavozlala sem posebej močno dvojno pentljo.
THEOBALD (*se zasmije*): Posebej močno dvojno pentljo. O, ljubi bog, a slišiš to nizkotno kokodakanje. Posebej močno – tu imaš posebej močno dvojno pentljo. Posledice! Ne upam si pomisliti. Onečaščen, brez službe in brez kruha.
LUISE: Pomiri se.
THEOBALD: – Besnim ...
LUISE: Nič nisi kriv.
THEOBALD: Kriv sem, da sem se poročil s tabo, s to nemarno babo, ki steguje glavo k zvezdam. (*Ves iz sebe.*) Kje je svet? (*Jo prime za glavo in udari z njo ob mizo.*) Spodaj, v loncu, na prašnih tleh tvoje sobe, ne na nebu, slišiš? Je ta stol čist? Ne – zasvinjan je! Ima ta skodelica ročaj? Kjer koli primem, svet kar zazija. Luknja pri luknji v taki eksistenci. Groza! Premisli vendar, ženska! Dobrotna usoda mi je naklonila službo, ki mi prinese sedemsto tolarjev. (*Vpije.*) Sedemsto tolarjev! S tem si lahko privoščiva večsobno stanovanje, lahko se pošteno najeva, kupiva obleke in kurjavo. Lahko si priskrbiva karte za komedijo, zdravnik in apotekar naju varujeta bolezni – nebo nad nama se nama smehlja. Potem pa nastopiš ti s tem svojim načinom in uničiš najino življenje, ki

bi lahko bilo blagoslovljeno. Zakaj še ni zakurjeno, zakaj so ta vrata zaprta, tista pa odprta? Zakaj ni obratno? Zakaj ura stoji? (*Jo potegne gor.*) Zakaj lonci in vrči tečejo? Kje je moj klobuk, kje se je založila važna listina in kako se je lahko zgodilo, da si sredi ceste izgubila svoje spodnjice, kako se je lahko zgodilo?
LUISE: Saj veš, poznal si me kot mlado punco.
THEOBALD: In?
LUISE: Všeč ti je bilo, da sem zasanjana.
THEOBALD: Za mlado punco, ki ne ve, kam bi z vsem prostim časom, je to nadvse primerno. Zanj je to rešitev, ker ne more do resničnosti.
Ti pa živiš v resničnosti in s tem je konec sanj.
LUISE: Da!
THEOBALD: Luise, poglej, kako globoko sem ganjen.
LUISE: Da, ljubček, saj verjamem.
THEOBALD: Sredi ceste!
LUISE: Še vedno ne razumem.
THEOBALD: Režeče spake, paglavci, prevzetni važiči. Da ne bom znorel!
LUISE: Spet začenjaš.
THEOBALD: Srce mi je zastalo. Saj veš, kako sovražim zburjanje pozornosti. Sem ti kdaj dovolil obleko ali klobuk po zadnji modi? Se res moraš tako neprimerno lišpati? Tvoj srčkani obrazek je preveč vpadljiv za moj skromni položaj, tvoje prsi, tvoje oči preveč izzivalne. Rad bi ti dopovedal – vse neprilike sveta so rezultat dveh neujemajočih se dejavnikov, ki sta prisiljena sobivati v isti stvari.
LUISE: Nehaj; ne morem več poslušati.
THEOBALD (*glasno*): Dveh neujemajočih se dejavnikov, ki sta prisiljena sobivati v isti stvari! Moja služba in tvoj videz se ne ujemata.
LUISE: Nisem sama kriva, bog me je ustvaril tako.
THEOBALD: Bog nima nič pri tem. Brezsramna vzgoja, ki kodra in navija lase, s steznikom poudarja prsi, ki so same zase čisto neškodljive. Kuga naj pobere tvojo zvodniško mater!
LUISE: Moja mati je bila dostojna ženska.
THEOBALD: Službo bom izgubil!
LUISE: Zakaj?

THEOBALD: Njegovo kraljevo veličanstvo je bilo v bližini. O jesus!
LUISE: Theobald!
THEOBALD: Le trzne z obrvjo, pa že zgrmim v prepad, iz katerega ni več rešitve. Pomanjkanje, sramota, lakota, konec trudapolnega življenja.
LUISE: Trpinčiš me.
THEOBALD (*z glavo med rokami*): Oh, oh – – – oh!
LUISE (*po premolku*): Za kosilo bo koštrunje stegno in stročji fižol.
THEOBALD: Sredi ceste! Še sreča, da nimava otrok, ki bi morali prenašati posledice.
LUISE: Za posladek pa maline.
THEOBALD: Veličanstvo!
LUISE: Oče je pisal, poslal bo novo vino.
THEOBALD: Koliko buteljč?
LUISE: Zabojo.
THEOBALD: Jih je še kaj ostalo?
LUISE: Pet.
THEOBALD: Hm. Koštrunje stegno. In to dobro posoljeno. Žena, demoni se stegujejo iz naših duš. Če jih z vso silo naše volje ne podjarmimo – potem ni moč povedati, kaj vse lahko še pride. Maline s smetano. Kje pa boš dobila smetano?
LUISE: Od Deuterjeve.
THEOBALD: Misliš? – Lahkomiselnost! Da, da – – (*Se usede v naslanjač ob oknu in vzame časopis.*)
LUISE (*je zaposlena pri štedilniku*).
THEOBALD: Poglej si no – v Indijskem oceanu naj bi spet odkrili morsko kačo.
LUISE: Za božjo voljo, kako je to mogoče!
THEOBALD: V časopisu piše.
LUISE: Ts, ts.
THEOBALD: Na srečo so tisti kraji skoraj nenaseljeni.
LUISE: S čim pa se prehranjuje?
THEOBALD: Da – učenjaki se ne morejo zediniti. Predstavljaš si, da jo zagledaš – strašno. Sem pa že raje tu na varnem, v našem mestecu. Človek naj se omeji na svoje, naj ne steguje glave čez svoj plot. Kaj imam skupnega s to kačo? Nič drugega, kot da razburka mojo domišljijo. Kaj imam od tega? (*Se dvigne.*) Imamo svoje sobice. V njih nam

je vse domače, vse se ujema, vse nam je drago, dragoceno. Se moram bati, da bo naša stenska ura bruhnila ogenj, da se bo ptič prebil iz kletke in napadel psa? Seveda ne. Ura bije šest ob tistem času, ko je ura šest – in to že tisočletja. Temu pravim red. To nam je drago, to je naše bistvo.

LUISE: Seveda.

THEOBALD: S takšnim razburjenjem pokvariti moj dan počitka! Moli, da ne izgubiva, kar imava, in dobro zapeci pečenko. Grem naokrog, da slišim, kaj se govori o tem prekletem pripetljaju.

LUISE: Si se pomiril?

THEOBALD: Če pomislim, kako dobro nama je šlo do zdaj, sem lahko samo hvaležen bogu. In ne pozabi, zaliti moraš tulipane. Moli, Luise! *(Odide, skozi odprta vrata ga je videti, kako se spušča po stopnicah.)*

LUISE *(mu je sledila do predsobe, nekaj časa gleda za njim, potem zakliče)*: Sosea!

DEUTER *(iz spodnjega nadstropja)*: Ste to vi, gospa Maske? Dobro jutro.

LUISE: Ste slišali za mojo nesrečo?

DEUTER *(se pojavlji zgoraj)*: Gotovo ni kaj strašnega.

LUISE: Boste vstopili za trenutek?

DEUTER: Seveda, prosta sem. Popolnoma.

Drugi prizor

(Luise in gospodična Deuter vstopita.)

DEUTER: Kot mi je povedala Kieswetterjeva, so bile iz čistega lanu in so izgledale povsem spodobno in ugledno.

LUISE: To že –

DEUTER: Ampak da ste uvezli rdeče inicialke – danes se nosi belo. Sicer je pa le malokdo opazil, v bližini se je peljal kralj in vsi so gledali za njim. Se je strgal trak?

LUISE: Kočijaž je kriv, preveč sem se stegnila –

DEUTER *(se smeje)*.

LUISE: – ko sem ga klicala. Res lepa reč. Nenadoma zagledam spodaj bel obrobek. Nisem se upala ganiti.

DEUTER: Mož pa ves iz sebe?

LUISE: Besen je. In spet to zmerjanje, da smo nemarne.

DEUTER: Baje, da ste izgledali zelo mikavno.

LUISE: Kdo to pravi?

DEUTER: Kieswetterjeva. Gotovo si je par gospodov nategnilo vrat.

LUISE: Razpletlo se je karseda spodobno. Naredila sem korak, potem sem se bliskovito sklonila in jih pospravila pod plašč.

DEUTER: Že jutri se bo govorilo, da je šlo za premišljeno koketnost.

LUISE: Zlobni jeziki!

DEUTER: Kdor izgleda tako kot vi, se jim lahko le smeje.

LUISE: Moj mož sovraži prazno govorjenje.

DEUTER: Vaš mož se bo navadil še na marsikaj.

LUISE: Zakaj, gospodična Deuter?

DEUTER: Ljudje pač iščejo toploto sonca.

LUISE: Kako to mislite?

DEUTER: Moja mala, dobra gospa Maske, vaš mož mi ni prav nič simpatičen.

LUISE: Moj ljubi Theobald.

DEUTER: O bog!

LUISE: Prav res!

DEUTER: Že prav.

LUISE: Ah, gospodična Deuter! Ste tako prijazni in mi daste lonček smetane?

DEUTER: Z veseljem sem vam na uslugo – še za marsikaj. Ali ne praznujete v teh dneh obletnice poroke?

LUISE: Da, pojutrišnjem bo eno leto.

DEUTER: In se še nič ne premika? Ni upanja, da bi zaslišali otroški jok?

LUISE: Ah –

DEUTER: Je to naključje? Kolikor poznam gospoda Theobalda –

LUISE: Molčite!

DEUTER: Najprej morate dobiti smetano. *(Odide.)*

Tretji prizor

SCARRON *(se trenutek kasneje zelo hitro povzpne po stopnicah)*.

LUISE *(ki je obstala na vrhu stopnic, od strahu zakriči)*.

SCARRON: Sem vas prestrašil? Me poznate?

LUISE: Koga iščete?

SCARRON: Prav sem prišel.

LUISE: Tu stanuje –

SCARRON: Razen vas še kdo?

LUISE: Vsak hip se bo vrnil moj mož.

SCARRON: Potem je treba pohiteti.

LUISE: Moj bog!

SCARRON: Naj si drznem izreči primero, madame?

Naj brez okolišenja tvegam močno besedo?

Ne. Prosim oprostčenja. Odhajam, vse preveč razburjen, vse premalo gospodar nad svojo dušo, ki se mi je iztrgala in poplesuje naokrog po veži.

LUISE: Nekdo prihaja, ne smejo naju videti.

SCARRON *(izgine navzgor po stopnicah)*.

Četrty prizor

DEUTER *(pride z lončkom v roki)*: Torej! Vaša oblačila, predvsem perilo, so posebno poglavje. A marsikaj se da urediti že z enim samim trakom, s pentljico. Lahko bi vam kaj pokazala. Sicer pa ni vse v oblačilih, ugajamo lahko tudi drugače. Ljubke oči imate. Kdaj drugič se bova pogovorili o tem. Bolje, da naju danes ne zasačijo, vi mala spogledljivka. *(Spet steče navzdol po stopnicah.)*

Peti prizor

(Scarron se spet pojavi.)

LUISE: Imate kakšno prošnjo?

SCARRON: Če bi že radi vedeli, madame, imam pretvezo.

LUISE: Na kratko –?

SCARRON: Davi na veliki aleji v parku!

LUISE: Bog!

SCARRON: Nenadoma mi je vse ude preplavilo navdušenje. Neka mlada ženska –

LUISE *(se obrne vstran)*.

SCARRON: – ki jo imam za čudež, za katerim kot sestradan norec že mesece divjam po mestu, mu kot blisk sledim okrog stoterih uličnih vogalov, se mi nenadoma prikaže pod košato lipo. Obsijana s soncem, teman obris vkovan v svetlozeleno deblo, nemočno telo prepuščeno zmedenim pogledom. Bedasta, požrešna množica in očarljivo mučeništvo. Sijajna božja šala. Zdrnil sem se pred življenjem! Kar sem pretrpel v teh treh trenutkih, dokler se niste sklonili do tal, je odmaknilo moje srce od dozdevnega predmeta moje ljubezni in ga približalo vam samim. Ne govorim še vašega jezika, nerazumljeno ostaja med nama tisto, kar ni čista kri, a kmalu kmalu se bom iz kretenj, pogledov in besed naučil, kar vam bo ugajalo, da rečem.

LUISE *(naredi kretnjo)*.

SCARRON: Vem, vaša nravnost ne dopušča takšnih zadihanih občutij, ki ne temeljijo v dolgotrajnosti poznanstva. Potreben je pobožen molk. *(Trenutek molka. Scarron sede z zaprtimi očmi.)*

LUISE: Moj bog!

SCARRON: Me ne poznate?

LUISE: Morda sem vas že videla.

SCARRON: Kdaj?

LUISE: Danes zjutraj.

SCARRON: Prej pa ne?

LUISE: Nikakor ne. Na kraje, ki jih obiskujete, pač ne zahajam. Moje življenje se odvija tu, med temi stenami.

SCARRON *(stopi tesno do nje)*.

LUISE *(se odmakne)*.

SCARRON: Prisluhnite usodi!

LUISE: Bojim se.

SCARRON *(poklekne)*: Od danes dalje si vas moram želeti z vso močjo svoje duše. Že to, da izgovarjam svojo željo, je zame taka blaženost, da ne

sprašujem, kaj si mislite. Vseeno je, če me pošljete k hudiču ali me spet povabite.

LUISE: Brezprimerna drznost. Vstanite!

SCARRON: Gotovost mi tako preplavlja ude, da mi ni mogoče vstati. Ubijte me, a pustite me sedeti.

LUISE: Za božjo voljo! Če zdaj pride mož.

SCARRON: Prav res ste kostanjevo rjavi. Najamem dve sobi, ki ju oglašujete v oknu. Kostanj, ki žari skoz črni premog. Torej dogovorjeno.

LUISE: Tak imeniten gospod pri nas. Kdo bi lahko verjel?

SCARRON: Obljubim vam – od zdaj naprej bom hodil naokrog kot najpreprostejši meščan.

LUISE: Globoko ste me pretresli.

SCARRON: Vi pa ste me pahnili v globino.

LUISE: Sobi bi najeli.

SCARRON: Rad bi –

LUISE: Lahko pride –

SCARRON: Se predstavil.

LUISE: Gospod?

SCARRON: Scarron. Med prvim zvokom njegovega ključa v ključavnici in njegovim vstopom nama ostaja več sekund za vznichenje.

LUISE: Vi pri nas?

SCARRON: Kje?

LUISE: Spalnica, dnevna soba, o bog!

SCARRON: Samo: o bog! To je vsa vsebina. Zakaj drhtite?

LUISE: Prosim –

SCARRON: Jaz sem cerkveni zvon. Vrv mlahavo visi. Če udarite po meni, bom zazvenel kot jasen krik iz vaših ust. Dovolj. Zdaj grem. Kdaj naj spet pridem?

LUISE: Kmalu bo prišel domov.

SCARRON: Sem zaželen?

LUISE (*molči*).

SCARRON: Zaželen sem.

LUISE: Da.

(*Stojita pred lestvijo.*)

SCARRON (*plane ven*).

Šesti prizor

LUISE (*se kot v sanjah povzpne po lestvi, nekaj časa stoji zgoraj, potem pride gospodična Deuter*).

DEUTER: Odprta vrata? Jezus, kaj pa počnete tam zgoraj v nebesih?

LUISE: Zavese –

DEUTER: Z najdaljšimi rokami ne bi dosegli zaves.

Sploh pa boste spet izgubili – ne, le šalim se.

Ampak vezalka se je odvezala, ko se boste spuščali, se lahko spotaknete. Nisem se zmotila, vi ste res oseba, ki lebdi nad tlemi.

LUISE: Ne norčujte se.

DEUTER: Kdo je vaš bog, gospica? Dobro veste, da nisem zloglasna sosedka, ki raznaša govorice. Naj vam predrzno rečem, kaj bi rada?

LUISE: Pomagajte mi, da pridem dol.

DEUTER: Kar ostanite. Poda se temu, kar imam povedati. Omika in ugled sta mi preprečila, da bi izrazila nebrzdano veselje do življenja, ki ga čutim v sebi. Vam pa je dan tako očiten blagoslov, da moje želje pridejo do svoje izpolnitve, če mi dovolite, da iz bližine prisluškujem, gledam tisto, kar vam je naravno dano.

LUISE: Ne razumem.

DEUTER: Če me marate?

LUISE: Seveda.

DEUTER: In me brez besed trpite zraven sebe.

LUISE: Saj mi nočete nič slabega.

DEUTER: Kaj je hotel?

LUISE: Pomislite!

DEUTER: Plemenitaš! Deset let svojega življenja dam za to. S kakšno pretvezo je prišel?

LUISE: Imel je razlog. Videl me je danes zjutraj.

DEUTER: V vsem sijaju?

LUISE: Točno to.

DEUTER: Kakšen užitek! Vi pač osrečujete ljudi.

In se je kot tiger pognal za svojim plenom?

LUISE: Podivjal je.

DEUTER: Stresel je drevo sveta in vas premagal.

LUISE: Najel je naši sobi.

DEUTER: Krasno. Zdaj razumem, zakaj se dvigate v višave.

LUISE: Ujemite me. (*Skoči z lestve.*)

DEUTER (*jo poljubi*): Okinčala vas bom, brez pretiravanja, seveda, da gospod Theobald ne izgubi svoje ljubljene pepelke. Spodaj pa bo skrita bela fantazija in za prelep spomin še nekaj pisanih okrasnih pentelj. Na kolenu živordeča – kot barikada. Poslušajte me: šest metrov najfinejšega batista za šest spodnjic. Čudovit primerek vam lahko posodim za model in še kako stvarco, če želite. In še fine čipke za obrobo – štiri metre.

LUISE: Kaj pa sanjate! Poštena ženska sem.

DEUTER: On pa je junak! Jurišnik na barikade!

LUISE: Prava zvodnica ste.

DEUTER: Se razume. Kaj pa ti ostane drugega, če se znajdeš v slepi ulici.

LUISE: Kakšne neumnosti so to. Naj mi le pomežikne, moj mož mu bo na mestu zavil vrat.

DEUTER: O, ta preproščina. Soprog ima lahko ducat oči, a žena mu bo v vse nasula peska.

LUISE: Ne grem se več.

DEUTER: Prepozno. V sivini vaše gospodinjske skrbnosti visi na oknu preveč hrepenenja, ki si želi na prosto. Zakaj, najdražja, ni hišni gospodar izrabil tega leta, ki ga je imel na razpolago, da bi se vam silovito vpihnili v žile? Zakaj, lepo zaobljeni, ne prisluškujete življenju v sebi? Kje je v tem zakonu božji blagoslov?

LUISE: Prikrajšana sva, ker je treba varčevati. Najini prejemki in otrok ne grejo skupaj.

DEUTER: Pa vendar se je v vas rodil sodnik, ki obsoja njegovo večno izmikanje dolžnosti.

LUISE: Za las je manjkalo, da nisem ostala devica. Ni hotel, da bi bilo drugače.

DEUTER: Barbar!

LUISE: Vsak dan mi je ponavljal: sedemsto tolarjev zaslužim –

DEUTER: Obrnite svoj pogled v višave, k bogu.

Človek ima pravico, da je srečen. In tudi pomočnica lahko mirne duše potrka na srce. Dajte mi roko.

LUISE: Sam bog ve, moja volja je na vaši strani.

DEUTER: Gospod soprog bo moral biti pravi korenjak, da vas odvrne od vas same.

LUISE: Za božjo voljo! Moj koštrun!

DEUTER: Kdo?

LUISE: Kosilo, pravim.

DEUTER: Koštruna imate – kakor jaz.

LUISE: Nimam ga še; preveč sem klepetala.

DEUTER: Počakajte. Moje stegno bo poromalo v vaš lonec. H koštrunu gre fižol. Naj ga dam zraven?

LUISE: Kako ste dobri. Kaj pa boste vi?

DEUTER: Jajce na oko! Takoj bom spet nazaj. (*Steče stran.*)

LUISE (*gre k oknu in odstrani oglas za stanovanje.*

Potem zakuri v štedilniku, pri čemer si popeva):

Ko petelin kikirika,

preden se zdani,

v kuhinji sem, kot se šika,

in v štedilniku gori.

(*Potem gre k ogledalu, se pogleda vanj, spet stopi do štedilnika in si popeva.*)

DEUTER (*se vrne z loncem*): Na žerjavico z njim.

Dodajte košček masla; in ščepec soli.

LUISE: Koliko sem dolžna?

DEUTER: Poslušajte. Že večkrat sem hotela reči! Vaš mož je lokomotiva. Če mu pridete na pot, vas bo povozil. Ker pa tako kot vse parne igračke naznani svoj prihod, se mu ni težko izogniti. Da bo še bolj varno, sem tu jaz – kot varuh proge, z rdečo zastavo v roki. Ko jo spustim, se bo ustavil. Medtem pa boste vi imeli čas, da postajališče uredite za njegov prihod.

LUISE: Moja duša je svobodna, odstranili ste mi zadnje dvome. Da, ne maram več te vprege, vajeti, vezi, tega dvignjenega prsta. Pomagajte mi!

DEUTER: Samo če boste upoštevali moje nasvete.

Vi blažena norica. Naj bo v službenih urah vašega moža med deveto in tretjo razum zanesljivi upravitelj vaših preštevilnih možnosti, ko pa bo doma, izpolnjujte svoje dolžnosti, tako ne bo šlo nič narobe. Plemenitaš pa naj prestavi svoje domnevne opravke na takrat, ko bo soprog počival. Tako se boste izognili srečanju med njima in tisoč neprijetnostim. Dovolj za zdaj. Grem lahko po nakupih?

LUISE: Seveda, namesto vijolic prinesite vrtnice, in ne šest metrov, raje osem.
 DEUTER: Theobald bi moral biti kiklop, da bi se izognil svoji usodi. Resnični velikan. Kaj vam še leži na srcu?
 LUISE: Ne obsojajte me.
 DEUTER: Če sem še tako iskala, v sebi nisem nikoli znala najti sodbe. Zame so vedno obstajale le želje, namesto ene neizpolnjene sta se pojavili dve novi.
 LUISE: Kot bi mi z glave vzeli tisoč centov.
 DEUTER: Ko da ste spet otrok.
 LUISE: Še nič se ni zgodilo –
 DEUTER: Punčka, iz katere bo zraslo dekle.
 LUISE: Sanjavo – –
 DEUTER: Hrepeneče – –
 LUISE: Neizmerno je – –
 (Se primeta za roke in plešeta v krogu.)
 Ringa ringa raja,
 muca pa nagaja,
 kužek pa priteče
 in vse na tla pomeče.
 (Gospodična Deuter v smehu odide.)
 LUISE: Hitro! Malinica, ne skrivaj se. Le kako mu je ime? Dve žlici sladkorja. Kakšen svet se je odprl z njim! Na misel mi je padla tale slika: spodaj neka ženska v tančici, on se skloni, ona pa tedaj razkreči nožne prste. Oče mi mora podariti nekaj parov čevljev. Sedaj pa prt na mizo – tri preč je. (Se smeje.) Lokomotivo slišim.

Sedmi prizor

THEOBALD (*pride z Mandelstamom*): Kakšne trapaste norčije so zdaj to – zakaj v oknu ni oglasa?
 LUISE: Sobi sta oddani, če se strinjaš.
 THEOBALD: Oho! (*Mandelstamu.*) Kaj pravite? Ostali ste na suhem. Jaz pa sem vam obljubil. Zapletena situacija. (*Luiše.*) Za koliko?
 LUISE: Za petnajst tolarjev.
 THEOBALD: Z ali brez?
 LUISE: Brez.

THEOBALD (*Mandelstamu*): Pomislite, petnajst tolarjev – brez.
 MANDELSTAM: Ne razumem.
 THEOBALD: Brez kave. Da se ti dvignejo lasje. Zakaj sem šel iz hiše! (*Luiše.*) Tvoje traparije so me pognale od doma! Nesreča redko pride sama in zdaj vidiš, kaj vse je potegnila za seboj. (*Mandelstamu.*) Nisem pohlepen na denar, najemnikova osebnost na moji tehtnici nima manj teže od zlata, ampak – – brivce ste, gospod?
 MANDELSTAM: Mandelstam.
 THEOBALD: Semit?
 MANDELSTAM: Kje pa.
 THEOBALD: Stopite malo na svetlobo.
 MANDELSTAM: Mandelstam z m.
 THEOBALD: Jaz sem Nemec. Ne razburjam se posebej glede te judovske stvari, ampak bolje je, da je med nami Rdeče morje.
 MANDELSTAM: Se popolnoma strinjam.
 THEOBALD (*mu stisne roko*): Bravo! K stvari: pripravljeni ste plačati pet tolarjev za manjšo sobo?
 MANDELSTAM: S kavo.
 THEOBALD: Ampak zdaj je tu nekdo, ki za petnajst tolarjev lahko uporablja obe sobi. Predlagam vam naslednji maneuver: spremenite me v gospoda Mandelstama, vi, gospod Maske, pa si postavite vprašanje: kaj bi storili, če imate pred očmi svoj lastni interes, interes svoje družine?
 MANDELSTAM: Vaša računica, vidim, daje prednost drugemu. Kaj pa obljuba, ki ste mi jo dali? Stavim na vašo moško besedo. Moja mladost težko prenese takšno zavrnitev.
 THEOBALD: Kam, prijatelj? Jaz, sin ljudstva, ki je rodilo Schillerja, ne bom nikoli izdajalec.
 MANDELSTAM: Ljubite Schillerja?
 THEOBALD: Nisem kakšen poznavalec, se razume.
 MANDELSTAM: Ne Schiller, Wagner je človek za naš čas.
 THEOBALD: Da vam razblinim zadnje dvome, bom rekel samo: Luther.
 MANDELSTAM: Dobro.

LUISE: Lahko prinesem na mizo?
 THEOBALD: Prigriznite z nami.
 MANDELSTAM: Prost sem. Popolnoma. (*Se usedejo.*)
 THEOBALD: Dajte mi roko. Izgledate kot poštenjak, niste sami krivi za zaplet, ki ste ga povzročili.
 MANDELSTAM: Zgodaj sem izgubil starše, živim od dela svojih rok.
 THEOBALD: Pa vas preživijo?
 MANDELSTAM: Tri leta sem pri istem mojstru.
 THEOBALD: To je dobro.
 MANDELSTAM: Zvečer pa, vsak groš, ki ga prihranim, vse za Wagnerja. Trikrat sem slišal Lohengrina.
 THEOBALD: Hudiča!
 MANDELSTAM: Takrat sem kot v nebesih.
 THEOBALD: Treba pa je tudi na sprehod, si pretegniti noge. Zdravje.
 MANDELSTAM: Zdravje – da, na vsak način – –
 THEOBALD: Kaj pa je zdaj to? Več fižola daj – govorite brez zadržkov.
 MANDELSTAM: Kaj naj vam še povem, ostalo lahko uganete. Saj ne, da bi lahko govoril o kaki posebni nesreči.
 THEOBALD: Ampak?
 MANDELSTAM: Moja mati je bila krhka, večkrat lačna kot sita. Oče je rad pogledal pregloboko v kozarec.
 THEOBALD: Zaboga!
 MANDELSTAM: Če bi mi bilo ob rojstvu dano bolj zdravo telo, lahko verjameta, da bi v življenju ubral precej drugačno pot.
 THEOBALD: Slišiš, Luiše?
 LUISE: Da.
 THEOBALD: Dejansko, zdravje in moč, to je na prvem mestu. Potipajte moj biceps.
 MANDELSTAM: Ogromen je.
 THEOBALD: Mladenič, s tem jaham življenje, če se lahko tako izrazim. En cent lahko dvignem. Kar verjemite, z eno roko vas dvignem od tal. Ta, ki začuti moje mišice, jih ne pozabi. Treba vas je malo spitati, vi revež. Kaj pravite, bi se nama izročili v nego?
 MANDELSTAM: Če ne presega mojih zmožnosti, sem za.

THEOBALD: Luiše? Se te ni nič dotaknilo? Koliko lahko zahtevava?
 LUISE: Moram še premisliti.
 THEOBALD: Tu nimam besede, mladi mož. To je ženska stvar. Z njo se dogovorite, jaz sem za. (*Luiše.*) Daj mi za konec dneva še cigaro.
 LUISE: Hotel si jih kupiti. Zmanjkalo jih je.
 THEOBALD: Pozabil sem zaradi vsega tega trušča. Stekel bom čez cesto. Ta drugi najemnik – se da pogovoriti z njim, si bo lahko pomagal z lepo večjo sobo?
 LUISE: Tukaj bo četrt čez tretjo. Sam se pogovori z njim.
 THEOBALD: Če se ne bi tako mudilo, bi lahko kupili špansko steno in s tem ustvarili tako rekoč dve sobi. Tudi z zaveso bi se dalo marsikaj storiti. Ampak noče?
 MANDELSTAM: Dali ste mi besedo.
 THEOBALD: Moj bog, dobili boste svojo sobo, Mandelstam z arijskim m. Takoj bom spet nazaj. (*Odide. Trenutek tišine.*)
 MANDELSTAM: Opravičujem se – –
 LUISE: Čudim se, da nočete videti sobe. Si morate pa res želeči, da bi živeli prav v tej hiši. Ali delate tu blizu, pri mojstru Lammerhirtu?
 MANDELSTAM: Ne, na Lindenstrasse delam.
 LUISE: Petnajst minut od tukaj. Res čudno. Ne bi bilo bolj pametno –?
 MANDELSTAM: Imam svoje razloge.
 LUISE: Ste kratkovidni? Tako me gledate.
 MANDELSTAM: O, gospa Maske!
 LUISE: Kaj vam je? Saj ste čisto rdeči.
 MANDELSTAM: Nič nepravilnega, nič čudnega si ne mislite o meni.
 LUISE: Vaše skrivnosti me ne zanimajo.
 MANDELSTAM: Le eno imam, od danes zjutraj, če bi jo lahko razkril, bi bil odrešen.
 LUISE: Obrnite se na mojega moža.
 MANDELSTAM: On je najmanj primeren! Na mestu bi ga minilo sočutje. Nič nečastnega ni, nekaj, kar me komajda zadeva, od vseh se najbolj tiče vas.
 LUISE: Kako mene? (*Vstala je.*)

MANDELSTAM (*se dvigne*): Oprostite.

LUISE: Govorite.

MANDELSTAM: Povsem brez svoje krivde – –

LUISE: Prosim!

MANDELSTAM: Še nikdar nisem bil v takšnem položaju. Pa vendar, vendar – no, povedal bom: vaše spodnjice –

LUISE: Kaj – –?

MANDELSTAM: Danes – Vaše –

LUISE: Mir!

Osmi prizor

THEOBALD (*se vrne*): Odločeno?

LUISE: Pogovoriti se morava.

THEOBALD: Prav. Začasno se boste kar vselili. Hočete cigaro?

MANDELSTAM: Ne kadim.

THEOBALD: Bolna pljuča? Ste si ogledali moj prsni koš? Tu notri je prostora za vse živo. Pridite sem, postavite se pred mene. Odročite roke. Izprsite se. Počasi dihajte. Še globlje. Poslušajte, resno se morava pogovoriti.

MANDELSTAM: Izčrpan sem.

THEOBALD: To piha kakor meh. Ampak, ampak – (*Zvonec.*)

THEOBALD (*gre odprta vrata*).

LUISE (*hitro Mandelstamu*): Nizkotno je od vas, da ste prišli.

MANDELSTAM: Ne grajajte me.

LUISE: Poberite se!

Deveti prizor

SCARRON (*nastopi*): Imel sem čast podati svojo prošnjo dami.

THEOBALD: Moja žena me je seznanila s tem, da potrebujete dve sobi. Zdaj pa, moj gospod, se je zgodilo, da sem, ne vedoč za vašo ponudbo, manjšo od obeh oddal gospodu Mandelstamu, ki je sicer iz dobre nemške družine.

SCARRON: Oh!

LUISE: Gospod Mandelstam je ravno hotel –

MANDELSTAM: Sploh ne, odločen sem ostati.

THEOBALD: To že vemo. Ostaja še nadvse sprejemljiva možnost, da se zadovoljite z zelo lepo večjo sobo. Meri šest celih pet krat pet. Si jo hočete ogledati in nam podati vašo cenjeno odločitev. (*Povede ga do vrat in v sobo.*)

LUISE (*Mandelstamu*): Vaše vedenje je nečastno. Povedala bom možu.

MANDELSTAM: Ne morem vam prepričati.

Prosim pa, da opustite svoj namen, drugače bom gospoda Maskeja opozoril na tole: kaj je pripravilo imenitnega gospoda Scarrona, da si išče stanovanje v takšni hiši, če ne –

LUISE: Ga poznate?

MANDELSTAM: Imel sem čast, da sem mu dvakrat toniral lase.

LUISE: Obrekovanje.

MANDELSTAM: Gotovo je pozabil, jaz pa se spomnim njegove veleccenjene osebe.

LUISE: In kakšen je vaš razlog za vse to?

MANDELSTAM: Danes zjutraj sem spet prebiral Letečega Holandca. Ali poznate Sento, gospa Maske? Sanjavi ste kot ona. Bral sem, potem pa sem vas videl priti z vašim možem; ležal sem na tleh in vi ste šli v oddaljenosti dveh korakov mimo mene. Nenadoma – –

LUISE: Samo dva koraka! Škandal! Sicer me pa ne briga, kako se vedete. Globoko vas preziram – to je vse.

Deseti prizor

(*Theobald in Scarron se vrmeta.*)

THEOBALD: Gospod Scarron se strinja. Glede na kvaliteto sobe je pripravljen dati dvanajst tolarjev. Sicer jo bo pa uporabljal le čez dan.

SCARRON: Dejansko.

THEOBALD: Za važno delo, ki ga ne more dokončati v vrvežu živahne ulice, na kateri se nahaja njegovo stalno bivališče.

SCARRON: Dejansko.

THEOBALD: Zagotovil sem mu, da mu bomo omogočili karseda prijetno bivanje. Moja žena, cenjeni gospod, poseduje spretnost, obzirnost in ustrežljivost osebe boljšega meščanskega stanu, in ker se zavedava solidnega porekla, naju to navdaja z določenim ponosom, kar pa ne pomeni – še posebej to velja za mojo ženo –, da nisva ustrežljiva.

SCARRON: Rad slišim to, dejansko.

THEOBALD: Na koncu še vprašanje sosedskih odnosov. Gospod Mandelstam, ki je sicer iz dobre nemške družine – to sem že povedal –, bo zaradi dela po ves dan odsoten. Torej bova lahko svojo polno pozornost razdelila med oba, čez dan bo v njenem središču gospod Scarron, preostali čas pa gospod Mandelstam. Nekaj sem se spomnil: na tej strani stanovanja je alkova, s spalnico jo povezuje okence, da dobi nekaj svetlobe: gospod Scarron lahko v njej shrani vse stvari, ki jih ne želi imeti v sobi. Namestili mu bomo zavesico, da se ne bo počutil nelagodno. Gospoda moja, se bomo že nekako znašli. Zdaj je, mislim, vse v najlepšem redu. Ko vama izročim ključke stanovanja in vhodnih vrat, vama nič več ne brani, da se pri nas ne bi počutila kot doma. Ne zamerite, gospod Scarron, to vaše delo, ki ga mislite opravljati pri nas – saj ni na kak način protidržavno ali prevratniško? Jaz sem uradnik.

SCARRON: Nikakor ne, gospod. Dajem vam častno besedo.

THEOBALD: In jaz jo sprejemam, zavedajoč se, da besedo čast dojemate z vso neizmerno resnostjo, kot to velja za prave Nemce.

MANDELSTAM: Se vidimo jutri navsezgodaj!

THEOBALD (*Scarronu*): Pogodba bo za eno leto.

SCARRON: Seveda.

THEOBALD: Se vidimo jutri.

SCARRON: Milostljiva.

THEOBALD: Jutri.

SCARRON in MANDELSTAM (*odideta*).

LUISE: Ta brivec je pravi surovež.

THEOBALD: Samo zato, ker ne diši po bankovcih kot oni drugi.

LUISE: V hišo bo prinesel bolezen in tisoč neprijetnosti.

THEOBALD: Bolan gotovo ni, samo izčrpan je, slaboten, brezkrven in brez soka, ker je živel po raznih prenočiščih in pri revežih. Tega je zdaj konec. Sicer pa, moja dobra Luise, danes in v prihodnjih dneh bo bolje, da molčiš in ne opletaš več z jezikom, sicer ti bom tako izprašil rit, da te bo za nekaj časa minila vsaka volja po čvekanju. Hvala bogu, kaže, da je tvoja jutranja nemarnost za zdaj ostala brez posledic. Upam, da se vsaj zavedaš, kakšno srečo imaš. Ob tem upadlem frizerju se ti je, upam, tudi posvetilo, kakšen pomen ima podedovano zdravje. A če natančneje pogledaš tistega drugega, brezhibno oblečenega in skrtčenega gospoda srednjih let, ti tudi ne bo ušlo, kako se pod navidezno odločnostjo slabo prikriva načeta, spodkopana volja. Verjemi, draga, ko sem govoril o časti in vesti, me je poslušal človek brez predsodkov. Kakor koli že, podpisal bo za eno leto. (*Luise zahlipa.*)

THEOBALD (*z glasnim smehom*): Tipično! Zakaj zdaj jočeš v zvezi s to naravnost komično figuro? (*Jo potreplja.*) Naj ti res eno primažem? Ti neumna capa, smej se! Jaz sem zaradi teh dveh bednikov, ki ju je bog poslal v najino hišo, spet boljše volje. A ni to za crknit, kako je stal in rekel: milostljiva! Moji Luise, ki je izgubila spodnjice.

LUISE (*še močneje hlipa*).

THEOBALD: In potem: dejansko! dejansko! dejansko! Kot hrestač. (*Se trese od smeha.*) V drugem kotu pa ta angelski frizerček, ki je hlatal po zraku. Kogar ni konec od smeha, res nima smisla za božji humor. (*Se smejeta in jočeta v duetu. Zavesa.*)

Drugo dejanje

Prvi prizor

(*Isti prostor.*)

THEOBALD (*pride iz alkove*): Tako. Zavesico smo namestili.

MANDELSTAM (*pri kavni mizi*): Zakaj pa ni na vaši strani?

THEOBALD: Da bo prepričan, da nihče ne gleda te njegove krame.

MANDELSTAM: Če je tak tudi njegov namen, ni kaj pripomniti.

THEOBALD: S tem si razlagam njegovo odrezavost v odgovorih, njegovo zadržanost.

MANDELSTAM: Ošabnost višjih slojev.

THEOBALD: Se bo torej vselil? Pri dobro situiranih ljudeh je našel mirno sobo, ki jo želi za svoje delo.

MANDELSTAM: Kaj pa pravzaprav počne ta človek?

THEOBALD: Zakaj pa se izogibate označbi »gospod«? Kot lahko sklepam, mu gre za to, da bi neko doživetje, ki mu leži na srcu –

MANDELSTAM: Avanturo!

THEOBALD: Uporabil je besedo doživetje. Ali se zavedate, da ste nagnjeni k temu, da spreminjate označbe. Neko doživetje, ki mu leži na srcu, bi rad vrgel na papir.

MANDELSTAM: A, to je torej: neko doživetje!

THEOBALD: Če to izgovorite na takšen način, spet ne zadenete bistva.

MANDELSTAM: Kako natančni ste.

THEOBALD: Seveda. Nenatančnost je ovinek. Od devetih zjutraj do treh popoldne imam pred sabo uradne spise. Če ne bi bil natančen!

MANDELSTAM: No, ja. Včasih govorimo tja v tri dni. Na primer svoje stranke moram pod britvijo zabavati, poskrbeti moram, da spregledajo, če sem jih urezal ali jim odbril kos brade. Tu ne gre za kak globok premislek, besede kar vrejo. Samo da ne zastanejo.

THEOBALD: Potem ste žrtev svojega poklica! (*Se zasmije.*)

MANDELSTAM: Doživetje! Prej kak ljubezenski roman.

THEOBALD: Mogoče. Morate biti ob sobotah v brivnici šele ob osmih?

MANDELSTAM: Moram? Se pač znajdem. Tudi šef ne pride prej in delavsko svojat ostrga vajenec.

THEOBALD: Potem greste lahko vsaj zjutraj na sprehod. Če bi bil take konstitucije kot vi, bi storil vse, da bi se okrepil.

MANDELSTAM: Hoja me utruja.

THEOBALD: Na začetku. Rad bi vas spodbudil, da si pridete na jasno, v kakšnem stanju ste.

MANDELSTAM: Zakaj?

THEOBALD: Da bi vedeli, kako naprej.

MANDELSTAM: Če mi moja sredstva pač ne nudijo zadostne pomoči – čemu resnica?

THEOBALD: Zakaj bi si lagali, človek božji?

MANDELSTAM: Vsenaokrog je sama laž.

THEOBALD: Vi ste pravi čuk. Pesimist. Sama laž, nič drugega kot laž?

MANDELSTAM: Nič se ne smejte. Dokazal vam bom.

THEOBALD (*smeje*): Kje pa?

MANDELSTAM: Kjer hočete, povsod, na vseh.

THEOBALD (*smeje*): Tudi na vas samih?

MANDELSTAM: Jasno.

THEOBALD: Na gospodu Scarronu?

MANDELSTAM: Tudi.

THEOBALD: Moji ženi?

MANDELSTAM: Točno to.

THEOBALD: Na meni?

MANDELSTAM: Seveda.

THEOBALD (*bobneče*): Vi ste zlata ptička, čudež, prava premija! Torej sploh niste brivec? Preoblečeni baron, ljubimec moje žene, ki se je vtihotapil v hišo?

MANDELSTAM (*piha od besa*): Gospod Maske!

THEOBALD: Človek bomba, ves nabit s smodnikom.

Drugi prizor

(*Luise pride iz spalnice.*)

THEOBALD: Luise, pozabi na meščanske šege.

Mandelstam je baron. Tvoj ljubimec, svet pa je laž in basta!

MANDELSTAM: Gospod Maske, ne dovoljujem si –

THEOBALD: Ne, ljubi prijatelj. Tako kot je očitno, da brijete brade in da ne sedite ravno trdno v sedlu, tako je jasno tudi to, da jaz ne mislim na nič drugega, kot da se mi izidejo računi, da gospod Scarron pesni o ljubezni in da je moja žena samo moja. Vse to vidim z lastnimi očmi. Jasno pa je tudi, da je laž le to, kar sanjate. In to prihaja iz jeter, iz pljuč ali želodca. Ne bom odnehal, dokler se ne prepričate. Greste z mano?

MANDELSTAM: Hvala, čez deset minut.

THEOBALD: Ne jezite se name. Morda še pride vaša ura in bom spremenil mnenje. Nikoli, dragec; ampak zato ni treba, da se pričkava. Skratka, jaz tečem. Nočete z mano?

MANDELSTAM: Hvala!

THEOBALD: Prav. Na svidenje. (*Odide.*)

MANDELSTAM: Ta pa res zna olajšati stvari.

LUISE: Ta? – Komu?

MANDELSTAM: Kakšna smešna lahkovernost.

LUISE: Zaupa, kjer lahko.

MANDELSTAM: Se mu bodo že odprle oči.

LUISE: Da, glede ljudi, ki jih je vzel v hišo.

MANDELSTAM: Popolnoma se strinjam z vami.

LUISE: In se poslužujejo prozornih izgovorov.

MANDELSTAM: Ki bi jih spregledal še otrok!

Ljubezenske pesnitve, stran od hrupa ulice, vrgel na papir!

LUISE: Če me mislite žaliti, ga bom poklicala nazaj.

MANDELSTAM: Kar zavpijite; zdaj je še na stopnišču.

Dajte, še me dražite, nisem še dovolj iz sebe. Zakaj se mi kar naprej tako neumno posmehuje, zakaj je njegov ton tako porogljivo sočuten? Kakšen razlog imate, da me zaničujete? Svobodno vam povem – do vas gojim čustva, ki pa so daleč od tega, da bi pristopil k vam kako drugače kot z največjo spoštljivostjo.

LUISE: Tega vam nihče ne brani.

MANDELSTAM: Vi sami! Mislite, da bom kar mirno gledal, kako vas pridobiva zase nekdo drug, da bom tako rekoč sokrivec tega, kar se izpolnjuje? Pri tej le mizi vam prisegam: z vsemi sredstvi bom posegel vmes!

LUISE: Kdaj morate v soboto v službo?

MANDELSTAM: Podcenjujete me, gospa Maske.

Tukaj je padla prisega. Pred bogom vam povem: ne bo vam uspelo priti do cilja!

LUISE: Vi ste otrok.

MANDELSTAM: Sam bog ve: eksaltiran človek sem.

LUISE: Pravi otrok. Razburjati se za tak ništrc.

MANDELSTAM: Ne trpim zaničevanja.

LUISE: Sopihati za prazen nič. Popijte še eno skodelico kave. Namazala vam bom med na žemljico.

MANDELSTAM: Biti tako sam na svetu.

LUISE: Sladkor potrebujete!

MANDELSTAM: Čisto, čisto sam na hladnem svetu.

LUISE: To je med od mojega očeta. Dve milji od tod ima hišico v zelenju.

MANDELSTAM: Komajda poznati svoje starše.

LUISE: Sicer sem zelo skopa z njim.

MANDELSTAM: Tako prekleto sam. Brez korenin, brez oslombe, brez vsake trdnosti.

LUISE: Malce nege potrebujete. Toliko nervoznosti. Tako divji ste.

MANDELSTAM: Ne, blag.

LUISE: Ne morem si pomagati, zaničujem silovitost. Ljubim voljnost, ubogljivost. Všeč so mi pridni otroci.

MANDELSTAM: Otrok brez matere, ki si želi le eno.

LUISE: Da – ki si želi le eno! To poznam.

MANDELSTAM: Gospa Maske, pri spominu na svojo pokojno mater, ki v teh trenutkih zre na naju, vam zagotavljam: nikdar ne bom prestopil meje, ki mi jo postavljate.

LUISE: Saj ne, da bi imela kaj proti vam osebno.

MANDELSTAM: Nisem kriv za to, kar sem videl včeraj.

LUISE: Tega ne omenjajte nikoli več! Niti besedice.

Vaš nastop me je prestrašil, zbala sem se, da bo prišlo do neprijetne situacije.

MANDELSTAM: Kot da vam nisem popolnoma predan.

LUISE: Prav – lahko postaneva celo prijatelj.

MANDELSTAM: Kaj pa gospod Scarron?

LUISE: Kaj me briga ta prismuknjeneč.

MANDELSTAM: Prav res prismuknjeneč. A možno je, da me zavajate. Nisem dovolj izkušen z ženskami, čeprav spet nisem kak novinec. Prav zares ne.

LUISE: Vse je mogoče, on zasleduje svoje skrivne cilje. Pozabljate pa name, predpostavljate, da sva se že sporazumela, kar me jezi. Mislite, da sem slepa, da ne vidim, kako bi temu razvajanemu Don Juanu bila le lahek plen, ki bi ga prav tako hitro, kot mu pride na misel, da bi ga osvojil, tudi zapustil? Da bi zaradi poželenja izgubila svoj ugled in vse prednosti, ki mi jih daje moj sedanji položaj?

MANDELSTAM: Način, kako vas gleda, mi da vedeti –

LUISE: Tudi vaši pogledi so brez dovoljenja nesramni.

MANDELSTAM: Jaz nesramen? Skromen sem, zadovoljila bi me že malenkost, en sam dih.

LUISE: Pustimo času čas.

MANDELSTAM: A ne mislite, da me boste preslepili.

LUISE: Kako lahko ste napravljeni. To ni prav. Ogrnite si no kaj, zunaj lije kot iz škafe.

MANDELSTAM: Če vi pravite tako! Besedica iz vaših ust pa sem v trenutku čil in zdrav. Požvižgam se na vreme. Še šal si bom snel.

LUISE: Nikakor ne! Bolje preprečiti kot lečiti.

MANDELSTAM: Kako ste to povedali!

LUISE: Boste vzeli v službo kruh, namazan z maslom?

MANDELSTAM: Da ste pomislili na to!

LUISE: Koristilo bi vam.

MANDELSTAM: Ni mi treba jesti, imam svoje nebeške sanje. Kaj mi je mar pozemska beda.

Imate kaj proti, če bi zvečer skupaj brala Letečega Holandca?

LUISE: Je to zgodba o ljubezni?

MANDELSTAM: Nebeška je. Poslušajte, kaj pravi Holandec o Senti:

Boste moj angel?

Ko v mukah groze in strahu iščem poti do odrešitve, v grozljivih mukah brez miru pijem svetlobo pomiritve.

LUISE: Lepo. Zdaj pa pojdite, zamudili boste.

MANDELSTAM: Samo še konec:

Oropan slehernega upa porečem srcu naj zaupa.

In če je še zapeto! Kar kurjo polt dobim.

LUISE: Na svidenje opoldne.

MANDELSTAM: Kmalu! Kmalu! Kmalu! (*Odide.*)

Tretji prizor

DEUTER (*takoj nato vstopi*): Kdo je ta vetrnjak?

LUISE: Vsiljiv, nevaren tip. Tudi on je včeraj videl, kar bi moralo ostati skrito, in z istim izgovorom kot naš prijatelj se je prislinil v hišo. Razdelila sta si sobi.

DEUTER: Poglej si no.

LUISE: In kar je najslabše: sovraži gospoda Scarrona in si ustvarja domneve. Ravnokar mi je prisegel, da ne bo nikdar trpel – kaj pravite?

DEUTER: Kakšna traparija!

LUISE: Bojim se, da bo vse povedal Theobaldu, in to še preden se je kaj zgodilo. Čisto sem iz sebe. Ko sem prej prišla iz spalnice, mi je moj mož zavpil: Mandelstam – tako se namreč kliče ta brivski pomočnik – je tvoj ljubimec. Bilo je mišljeno kot šala, a jasno je, da je pred možem govoril o tej možnosti, da je namigoval.

DEUTER: Kako ste se obnašali do njega?

LUISE: Laskala sem mu, mu vlivala gotovost.

DEUTER: Pravilno.

LUISE: Ampak – –

DEUTER: Gledala mu bom pod prste. Vidite, kako je prav, da vam stojim ob strani.

LUISE: Kaj pa imate to?

DEUTER: Uganite.

LUISE: Povejte.

DEUTER: Batist.

LUISE: Najdražja moja! Kako je mehek!

DEUTER: Vam je všeč?

LUISE: Čudovit je! Je bil drag?

DEUTER: Batist je elegantnejši od svile.

LUISE: Kako mora božati kožo.

DEUTER: Drugače kot vaš grdi keper. Keper na tem telescu, to je greh. Izmeriti moram obseg pasu, dvignite si krilce. 65, recimo 66 centimetrov.

LUISE: Imate tudi trak?

DEUTER: Izvolite.

LUISE: Nebeško! Moja najboljša prijateljica ste.

In vse to hočete storiti zame, čeprav ste sami še zadosti mladi?

DEUTER: Odrekla sem se vsem pričakovanjem.

Drugače vam ne bi mogla posvetiti toliko časa.

LUISE: Moliti je treba za vas.

DEUTER: Mislite, da kaj pomaga?

LUISE: Nič ni odveč za takšno važno stvar.

DEUTER: Kakšen napredek!

LUISE: Trdno sem odločena. To noč se je prevesilo.

Kako sladko sem sanjala.

DEUTER: Povejte.

LUISE: Uboga moja!

DEUTER: Niti besede več, drugače se bom razjokala.

LUISE: Tudi za vas se bo še našel kakšen. Kaj pa brivec?

DEUTER: Fui! Potem že raje vzamem vašega moža. (*Se razposajeno smejeta.*)

Četrty prizor

SCARRON (*odpre vrata od zunaj in vstopi*): Kakšna nebeška svetloba. Z dežja naravnost v tropsko sonce.

LUISE (*tiho Deuterjevi*): Ostanite!

DEUTER: Samo trenutek, potem moram dol.

SCARRON: S pomočjo svojega ključa sem se nepovabljen vsilil v vajin veseli pogovor in ga prekinil. Smejta se naprej; če mi je dovoljeno, bi se rad pridružil. Za kaj pa gre?

LUISE: Z gospodično Deuter –

SCARRON (*se prikloni*).

LUISE: Sva se pogovarjali o brivcu.

SCARRON: O katerem brivcu?

LUISE: O Mandelstamu, jasno.

DEUTER: Njej da je zoprni, je rekla gospa Maske, meni ga je priporočala.

LUISE: Nič takega nisem rekla.

DEUTER: Prav res, priporočala ga je.

LUISE: Za šalo.

SCARRON: Resno ga ni mogla. On ni pravi moški.

DEUTER: Za staro devico je še vedno dober.

SCARRON: Staro devico – koga mislite?

LUISE: Rada bi kak kompliment.

DEUTER: Nič takega. Rada bi slišala vaše mnenje o tem blagu, gospod doktor. Kaj je?

SCARRON: Batist, seveda. Kaj pa boste z njim.

DEUTER: Naša gospica bo dobila spodnjice.

Oprostite: v vaših krogih se reče spodnje oblačilo.

LUISE: Gospodična Deuter!

DEUTER: Zmotili ste naju pri jemanju mer.

LUISE: Gospodična Deuter!

DEUTER: 66 centimetrov, res vitki boki, gospod doktor.

SCARRON: To prijetno opravilo morata na vsak način nadaljevati.

LUISE: Gospod Scarron!

DEUTER: Le še dolžino potrebujem. (*Se kloni in izmeri.*) 63, tik nad kolenom.

LUISE: Dovolj. Kaj pa počnete!

SCARRON: Če sem že priča tako ljubkemu dogodku, bi rad ponudil svoj nasvet. Ženske, ki živijo le za lišp in modo in so merodajne v zadevah okusa, mogoče ne bi merile tako nizko, ampak bi skrajno točko postavile približno dva, tri centimetre nad kolenom.

DEUTER: V pomoč ste nama. Na takšne poznavalce stavim. Ali najina širina, ki je osemnajst, odgovarja najnovejšim krojem?

SCARRON: Spodaj kar se da široko, zgoraj ožje.

DEUTER: Ostaja še vprašanje –

LUISE: Trudi, zdaj pa molči; prav res sem jezna!

SCARRON (*Deuterjevi*): In prav vam je zaupana ta pomembna zadeva? Vse boste storili sami?

DEUTER: Če bi imeli priložnost občudovati končni izdelek na zanj določenem mestu, bi mi čestitali.

SCARRON: Kako naj si pridobim vaše prijateljstvo?

DEUTER: Vedite, tu sem v vaš prid!

SCARRON: Vse se mi zdi, da ste kot botra neke sreče, ki bolj kakor za let negoden ptiček potrebuje skrbno roko.

DEUTER: Ker si želi leteti –

LUISE: Pa ne zna?

DEUTER: Jaz sem tako rekoč po poli ptič, ki ob pravem času ni imel dovolj poguma in je obsedel na strešnem žlebu. Od mene ne pričakujte pouka.

SCARRON: Tega pač ne rabim.

DEUTER: Sicer se pa naša mlada ptička trudi. Včeraj sem jo našla, kako je vsa trepetajoča prhutala proti višjim sferam.

SCARRON: Le pogum je treba zbrati!

DEUTER: Na obzorju kroži skobec! Ne debela stara sova, ki se je je bati le ponoči. Suh, sestradan oblak, ki bliskovito vpade v skrivališče.

SCARRON: Kdo?

DEUTER: Oblak iz brivske pene, metlica za penjenje.

SCARRON: Brivec!

LUISE: Zalezuje me. Previdna sem, nič mu ne dovolim, čeprav kriči v obraz. Nesrečna sem!

DEUTER: Zdaj, ko je rečeno, grem. Previdno!

SCARRON: Hvala!

DEUTER: Storila bom, kar morem. *(Odide.)*

SCARRON: Luise!

LUISE: Bojim se.

SCARRON: Sedi k mizi.

LUISE: Noge me ne držijo.

SCARRON: Naj vstopi, kdor hoče, ne bom se te dotaknil. Stal bom ob tej steni, med nama širni ocean. Naj si utrujen spočijem od življenja v siju dveh sinjemodrih sonc. Iz njiju vrejo tokovi vroče volje, ki ožgejo bližnjega, tistega, ki je oddaljen, pa vnamejo z radostno toplino. Tvoja stisnjena dlan grabi po topeči se misli in jo uživa. Prsi kipijo. Muslin šušti. In zdaj, Luise, boš odvrгла vse, razgalila se boš od krošnje do korenin, zadela te je usoda!

LUISE *(je, kot bi spala, zakopala glavo v roke na mizi)*.

SCARRON: Življenje se je začelo z očetom in materjo. Obdali so me bratje in sestre, od očeta je prihajal skoraj neprekinjen zvok. Kje je ostalo vse to? Videl sem le še prosečo materino roko, obstal sem sredi hrupa, ki je trgal tla pod mano, rušil nebo nad mano, tekkel proti cilju brez poti. Vstani, ženska, zahajam v lažno strast! Čisto nekaj drugega ti moram reči: na svetu so čudovite ženske, Luise. Plavolaske, bledordeče, tam, kjer jih razgališ, temnolaske, ki so kot orlič porasle s puhom, na hrbtu, tako se jih podraži, jim dlačice kar vzvalovijo. Nekatere imajo na sebi šumeče stvari in kamne, ki se lesketajo kot njihove tekočine. Druge so tesno povezane, hladne kot njihova koža. Obstajajo plavolaske s puhom, temnolaske z blede poltjo. Ponižne brinetke, prevzetne blondinke. Svet je sublimno lep – pa vendar! *(Velika pretrgana kretnja.)*

LUISE *(se je dvignila)*.

SCARRON: Ti si najlepša, kar sem jih kdaj videl. Od tebe pričakujem nevihto, izbruh, ki bo stopil še zadnje moje zemeljske ostanke, in preminevač v norosti bom s svojo razosebljeno ovojnico ljubkoval tvoja vzvišena stopala. *(Se ji je tesno približal.)* Preden se s svojo roko dotakneš moje, si jo bežno oglej. Mogoče je, da bodo naši izmučeni deželi po božji volji iz nje v materinščini zapele lepe nove pesmi. Se zavedaš, Luise, da te vroče ljubim? O tem ne more biti dvoma.

LUISE: Tvoja sem!

SCARRON: Kakšna antična gesta! V dveh besedah – vsa usoda. Kakšna človečnost! Če mi uspe, da ju ovekovečim v knjigi, bom spadal med največje.

LUISE *(se nagne)*: Naj bom tvoja!

SCARRON: Miza in pero tik tvojemu bitju. Umetniško delo mora uspeti, če se približa preprosti naravi.

LUISE: Tvoja!

SCARRON: Tako naj bo. V meri, ki naju oba presega. Vnema me nikoli doživeti ogenj, sreča mi ne bo ušla. Zaziban sem v ritme, blaženo odsoten. Na kolenih pred teboj bi človeštvu rad ohranil tvojo

sliko. In ko ti jo pokažem, bom terjal vse plačilo tvoje milosti. *(Pobegne v svojo sobo.)*

LUISE: Zakaj –? Kaj?

(Stopi do njegovih vrat in prisluškuje. Čez nekaj trenutkov zbere pogum in potrka.)

Moj bog! Zakaj?

(Zašepeta, prisluškuje, nato se približa mizi, s katere, pogledujoč proti Scarronovim vratom, vzame Mandelstamovo ovratno ruto in jo približa svojemu obrazu. V tem trenutku se pred vhodnimi vrati pojavi Mandelstam. Vidi se ga, kako pritiska svoj obraz na vrata. Nato jih potihlo odpre in vstopi.)

Peti prizor

MANDELSTAM: Bog, moja ruta! *(Stopi tesno k Luise.)*

LUISE: Kako ste me prestrašili! Od kod pa vi?

MANDELSTAM: Sem vas prestrašil?

LUISE: Da se tako priplazite.

MANDELSTAM: Je to moja ruta?

LUISE: Bog ve.

MANDELSTAM *(jo poljubi)*: Luise!

LUISE *(mu prisoli zaušnico)*: Nesramnež!

MANDELSTAM: Oprostite!

LUISE *(se je približala Scarronovim vratom in glasno potrkala)*.

SCARRONOV GLAS: Še pet minut!

LUISE *(stoji zmedena)*.

MANDELSTAM: Rotim vas! Premagalo me je. Nikoli več! Ubil se bom!

LUISE *(se približa svoji sobi)*.

MANDELSTAM *(omedli)*.

LUISE: Jezus Kristus. *(Steče k njemu.)* Vode! *(Gre po vodo in mu jo vlije v usta.)*

MANDELSTAM: Kako lepo mi je!

LUISE: Iz brade krvavite. Kakšna ost je to?

MANDELSTAM: Sveder!

LUISE: Kako ste ga lahko vtaknili v žep! Lahko bi vas ubil.

MANDELSTAM: Da bi vas le ganilo!

LUISE: Mlad človek poln upov. Kakšne neumne zgodbe so zdaj to! Za trenutek se ulezite na zofo.

MANDELSTAM *(se uleže)*: Z njegovo pomočjo bom vedel, kaj se dogaja v sobi gospoda Scarrona.

LUISE: Hoteli ste –?

MANDELSTAM: Prevtati steno. Ves divji sem, Luise, nor od ljubosumja, ne prepoznam se več. Kaj vas je gnalo prav pred vrata tega bednika? Ne podcenjujte me! Kljub svoji šibkosti ga bom umoril!

LUISE: Kakšno pravico –

MANDELSTAM: Ljubim vas, Luise!

Šesti prizor

SCARRON *(prihiti iz svoje sobe)*: Ton, barva, nianse, do zadnje malenkosti je vse trdno na svojem mestu. Prihajam, sama hvaležnost in ljubezen – – *(Opazi Mandelstama.)* Pardon!

Sedmi prizor

THEOBALD *(hitro nastopi)*: Gospoda, čas je za kosilo! *(Zavesa.)*

Tretje dejanje

Prvi prizor

(*Vsi sedijo za mizo z ostanki večerje.*)

THEOBALD (*Mandelstamu*): Mojster je popoldne le s težavo opravil brez vas. Rekel je, da bi si za svojo slabost lahko izbrali kak drug dan, ne ravno sobote.

MANDELSTAM: V treh letih sem zdaj prvič manjkal.

THEOBALD: Upa, da boste pojutrišnjem že v redu. Vmes je še cela nedelja.

MANDELSTAM: Še pes ima rad mir, če je bolan.

THEOBALD: Na vsak način. Sicer pa sem se temeljito pogovoril s kolegom, ki ima podobna stanja. Notranjost svojega izmučenega telesa pozna kot pravilnik o plačah, operira z latinskimi izrazi. (*Vstal je, gre v ozadje.*)

MANDELSTAM (*mu vneto sledi*): Kako, za vraga, me lahko primerjate z njim?

SCARRON (*tiho Luise*): Prepovedujem ti, da strmiš v tega bedaka.

LUISE: Res se mi smili.

SCARRON: Prefrigana baraba je, navaden lopov, ki nama je s svojo prisotnostjo namerno pokvaril popoldne, ti pa –

THEOBALD: V prvi vrsti gre za živce, inficirani pa so tudi drugi organi, eni bolj in drugi manj. Če sem ga prav razumel, si je treba vsak živec predstavljati kot cevčico, ki jo kot ščit obdaja druga cev. Pri oslavljenih osebah je ta druga, zaščitna cev načeta, kot recimo skorja na drevesnih deblih – gospod Scarron, sem prav povedal?

SCARRON: Približno, kolikor je meni znano.

THEOBALD: Zelo težko pa je popraviti poškodbe.

MANDELSTAM: Kako, zaboga, ste prišli do tega, da so moji živci – Nezaslišano, kar tako, ne da bi me sploh natančneje pregledali –

THEOBALD: Pomirite se vendar; nočem vas razburjati. Gotovo vas je že kdo opozoril na stanje vaših živcev.

MANDELSTAM: Še nihče.

THEOBALD: Potem sprašujem neprizadetega opazovalca. Gospod Scarron, kakšen se vam zdi naš prijatelj?

SCARRON: Tipični nevrastenik.

MANDELSTAM: Ha!

THEOBALD: Potem so, kot rečeno, še druge stvari. Na primer želodec, ki je uničen zaradi dolgoletnega nezadostnega prehranjevanja, pri vas pa mislim, da so v igri predvsem pljuča.

LUISE: Theobald, ne smeš strašiti gospoda Mandelstama.

THEOBALD: Nasprotno, poskušam ga oborožiti za prihajajočo katastrofo.

LUISE: Ampak on zanika, da bi imel omenjeno bolezen.

MANDELSTAM: Vsekakor.

THEOBALD: Še bolje. Menim pa, da sem ga dolžan opozoriti.

MANDELSTAM: Jaz pa menim, da je nepremišljeno razlagati takšne reči občutljivim ljudem. Spravljate jih v stisko.

THEOBALD: Ne bodite napadalni.

MANDELSTAM: Je morda okno odprto?

THEOBALD: Samo priprto je.

MANDELSTAM: Lahko zaprem? (*Ga zapre.*)

LUISE: Ovijte si vrat s svojo ruto.

MANDELSTAM: Prisrčna hvala.

SCARRON (*Theobaldu*): Kar se tiče vašega bolnega kolega – mislim, da je najpomembnejša naslednja misel: bolniki, ki so nesposobni za življenje, naj se ogibajo močnih in zdravih.

LUISE: Naloga močnih je, da pomagajo šibkejšim. Tudi vera nas tako uči.

SCARRON: V kakšnih drugih časih; v naših ne.

THEOBALD (*poda Mandelstamu časopis*): Berite!

SCARRON: To smo presegli. V zatohlo, težko atmosfero sočutja, ki je vladala v preteklosti, smo spustili svež piš.

MANDELSTAM: Kje? Migota mi pred očmi.

THEOBALD: Tukaj. V Indijskem oceanu se je baje spet pojavila morska kača.

MANDELSTAM (*besno*): Pa kaj me briga!

THEOBALD: Morda se pa zamotite.

SCARRON (*Theobaldu*): Ste že slišali za Nietzscheja?

THEOBALD: Kako ste rekli?

SCARRON: On nam razlaga evangelij časa.

Človeško maso bo povedel do cilja le energičen posameznik. Moč je najvišja sreča.

THEOBALD: Moč je nedvomno sreča. To sem spoznal že v šoli. Vsi so se me bali.

SCARRON: Seveda pa ne mislim na brutalno, zgolj telesno moč. Mislim na duševne energije.

THEOBALD: Da, da.

MANDELSTAM: Šele danes zjutraj sem opazil: moja soba je na severovzhodu.

THEOBALD: Samo trenutek. Da, imate prav.

MANDELSTAM: To je seveda skrajno neugodno celo za najmočnejše.

SCARRON (*Luise*): Temu mlahavemu psu je treba dopovedati moralo gospodarja. Danes ponoči bom naredil vse, da pridem do tebe.

LUISE: Za božjo voljo!

SCARRON: Za koga me pa imaš? Misliš, da je takšen bogpomagaj dorašel moji nezadržni volji.

LUISE: Počakajte še malo!

SCARRON: Ne! Usoda je dozorela!

THEOBALD (*je odprl Mandelstamova vrata*): Posteljo postavite nasproti okna, spite proti jugozahodu. Sijajna smer!

MANDELSTAM: V blazini čutim prepih.

SCARRON (*Luise*): Še danes boš z menoj v raju.

THEOBALD (*Mandelstamu*): Zdaj pa pretiravate.

MANDELSTAM (*vstopi v svojo sobo, videti ga je, kako si da opraviti*).

SCARRON (*Theobaldu*): Še niste slišali za te teorije? Res tako malo berete?

THEOBALD: Sploh nič. Sedem ur sem v službi. Potem sem pa utrujen.

SCARRON: To je obžalovanja vredno. Kaj pa je potem merilo vaše misli?

THEOBALD: Ljudje kot jaz ne mislijo veliko.

SCARRON: Še vedno pa živite po nekakšni shemi.

THEOBALD: Če že hočete, po shemi F.

SCARRON: Kar pomeni: jesti, spati in pisati akte?

In kam to vodi?

THEOBALD: Če bog da, do penzije.

SCARRON: Strašno. Politika vas ne zanima?

THEOBALD: Bismarcka sem spremljal.

SCARRON: On je že zdavnaj mrtev!

THEOBALD: Po njem se ni zgodilo nič pomembnega.

SCARRON: In znanost?

THEOBALD: Ni za takšne, kot sem jaz.

SCARRON: Ali veste, da je živel Shakespeare, poznate Goetheja?

THEOBALD: Slišal sem za Goetheja.

SCARRON: Za božjo voljo!

THEOBALD: Vse to jemljete pretragično.

SCARRON: Udobna življenjska teorija.

THEOBALD: Je z udobjem kaj narobe? Moje življenje traja sedemdeset let. Na osnovi priučene zavesti lahko na svoj način v tem času marsikaj užijem. Če bi hotel posvojiti višje mišljenje, vsa ta pravila, bi pri moji dispoziciji ne zadoščalo sto let.

LUISE: Da ni več prostora za sočutje?

SCARRON: Čisto preprosto, ni ga.

LUISE: Ampak če ga čutim –

THEOBALD: Ne mešaj se v najin pogovor!

MANDELSTAM (*spet nastopi*): Od gospe Maske bi si rad izprosil volneno odejo. Posteljo sem prestavil.

THEOBALD: Pametno.

LUISE: Grem ponjo. (*Odide v svojo sobo.*)

SCARRON: Človeka presojam po stopnji njegovega sodelovanja v duhovnem razvoju človeške vrste; heroji so veliki misleci, pesniki, slikarji, glasbeniki. Laiki so tolikanj pomembni, kolikor jih poznajo.

MANDELSTAM: In veliki izumitelji!

SCARRON: A le v toliko, kolikor človeštvu omogočajo, da se hitreje širijo zamisli genijev.

THEOBALD: Kje pa je čutenje?

SCARRON: Kako?

THEOBALD: Se nisem prav izrazil? Kje je pri tem srce?

SCARRON: Maske, srce je mišica.

LUISE (*se vrne*).

THEOBALD: Prav. Ampak ima pomembno mesto. Pri ženskah še posebej.

LUISE (*gre z odejo k Mandelstamu*): Dovolj velika je, da se zavijete vanjo.

MANDELSTAM: Najlepša hvala.

SCARRON: Ne prihajajte mi s takimi abotami, če se pogovarjamo o najnovejših problematikah. Ženske so brez dvoma nekaj krasnega, a ko se Shakespeare bojuje za Hamletovo dušo, Goethe za vpogled v Fausta, takrat ostajajo pri strani.

MANDELSTAM: Schwarz ni mislil na svojo ženo, ko je izumil tiskarski stroj; in Newton tudi ne, ne Edison, ne Zeppelin.

LUISE: Ste prepričani?

SCARRON: Prisežem.

MANDELSTAM: Jaz tudi.

THEOBALD: Nič ne bom rekel o Goetheju, tudi o Schwarzu ne – pa vendar, da se tako izrazim: ženske imajo srce.

SCARRON: Mišica, Maske!

THEOBALD: Ampak živijo od njega, predstavljajo pol zemeljskega prebivalstva.

SCARRON: Vse lepo in prav. A vi niste ženska; moralo bi vas prežemati moško dostojanstvo. Poleg vse domačnosti, prijaznosti, ki vas veže z vašo ženo, obstajajo trenutki, ko čutite, da je med vama prepad; trenutki, ko vas premaga in vas napolni z blaznim ponosom lastna možatost.

MANDELSTAM: Čudovito rečeno.

LUISE: Vsi moški niso taki kot vi.

SCARRON: Spoštovana gospa, globoko v sebi so vsi taki.

MANDELSTAM: Tako je!

THEOBALD: Ne vem. Res obstaja nekaj takšnega; a če prav pomislim, jaz sem se temu vedno upiral.

SCARRON: Pa ste povedali! Upirali ste se – naravi.

MANDELSTAM: Hudiča! Sijajno!

SCARRON: Kaj drugega naredi moža za velikana, za gigantski obelisk stvarjenja, ki ga ne more preseči nobena ženska, če ne transcendentalna volja po spoznanju, ki je ne more paralizirati niti najgloblje erotično poželenje?

MANDELSTAM: Paralizirati – nebeško!

LUISE: Moj mož je pač drugačen.

THEOBALD: Luise, daj mi mir s svojim trapastim

čvekanjem! – Govoril bom osebno: nisem

prepričan, da bi mi v zakonu koristilo, če bi krepil in izpostavljajal omenjeno razlikovanje.

SCARRON: Osebno korist je treba pozabiti. Napredek človeštva je odvisen zgolj od ohranitve čiste moškosti.

LUISE: Ljubi bog!

MANDELSTAM: Kdo bi pred desetimi leti pomislil, da bomo leteli!

THEOBALD: Predvsem se veselim, da sta tako enotna. Kako prijetno, najemnika, ki si ne skačeta v lase.

MANDELSTAM: Zdaj sva mož ob možu.

SCARRON: Razlago vašega resničnega mišljenja ste nam še dolžni. Doslej ste se izražali *per negationem*.

MANDELSTAM: Ali Zeppelin ni junak?

SCARRON: Bi lahko pogrešali Platona in Kanta?

MANDELSTAM: Kakšen bi bil svet brez železnice in telefona?

SCARRON: Brez predhodnikov ne bi bilo Goetheja. In če zanikate Poncija in Pilata, Goetheja pa vendarle priznavate?

MANDELSTAM: Wagner! On je najsvetejši zaklad človeštva!

THEOBALD (*počasi*): Če pustimo to ob strani, je še mnogo drugega. Rojevanje otrok na primer –

MANDELSTAM: Ženske zadeve!

THEOBALD: Ne napadajte me. Sem jaz le za trenutek postavljaj pod vprašaj upravičenost vaših dejstev?

SCARRON: Ne bi bilo mogoče.

THEOBALD: Dejstva, ki sem jih navedel iz lastnega izkustva – da imajo ženske srce in da se rojevajo otroci, pa so vas razkačila.

SCARRON: To so običajne floskule, ki držijo toliko kot –

THEOBALD: Prosim?

SCARRON: Ne spomnim se primere. Polemika z vami je brez smisla.

THEOBALD: Spijte še kozarec Münchenskega piva. Luise, nalij gospodu Scarronu.

SCARRON: Hvala.

THEOBALD: Jutri bi šli lahko v živalski vrt. Žirafa so nabavili.

MANDELSTAM (*smeje*): Žirafa!!

THEOBALD: Zakaj se smejete?

MANDELSTAM: Nekaj sem se spomnil.

THEOBALD: Sem lahko iskren: samemu od sebe mi ne bi prišlo na misel, da bi si ogledal to žival.

Takšne presenetljive posebnosti narave me odbijajo. Ker pa me gospod Scarron tako napada, bi se rad malo izobrazil.

MANDELSTAM (*bruhne v smeh*).

THEOBALD: Nikar tako divje, gospod Mandelstam.

SCARRON: Dragi prijatelj, omejenosti ne morete odpraviti –

MANDELSTAM: Z zabitostjo!

THEOBALD (*Mandelstamu*): Ne razsipajte svojih omejenih moči.

SCARRON: Vam mlada, plemenita žena, ki vam stoji ob strani, ni dovoljšen razlog za višje dosežke? Vas ne more povzdigniti iz vaših sfer?

THEOBALD: Starši moje žene so krojači, prejšnje generacije pa prav tako.

LUISE: Šest bratov je umrlo častne smrti.

MANDELSTAM: Dandanes ne bi bil nihče tako neumen, da bi se prostovoljno žrtvoval.

THEOBALD: Ni več v skladu z duhom časa? Ljubezen do domovine je iz mode?

MANDELSTAM: Če mi je prej ob vas bilo slabo, se zdaj počutim zdrav. Kljub nekaterim nedostatom čutim, da sem človek drugačnega kova, za mano stoje bataljoni. Ne, ne bomo se več pustili takšnemu brbljanju, vemo, kam to vodi. Tudi tisti, ki je najvišjega rodu, tako kot jaz in gospod Scarron, izvira iz opice, vse človeštvo je enako, vsakdo si lahko izbere najvišje mesto.

THEOBALD: Se razume. Če želi. Obstajajo pa bitja, ki jim je vseeno, na katerem mestu so, najraje imajo tisto, na katerem pač stojijo. Glede na moje rojstvo sem na kar ugodnem položaju in prepričan sem, da ga bom obdržal vse življenje, v tem se pač ne razlikujem toliko od svojih kolegov po vsej domovini. Samo izjemna sposobnost ali izredna sramota bi lahko ogrozili gotovost, ki mi jo daje položaj.

SCARRON: Gospod, to je grozljivo! Suženjska morala!

THEOBALD (*se reži*): Izgubil bi svojo svobodo, če bi se svet preveč zanimal zame. Moja nevpadljivost je primerna kamuflaža, pod katero se mirno vdajam svojim nagnjenjem, svoji resnični naravi.

SCARRON: Bog nas varuj, če bi tako menili tudi vaši poklicni kolegi.

THEOBALD: Ne vem, kaj mislijo moji kolegi.

Zagotavljam pa vam, da napredni nazori na višjih instancah niso prav priljubljeni. Eden naših pisarniških šefov je toleriral občevanje svoje žene z drugim moškim. Kot je navedel v disciplinskem spisu, ni hotel brzdati njene sebične narave, izraz, ki da se bolj poda konjarju. Danes toči mineralno vodo na vogalu Widenmacher- in Fischerstrasse.

SCARRON: Mučenik. Njegova žena ga spoštuje.

LUISE: Njegova žena ga sovraži.

SCARRON: Motite se.

LUISE: Iz globine svoje duše.

MANDELSTAM: Tudi jaz dvomim v to.

THEOBALD: To je njuna stvar.

MANDELSTAM: Slučajno imam dokaz iz svoje lastne preteklosti. Živel sem z malo gospo Frühling, ki ima penzion na Ahornstrasse, in njen mož je to prenašal.

THEOBALD: Zgodbi ne daje prav nobene teže, da se piše Frühling in da živi na Ahornstrasse.

LUISE (*vstane*): Lahko noč!

THEOBALD: Ostala boš, dokler ne gremo vsi.

MANDELSTAM: In od takrat spoštuje svojega moža.

THEOBALD: Ob tem se mi je zahotelo žganja. Gre kdo za četrto ure z mano do Zlate košare?

SCARRON: Bolj sem zmeden, kot lahko povem.

Prvikrat v življenju sem doživel, da je takšno pojmovanje tudi resnično osebno prepričanje.

THEOBALD: Neznatnega človeka.

SCARRON: Vseeno pa človeka. Čutim, da se mu pod nobenim pogojem ne boste odrekli.

THEOBALD: Pod nobenim. Sicer bi potonil.

SCARRON: To bi bil izziv. Morate poskusiti.

THEOBALD: Ne trudite se.

MANDELSTAM: Tudi jaz mislim, da je vaš trud odveč.

THEOBALD: Mogoče pa se navdušim ob kozarčku žganja.

SCARRON: Predvsem vzemite to zadevo s takšno resnostjo kot jaz.

THEOBALD: Ne! Sicer bi me minila vljudnost in marsikatera beseda, ki sem jo moral pretrpeti, bi našla svoj odmev, kar ne bi prizadelo samo drugih, ampak tudi mene. Pridite torej!

SCARRON: Tudi če izhajate iz teorije nespremenljivih vrednosti –

THEOBALD: Vi tudi, Mandelstam. Točijo izvrstno münchensko pivo.

MANDELSTAM: Spat grem.

THEOBALD: Vsak po dopadenju. (*Gre s Scarronom.*)

SCARRON (*ob Theobaldu, burno gestikulira*): Tudi če izhajate iz Kanta – – (*Oba odideta.*)

MANDELSTAM: Po tem pogovoru vidim veliko stvari z drugačnimi očmi. Življenje ob tem zarobljenem bedaku je pekel. Že prej sem se srečal z omejenostjo, takšne zadrtnosti pa še ne – to je pravi vol! Pri tem pa še njegova štorasta vsiljivost, samo zato, ker sem mimogrede omenil, da nisem najmočnejši. Jasno, ob takšni kreaturi deluje gospod Scarron kot ljubi bog, če naj že uporabim to primero. In poleg tega moraš biti res do skrajnosti surov, da daš bolehnemu človeku severovzhodno sobo.

LUISE: Z gospodom Scarronom ste se strinjali, da ne smemo biti sočutni.

MANDELSTAM: Kdo pa si želi sočutja? Pričakujem dostojnost, plemenitost mišljenja, kot ju, to moram že priznati, v največji meri izpričuje gospod Scarron.

LUISE: S čim?

MANDELSTAM: Z besedami. Ali vas ni prevzel, niste začutili njegovega velikega, prekipjevajočega srca? Ali ni ganljivo, da še pozno zvečer poskuša razsvetliti tega vodenoglavca? Brez dvoma bo požel samo režanje, tako kot jaz, ko sem se mu pritožil glede sobe.

LUISE: Tretje nimava.

MANDELSTAM: Torej bi bila vaša dolžnost, da me posvarite.

LUISE: Pa saj ste jo zahtevali!

MANDELSTAM: Ker nisem vedel.

LUISE: V obraz ste mi zatrjevali, da hočete to sobo, samo da boste blizu mene.

MANDELSTAM: Ta soba je zame isto kot smrt!

LUISE: Pretiravate.

MANDELSTAM (*se zasmije*): Pretiravam! Severovzhod za bolna pljuča – sploh ne najdem primerjave. In ob poznavanju vseh dejstev se mi morajo upreti živci. Drevesna skorja! Tanjša se – kar čutim jo, kako propada! Vi s tem vašim zdravjem, z rdečimi lici, kot šminka. (*Steče v svojo sobo.*) Nobenih dvojnih oken! Brez volnene srajce bom še to noč crknil, in moja je v perilu. (*Se spet pojavi.*) Mislite, da so potrebna leta, da se uniči slaboten organizem? (*Spet izgine v svojo sobo.*) Sam je rekel, da bo njegov kolega v treh dneh mrtev. Pri tem pa je pokvarjen še okenski zapah. (*Se spet pojavi.*) Kako je že bilo s tisto cevjo? Za božjo voljo, govoril je o cevi. Recite vendar kaj!

LUISE: Saj ste že omenili, povezana je z živci.

MANDELSTAM: Konfuzen sem; dovolj mi je, govoril je o dveh različnih cevčicah in da je nemogoče, da bi ju spet spojili. (*Spet izgine in kriči.*) Takšno luknjo je treba prijaviti na policijo! Po vseh vogalih stojijo stražniki, za ubogega človeka, kot sem jaz, pa je vsem vseeno, naj kot stekel pes pogine v kotu! (*Se spet pojavi.*) Kaj mi je zmeraj naredil moj doktor? Počakajte. Poglejte mi v grlo. (*Odpre žrelo.*)

LUISE: Ne razumem se na to.

MANDELSTAM: Ne tako! (*Vrže se na stol in prekrži noge.*) Udarite po kolenu, tako, z mehko roko. (*In ko Luise to stori, noga pa mu poskoči, zakriči.*) Izgubljen sem! Seveda, ena noč severovzhodno me je uničila.

LUISE (*iztirjena*): Ampak – –

MANDELSTAM (*ves iz sebe*): In vi zahtevate sočutje!

LUISE (*blizu solz*): Za vse na svetu ste hoteli biti blizu mene.

MANDELSTAM (*rjove*): Samo korak do groba, strašno! O tem bomo še govorili!

(*Steče v svojo sobo, zaloputne vrata in jih zaklene. Luise negibno stoji.*)

Drugi prizor

(*Deuterjeva se pojavi pred steklenimi vrati. Luise ji odpre.*)

DEUTER: Oba sem srečala z roko v roki pred hišnimi vrati?

LUISE: Od kot pa ti tako pozno?

DEUTER: Iz gledališča. Izvrstna igra. Sternheimova. Kasneje več o tem. Morala bi ga videti. Kar iskrlil se je.

LUISE: Kdo?

DEUTER: Velikan gotovo ne, čeprav se je tudi kar držal. On, naš junak! Okrog njega sfere moči in moškosti!

LUISE: Ah –!

DEUTER: Njegova pojava je tudi na Theobalda vrgla prijeten odsev. Izgledal je živahnejši kot sicer. Ves dan sta preživela skupaj! Pripoveduj, kaj je bilo? Gorim.

LUISE: Tišina! Mandelstam je v sobi.

DEUTER: Naj se ti zazrem globoko v oči. Podaj mi svoje roke.

LUISE: Zakaj, Trude?

DEUTER: Da posrkam dih tvoje sreče. Sedel je na tej zofi, blizu tebe, vsak trenutek bližje. Končno se, stisnjena ob naslonjalo, nisi več mogla izmakniti, nisi se hotela. Povej, kaj je naredil.

LUISE: Ne spomnim se.

DEUTER: Ti, barabinka, oropala bi me. Hočem izčrpno spoved. Nič se ne sramuj, Luise, več berem, kot si misliš, in zraven sanjarim. Poznam stvari, čeprav jih nisem doživela. Kako se je začelo? Te je objel?

LUISE: Sedel je nekje v sobi.

DEUTER: In ti?

LUISE: Ob mizi.

DEUTER: Potem je šel do tebe.

LUISE: Ostal je, kjer je bil.

DEUTER: In?

LUISE: Govoril je.

DEUTER: Ponovi, kar je rekel. Čudovite stvari.

LUISE: Šumelo mi je v ušesih.

DEUTER: Vate je zasejal vihar. Tako kot mora biti, o tem sem brala. In pred silo moškosti si oslabela.

Noge so ti odpovedale.

LUISE: Za hip sem skoraj omedlela.

DEUTER: Ti srečnica! In potem?

LUISE: Je prišel do mene.

DEUTER: Luise! In?

LUISE: Govoril je.

DEUTER: In?

LUISE: Nekaj je rekel.

DEUTER: In?

LUISE: Govoril je.

DEUTER: In dalje? Ko je končal?

LUISE: Potem je šel.

DEUTER: Kaj?

LUISE: Šel je.

DEUTER: Kaj je naredil?

LUISE: Šel je.

DEUTER: Zavpil je: ljubim te!

LUISE: Da.

DEUTER: In ti?

LUISE: Jaz tudi.

DEUTER: Tvoja sem!

LUISE: Tako je – –

DEUTER: Ti tudi?

LUISE: Iz svojega srca!

DEUTER: In potem?

LUISE: Je šel.

DEUTER: Kam to?

LUISE: V svojo sobo.

DEUTER: Si šla za njim?

LUISE: Ne.

DEUTER: Nesrečnica!

LUISE: Ko je zaprl vrata, sem se približala, zbrala sem pogum in sem potrkala.

DEUTER: Potrkala?

LUISE: Ampak ni odprl.

DEUTER: Kaj? Zaprl se je v sobo? – Zdaj razumem, blizu je bil Mandelstam!

LUISE: Ne.

DEUTER: Si prepričana? Morda ga nisi videla? On pa ga je opazil?

LUISE: Ha!
 DEUTER: Pomisli.
 LUISE: Res je takoj zatem prišel.
 DEUTER: Ha!
 LUISE: Prav čudno, če pomislim.
 DEUTER: Vidiš! Takole zмести našega junaka! Ves zanesen nenadoma opazi prežečega lisjaka, pred katerim sem ga posvarila. Govor in kretnje se povrnejo v normalnost, čuteč kot je, se naglo umakne in požrešne spletkarjeve oči ugledajo žensko v spodobni samoti. Kako prav sem imela in kako malo ga razumeš. Je izrabil prvo ugodno priložnost in ponovil zaobljubo?
 LUISE: Je. In na brivca je bil ljubosumen.
 DEUTER: Torej sem si o njem iz daljave ustvarila pravilnejšo sliko kot ti, ki si bila pred njim.
 LUISE: Kasneje pa, med moškimi pogovori –
 DEUTER: O čem pa so se pogovarjali?
 LUISE: Čisto brezupno je bilo. Šla sem ven in sem se razjokala.
 DEUTER: Tvoj jok je bil pomota.
 LUISE: Potem sem se motila tudi, ko sem videla, kako sovraži mojega moža in je naklonjen brivcu. Če je bila pomota ta slabost, ki me je stiskala v grlu, ko sem slišala, kaj je govoril dalje, potem je neresnično vse, kar sem doživljala od rojstva.
 DEUTER: Nisi ga razumela, kot ga nisi razumela, ko se je iz obzirnosti umaknil. Ne veš, kaj je resnično hotel. Prisluhni in verjemi mojemu najglobljemu prepričanju: pripravlja dejanje, ki te bo na mah prevzelo.
 LUISE: Zmedena sem, nesrečna za vse večne čase.
 DEUTER: Malovernica, misliš, da je kar tako v en dan odpeljal tvojega moža iz hiše, da ga kar tako omamlja z ognjevitostjo, ga zapleta v misli in probleme. Če bi bila z mano v gledališču, bi verjela v svojo srečo. V komediji je bil neki moški, ki je plezal čez zidove, razbijal vrata, podtikal ogenj, samo da je bil blizu svoje ljubljene. Me, uboga bitja, smo preplavljena s tokovi neomajne moške sile. Kaj počneva, ti norica? Zgubljava čas s čvekanjem, junak pa čaka. Lahko noč, poljub!

Pri kosteh vseh svetih ti prisegam, da se bo zgodilo! Tišina, brž v posteljo, ugasni vse luči. Prihaja! *(Hušknje ven.)*
 LUISE: Je res mogoče?
(Sedi nepremična, prisluškuje. Potem gre do okna in pogleda ven. Se usede, vstane, vstopi v spalnico, v kateri prižge luč. Ko pride nazaj, se z obrazom, pritisnjenim k steklenim vratom, ki vodijo na stopnišče, začne slačiti. S stopnišča je slišati korake. Ugasne luč na prizorišču in drhteča obstane. Potem se zvok porazgubi. Reče.)
 Ne!
(Njeni prsti še naprej mehanično odpenjajo gumb. Zdaj se približa Mandelstamovim vratom, dotakne se kljuke in gre z drsajočimi koraki na sredino prizorišča. Tam obstane, osvetljena od zadaj, v srjci in spodnjicah, si počasi in z večno ponavljajočimi se gibi češe spuščene lase, medtem ko se zrak stresa od Mandelstamovega smrčanja.)

(Zavesa.)

Četrto dejanje

Prvi prizor

(Isti prostor.)

THEOBALD *(kliče v spalnico)*: Kako nemarno si mi spet zakrpala naramnice! Zaradi onih dveh ne moreš zanemarjati moža.

LUISE *(pride in mu natoči kavo)*.

THEOBALD: Na srečo ni nobenega od njiju tukaj. Na Scarrona pred poldnevom ni računati. Potem ko je do dveh ponoči kot obsedenec govoril z mano, me je izrecno prosil, naj ga na smrt utrujenega peljem v njegovo stanovanje številka ena, ker da je tam veliko boljša postelja. Spil sem pet polovink vina in tri šilca žganja. In posledica – resnična driska.

LUISE: Ne bo prišel.

THEOBALD: Ne morem razumeti, kako si lahko trdno spala, če sem kar naprej tekal na stranišče. Kje je med?

LUISE: Zmanjkalo ga je.

THEOBALD: Res zgledno gospodinjstvo! Nabavi ga. Razen tega mi ni všeč, da na svojem stolu najdem kose tvojega perila. Kar naprej ti moram pridigati.

LUISE: Mandelstam mi je priredil novo sceno zaradi severovzhodne sobe, potem pa sem kar padla v posteljo.

THEOBALD: Ta človek je do kraja zmešan! Kaj mu le pade na pamet – da sta sever in vzhod manjvredna. Na vzhodu vzhaja sonce, vsak slikar bi hotel živeti s pogledom na sever, ta klavirni frizer bi pa za svojih nekaj tolarjev rad še zahod in jug.

LUISE: Za njegova bolna pljuča bi bil jug zares primernejši. In praviš, da gospod Scarron ne bo prišel. Kako je to mogoče?

THEOBALD: Si lahko očistiš nos, govoriš, kot da si zamašena. Kaj misliš s tem, kako je to mogoče? Napil se je, danes prav gotovo ne bo v dobri koži.

LUISE: Napil?

THEOBALD: Nalokal se ga je kot žolna. Prav nič prijetno ni izgledalo. Kljub svojemu stanju pa je bil prepričan, da me je treba spreobračati. Proti koncu je bil tak, kot da ga je pičila tarantela.

LUISE: Moj bog!

THEOBALD: Ta možakar je res nenavadna okrasna rastlina v božjem vrtu. In za povrh mu še smrdi iz ust.

LUISE: Theobald! Ampak včasih je imel – ali nima včasih na sebi nekaj prav junaškega?

THEOBALD: Misliš kot v romanu?

LUISE: Kot v romanu.

THEOBALD: Bog – LUISE: trezen človek prav gotovo ni. Za tvoj okus bi moral biti res zelo junaški – da bi se izravnala pomanjkljivost.

LUISE: Res.

THEOBALD: V tem, kar počne, ni sploh nobene resnosti. Tudi to delo, ki ga je prignalo k nam, je le kaprica – in zdi se mi, da mu je že dovolj. Meni je vseeno. Podpisal je za eno leto.

LUISE: Me boš danes pustil v cerkev. Nujno je.

THEOBALD: Seveda, golobica. Prav se mi zdi, da greš. Pretekli teden je bil zaradi tvojih izgubljenih spodnjic za oba zelo nevaren. Tvoja dolžnost je, da se zahvališ stvarniku. Jaz bom medtem premislil nekaj pomembnega, kar se mi plete v glavi.

LUISE: Povej!

THEOBALD: Kako si radovedna. Z vso pravico. Ko se vrneš, Luise; še kakšno uro rabim. Strmela boš!

LUISE: Res? *(Gre v alkovo.)*

THEOBALD: Kaj pa počneš?

LUISE: Zavesa spada na najino stran. Tako kot je, naju lahko vsak vidi.

THEOBALD: Pazi, da ne padeš. *(Ji sledi. Slišati ga je od notri.)* Kakšna krepka meča ima moja ženička!

Drugi prizor

MANDELSTAM *(vstopi, se naglo usede h kavni mizi in začne požrešno jesti. Stopi do alkove, da bi zaprl vrata)*: Kako?! *(Ko prepozna Theobalda.)* Oprostite.

THEOBALD *(v zadregi)*: Nisem vas slišal. Zavesico bova prestavila v spalnico.

MANDELSTAM: Ste zajtrkovali? *(Se usede.)*

THEOBALD: Sem.
 LUISE (*gre preko prizorišča v svojo sobo*).
 MANDELSTAM: Dobro jutro, gospa Maske.
 THEOBALD: Izgledate naspani.
 MANDELSTAM: Po vaši krivdi sem se tako razburil, da sem od utrujenosti kar zadremal – res sem se spočil.
 THEOBALD (*se smeje*): Kljub neugodni legi.
 MANDELSTAM: Prav res. Čeprav –
 THEOBALD: Obstaja neki čeprav?
 MANDELSTAM: Postelja ni slaba.
 THEOBALD: Mehkejša je od najmehkejšega naročja.
 MANDELSTAM: Čeprav –
 THEOBALD: Slišite hrup s ceste?
 MANDELSTAM: Ne, nič ne slišim, čeprav –
 THEOBALD: Vas zjutraj moti sonce?
 MANDELSTAM: Nič mi ni bolj drago – seveda pa –
 THEOBALD: Je pri vseh naštetih prednostih pet tolarjev premalo. Zahvalite se moji ženi.
 MANDELSTAM: Saj je ne boste podražili.
 THEOBALD: Trenutno ne.
 MANDELSTAM: Izrazili ste se nejasno, ne vem, kaj naj si mislim. Treba je postaviti neki rok.
 THEOBALD: Zakaj bi se vezali?

Tretji prizor

LUISE (*pride*).
 MANDELSTAM: Danes ne bom dobil medu?
 LUISE: Brez doplačila?
 MANDELSTAM: Mislim sem, da je že vštet.
 LUISE: Motili ste se. Tudi sladkorja bo zdaj zdaj zmanjkalo. (*Theobaldu.*) Na svidenje.
 THEOBALD: Dobro si povedala.
 LUISE (*odide*).
 THEOBALD: Zakaj bi se vezali? Če doktor najde res kaj resnega, če se izkaže, da je severovzhod v resnici neugoden, potem boste v zadregi.
 Postelja je prav zares izvrstna. Prava konjska žima, kot je danes ni več najti.
 MANDELSTAM: Nedvomno.

THEOBALD: Jutranje sonce in najgloblja tišina. – Ravno preden ste prišli, sva se odločila, da jo prodava. Naša soseda, gospodična Deuter, je za žimnico ponudila šestdeset tolarjev.
 MANDELSTAM: Tega pa nikakor ne!
 THEOBALD (*je vstopil v Mandelstamovo sobo*): In kakšna pernica. In moja žena je v nasprotju z navodili prinesla še dodaten vzglavnik!
 MANDELSTAM: Da skrajšava: za eno leto. Saj se razumeva, gospod Maske.
 THEOBALD: Vaša bolehnost –
 MANDELSTAM: Počutim se kot velikan.
 THEOBALD: V tem okolišu cene vsak dan rastejo.
 Po treh mesecih soba ne bo vredna pet, ampak že osem tolarjev.
 MANDELSTAM: Tako me boste razburili, da boste izničili vso blagodat noči.
 THEOBALD: Šest tolarjev. Za manj vam je ne morem dati.
 MANDELSTAM: Ne morem.
 THEOBALD: Še bolje.
 MANDELSTAM: No dobro, da bo že enkrat konec, dobro. Prav neprijetno ste me presenetili, najprej Bismarck in Luther, zdaj pa tole.
 THEOBALD: Dogovorjeno!
 MANDELSTAM: Za eno leto. Kar takoj zapišiva.
 Takole: Gospod Maske odda do 15. junija sobo gospodu Mandelstamu, z vključeno jutranjo kavo.
 THEOBALD: Brez medu.
 MANDELSTAM: Za šest tolarjev. Postelja, ki je v sobi, se ne sme zamenjati z drugo. Podpišite.
 THEOBALD: Upam, da bo moji ženi prav. Niste ji pri srcu.
 MANDELSTAM: Moj bog, kaj pa imava drug z drugim.
 THEOBALD: Kot sostanovalec ste ji nesimpatični.
 Čuti se omejena.
 MANDELSTAM: Pa ne zaradi mene. Tisočkrat ji bom obljubil. Kot da me ni, lahko počne, kar hoče.
 Saj me ne boste vrgli na cesto! Priznavam, da je postelja izvrstna. Pomislite na moje stanje – usmilite se me!

THEOBALD: Torej – ker mi ne daste miru. Pošast pa nisem. (*Piše.*) Theobald Maske.
 MANDELSTAM: Bi se mogoče našel še kakšen naslanjač?
 THEOBALD: Raztrgal bom pogodbo – moja žena –
 MANDELSTAM (*mu iztrga papir*): Vrag naj vzame vašo ženo!
 THEOBALD: Na dobro sosodstvo!
 MANDELSTAM: Kar se mene tiče, bo vse v redu. (*Pogleda v svojo sobo.*) Morali bi videti posteljo v mojem prejšnjem bivališču. Mučilna priprava. In neprekinjen hrup z vseh strani. Za povrh pa še menažerija – da, bolhe in stenice, dragi moj. Z bucikami sem jih pribijal na tapeto – z njimi sem napisal: Richard Wagner. (*Se smeje.*) Sinoči sem bil malce vehementen do vas. Nič slabega nisem mislil.
 THEOBALD: Prav zadovoljen sem bil. Soglasje z gospodom Scarronom je na prvem mestu. Dobro plača, z njim je treba biti uvideven.
 MANDELSTAM (*s klobukom na glavi*): Kar se mene tiče, bo vse v redu.
 THEOBALD: Kam greste danes?
 MANDELSTAM: Malce zabave rabim. V park grem.
 THEOBALD: Ne bi bilo bolje, če bi prosti dan izkoristili za pogovor z dobrim zdravnikom?
 MANDELSTAM: Ni potrebno, dokler mi gre tako dobro kot danes.
 THEOBALD: In kako ji je ime?
 MANDELSTAM: Ga še nima. Zadnji je bilo ime Frieda. Zdaj hodi z nekim tehnikom.
 THEOBALD: Je bila krepko grajena?
 MANDELSTAM: Prav gorostasna. Takšne iščem. Danes bo pri ognjemetu še veliko drugih. (*Odide.*)
 THEOBALD: Kar tako mi je padlo na pamet, da mu zaračunam več. Kakšna šibka glava, ta bedak. Skupaj torej osemnajst tolarjev, 18 krat 12 je 180 – – je 216 tolarjev na leto. Stanovanje stane 115. Ostane sto deset. Zaslužim sedemsto, kar skupaj znese osemsto deset, osemsto enajst tolarjev, stanovala bova pa zastonj. To se izide, da, izide se. To je lepo, odlično je. Kdo pa je to?

Četrty prizor

DEUTER (*stoji pred vrati*).
 THEOBALD (*ji odpre*): Kar noter, gospodična. Ravnokar sem se pogovarjal o vas.
 DEUTER: S kom pa?
 THEOBALD: Z nekim brivcem.
 DEUTER: S tem zoprnežem.
 THEOBALD: Mislim, da ga zelo zanimате.
 DEUTER: Pustite šale.
 THEOBALD: Nežno je mežikal in kar naprej ponavljal: Trude.
 DEUTER: Od kod pa ve, kako mi je ime?
 THEOBALD: Vsak, ki ima to srečo, da prebiva pod isto streho z vami, ve za vaše cenjeno ime.
 DEUTER: Za nos me vlečete.
 THEOBALD: Bog varuj.
 DEUTER: Je vaša žena tu?
 THEOBALD: Šla je v cerkev.
 DEUTER: In gospod Scarron? Ga tudi ni?
 THEOBALD: Rožasta obleka, ki ste jo nosili sinoči, se mu je zdela diskutabilna, pred vrati vam je namenil prav posrečeno besedo.
 DEUTER: Katere besede?
 THEOBALD: Ritkoidna.
 DEUTER: Kaj pa je to?
 THEOBALD: Natančnega pomena ne poznam. Ampak nekaj je na tem. Kaj pa tako stiskate v rokah?
 DEUTER: Nič za vas. Beseda gospoda Scarrona se mi zdi abotna. Mislim, da ni mislil nič prijaznega.
 THEOBALD: Meni pa je všeč in zdi se mi, da vas zadane.
 DEUTER: Saj sploh ne veste, kaj pomeni. (*Se usede na sofo.*)
 THEOBALD: Dobro zveni –
 DEUTER: Zveni –!
 THEOBALD: Pričara neko sliko. Pomisliš na zaobljene ročice.
 DEUTER: Traparija. Ženska je grda ali lepa.
 THEOBALD: Ali pa spinozna ali ritkoidna.
 DEUTER: Spinozna – – O bog, jaz sem stara devica.
 THEOBALD (*ki ji je vzel paket in ga odprl*): Saj to so

vendar spodnjice! In to kakšne! Rožnate svilene pentljice in blago kot pajčevina. Kdor nosi kaj takšnega in istočasno pravi, da je stara devica, ta pričakuje komplimente.

DEUTER: Mislite?

THEOBALD: Stare barkače ne razvijejo svilenih jader.

DEUTER: Morda želijo biti vredne poželjenja.

THEOBALD: Le v pravljicah. V življenju pa ne grejo v nekoristne stroške. *(Spodnjice podrži v zraku.)* Izgledajo prav šik, in če se prilegajo lastnici, kot je prav, potem je to nadvse prijetno na pogled.

DEUTER: Gospod Maske! Ne poznam vas takega.

THEOBALD: Sploh me ne poznate. Do danes sem vam bil po svoje celo antipatičen; nisem se protivil, ker mi je ustrezalo. Potem pa se včeraj pojavite v tej vražji obleki, danes s temi nagajivkami –

DEUTER: Čisto spodobno bi jih rada pokazala vaši ženi.

THEOBALD: Če bi šlo vse, kot se zagre, potem se zraven nosi bele nogavčke.

DEUTER: Da sploh pomislite na te stvari!

THEOBALD: Kako pa veste, da se v mislih nisem že ukvarjal z vami, ljubo dekle? Mislim, da sem se. Ko me zdaj zapletate v pogovor o teh delikatnih stvarčicah, imam občutek, da mi vaši čari, ki jih prav očitno postavljate na ogled, niso tako novi, kot bi bilo pričakovati.

DEUTER: Če bi za to vedela vaša žena.

THEOBALD: Ona nič ne ve. Kaj takega ji pač ne bom govoril, samo skrbelo bi jo. S tem se ukvarjam na skrivaj. Ne prav pogosto, vendar z zadovoljstvom.

DEUTER: Vsak človek je na koncu samo človek.

THEOBALD: Sploh ne na koncu. Jaz že od štirinajstega leta.

DEUTER: Imam jih dvaintrideset. Za dekle to ni tako lahko.

THEOBALD: Prav težko pa tudi ne.

DEUTER: Moji starši so bili nepopisno strogi. Oče me je udaril za vsako zamujeno minuto; in umrl je šele, ko sem jih imela devetindvajset.

THEOBALD: To je hudo.

DEUTER: Preselila sem se sem. A pod budnimi pogledi vseh teh starih žensk v hiši ...

THEOBALD: Je vaše stanovanje zaklenjeno?

DEUTER: Zaprla sem, ko sem šla gor. V tej hiši vsak vohuni.

THEOBALD: Dvajset čez deset – Zdaj pa vem. Nekega večera sem skozi okno spalnice slučajno pogledal k vam, ko ste se ravno –

DEUTER: Zdaj grem. Vaša žena bo prišla domov.

THEOBALD: Šele čez eno uro. *(Stoji med odprtimi vrati spalnice.)* Pridite pogledat: če stojim ob svoji postelji, se vidi naravnost v vašo sobo.

DEUTER *(gre do njega)*: Res? *(Vrata se za njima zaprejo.)*

Peti prizor

(Scarron trenutek pozneje vstopi skozi vrata stanovanja in se ozre okrog sebe, kot da nekaj išče. Čez nekaj časa se oglasi trkanje. Scarron odpre vrata.)

Šesti prizor

TUJEC: Spodaj so mi rekli, da se tu oddaja soba.

SCARRON: Najemodajalec je odsoten. Mogoče bi prišli kdaj drugič. Kolikor pa vem, trenutno ni na razpolago proste sobe.

TUJEC: Hišnica mi je rekla drugače.

SCARRON: Jaz vam žal ne morem reči nič določnega.

TUJEC: Je v hiši veliko otrok, ima kdo klavir – mi lahko poveste vsaj to?

SCARRON: Ne.

TUJEC: Hvala. Kdaj se bo vrnil gospodar?

SCARRON: Tudi tega vam ne morem reči.

TUJEC: Lep dan želim. *(Odide.)*

SCARRON *(gre v svojo sobo)*.

Sedmi prizor

THEOBALD *(pogleda iz spalnice)*: Kdo je bil to? *(Gre k Scarronovim vratom, posluša in steče v spalnico.)* Pridi. Scarron je prišel.

DEUTER *(pride)*: Me ljubiš? Kdaj te bom spet videla? Še danes? Jutri, preden greš?

THEOBALD: Nikar ne pretiravajva. Preudari bom, kako naprej. Mislim, da bo še najbolje, da določiva en dan v tednu, ko bom uredil vse potrebno.

DEUTER: Samo en dan v tednu te bom videla. Kaj naj počnem ostale dni? Vsaka minuta brez tebe mi je od zdaj kot večnost.

THEOBALD: Zberi se. Tvoja nepotrpežljivost je lahko usodna. Če se boš zadovoljila z redkimi priložnostmi, zna biti za oba zelo prijetno.

DEUTER: Ampak –

THEOBALD: Nič drugače. In če bi danes rada govorila z mojo ženo, jo bom poslal dol k tebi.

DEUTER: Pravzaprav ni nujno, da jo vidim.

THEOBALD: Še bolje. In glej, da je ne boš s čim prizadela – nobenih namigov, nobenih grimas.

Osmi prizor

SCARRON *(pride)*: Dobro jutro. Pravkar je bil tu starejši možki z brado, ki bi pri vas rad najel sobo.

THEOBALD: No, poglej, poglej, posel kar cveti.

DEUTER: Zdaj bom šla.

THEOBALD: Bi moral zavrniti Mandelstama?

DEUTER: Kje sem pustila svoj zavoj?

SCARRON *(ji poda v papir zavite spodnjice)*: Voilà.

DEUTER: Hvala vam, gospod Scarron. Na svidenje. *(Odide.)*

THEOBALD: Ste že kaj bolje?

SCARRON: Ker ste me napol mrtvega pustili pred mojimi vrati, imate pravico do tega vprašanja. Vendar vas bo začudilo, ko vam povem, kaj se je pripetilo. V želji, da se izkopljem iz nesmiselne teorije, sem namreč v sebi začutil nujo, močnejšo od najšibkejšega telesa. In ko ste se vi majali proti domu –

THEOBALD: Bolel me je želodec, drugače sem bil čisto v redu.

SCARRON: Neomajnost vašega mišljenja se me je v resnici dotaknila in kljub svoji utrujenosti sem

čutil, da so moji dosežki, izbrjeni tekom let, postavljeni pod vprašaj.

THEOBALD: Lepo vas prosim, le mišljenje nižjega uradnika.

SCARRON: Postalो mi je tako pomembno, da sem na mestu začutil potrebo potrditi resničnost svojega evangelija.

THEOBALD: Sredi noči?

SCARRON: In bog mi je bil milosten. Ko sem ves razburjen in zmeden tekal gor in dol po rečnem nabrežju, sem opazil, da mi sledi neka senca.

THEOBALD: Ah!

SCARRON: In ko sem se ustavil, je pred mano zrasla neka ženska.

THEOBALD: Kako to – zrasla?

SCARRON: Ne prekinajte. Strmela je vame s praznimi očmi.

THEOBALD: Prekleta!

SCARRON: Poosebljena skrb – lakota po hrani in po bogu. Prvih nekaj minut so na srhljiv način govorili le pogledi. Zaupala mi je več kot zakrament, vame je izlila svoje telo in dušo, razkrila mi je vse svoje sramote; in – kar je najbolj neverjetno, človek – niti v stiku z otroki ali z Devico Marijo nisem občutil take čistosti, kot sem jo s to kurbo. In nenadoma sem uvidel: vaša emfatično izrečena sodba o nespremenljivosti vseh vrednot – to je namreč enostavni smisel vašega življenjskega nazora –

THEOBALD: Res?

SCARRON: Pred to žensko je postala neveljavna. Pred to žensko, ki me je poplačala za moj trud, ko sem, trdno verujoč v zmožnost napredka človeške vrste, leto za letom neizprosno zahteval od sebe izostritev svoje psihološke dovzetnosti.

THEOBALD: Res?

SCARRON: Sledil sem ji v njen bedni dom, in kar sem v svetlobi kadeče se svetilke besedo za besedo iztrgal iz njenih zaklenjenih prsi, je bilo priznanje tako visoke, nove, nikdar dosežene človeške veličine, da sem pred njeno slamnjačo padel na kolena.

THEOBALD: Aha, je že ležala?

SCARRON: In iz mojih ust so z grozljivo močjo ponižnosti vrele molitve. Tudi če bi stopila nanjo s svojimi od trnja okrvavljenimi stopali, ne bi dvignil glave.

THEOBALD: Tudi kaj takega se kdaj zgodi.

SCARRON: Moj bog, kako bedni ste vsi vi spricho takšnega čutenja. Ob vsaki uri dneva je nudila svoje telo nizkotnosti moških in vsak nov dan je bila zaradi svojega trpljenja bližje Vsemogočnemu.

THEOBALD: Dekleta so vsa dobrosrčna.

SCARRON: Ko naju je obsijalo jutranje sonce, ji nisem bil enak, bil sem mnogo manj kot ona.

THEOBALD: Koliko pa ste plačali?

SCARRON: Ne zamerim vam tega vprašanja. Ločujejo naju ogromna morja. V kakšen smeh bi bruhnili, če bi vam rekel: nisem si je drznil zaprositi, da postane moja zakonita žena.

THEOBALD (*zaskrbljen*): Ste sploh kaj spali? Prav klavirno izgledate.

SCARRON: Zame ne bo spanca, dokler te duše ne ugledam s takšno jasnostjo, da jo bom v poetični obliki poustvaril za človeštvo. Ne boste mi verjeli, ampak včeraj sem imel namen, da tudi iz vas, gospod Maske, naredim junaka umetnine; danes pa čutim z neprimerno večjo silovitostjo: o primernosti umetniškega objekta odloča zgolj psihološki volumen.

THEOBALD: S temi tujkami je križ. Kaj je psihologija?

SCARRON (*z nasmeškom*): Pozabil sem, ubogi človek; ste mi težko sledili?

THEOBALD: Veliko tega nisem razumel. To noč ste preživeli z neko žensko.

SCARRON: Z angelom!

THEOBALD: Da, s padlim angelom.

SCARRON: Vi nadfilister.

THEOBALD: Torej mi ne boste povedali, kaj je psihologija?

SCARRON: πάντα πεῖ. Vse je spremenljivo. Tudi dobro in zlo, hvala bogu.

THEOBALD: Krucifiks, to je nevarno!

SCARRON: Prav res! Ampak tako živim, tako umrem.

– Zdaj pa ne bodite jezni, če vam povem, da ne bom več stanoval pri vas.

THEOBALD: Ampak pogodba je za eno leto.

SCARRON: Ne mislim je razdreti. Vnaprej vam plačam dvanajst krat dvanajst je enako sto petdeset tolarjev (*Plača.*) in nič nimam proti, če prijetno sobico oddate komu drugemu. Vaša osebnost, ne glede na to, kako pristaja v vaše lastne sfere, bi lahko imela neugoden vpliv na mojo naslednjo umetniško nalogo. Me razumete?

THEOBALD: To je šest tolarjev preveč.

SCARRON: Pustiva, kakor je.

THEOBALD: Res ste nekaj prav posebnega.

SCARRON: Človek akcije sem, to je vse. Nujna mi je zadnja razjasnitev, zato me nezadržno vleče k tisti ženski, da bom najintimnejša priča njenih življenjskih okoliščin; bog mi je dal za nalogo, da izmerim poslednje globine človeških odnosov, in ker sem bil dolgo vzvišen, se moram zdaj ponižati v prepad. Tam me morda čakajo nezaslišani užitki.

THEOBALD: Vi ste lump.

SCARRON: Ne razumite me napak! Užitki, pa tudi neizmerne muke.

THEOBALD: Že vem, kaj mislite. Treba je gledati, da ni prehitro vsega konec. Važen je predvsem določen red.

SCARRON: Nered je vse! Drugače se obesim.

THEOBALD: A tudi v njem naj bo določen red.

SCARRON: Upam, da vam bom v najkrajšem času poslal knjigo, nad katero boste obstrmeli.

THEOBALD: In če imate kakšnega premožnega znanca, ki potrebuje sobo, se vam priporočam. Zdaj pa, kakor koli že, potrebujem nekaj uric spanja.

SCARRON: Gospod Maske!

THEOBALD: Čisto odkrito!

SCARRON: Bog ve – morda pa ni tako neumno. Zdaj sem tudi sam utrujen – vse dobro vam želim.

THEOBALD: Boste že prišli nazaj.

SCARRON: Se tu v bližini da dobiti voz? Preklete polžaste stopnice.

THEOBALD (*smeje*): Haha, noge! Naspite se.

SCARRON (*se pri odhodu sreča s tujcem*): To je gospod, ki išče sobo. (*Odide.*)

TUJEC: Hišnica je rekla, da ste gotovo doma. Izvedel sem, da oddajate sobo.

THEOBALD: Tako je. Dvanajst tolarjev, vključno z zajtrkom.

TUJEC: To je drago.

THEOBALD: Velika je. Poglejte sami.

TUJEC: Nobenega klavirja v bližini, majhnih otrok, šivalnega stroja, kanarčka?

THEOBALD: Nič takega.

TUJEC: Imate mačke, pse?

THEOBALD: Ne.

TUJEC: Za poroko godne hčerke?

THEOBALD: Ne.

TUJEC: Vi ste poročeni? Je vaša žena mlada?

THEOBALD: Da.

TUJEC: Koketna?

THEOBALD: To bi bil hudič.

TUJEC: Ste torej na preži?

THEOBALD: Vsekakor. Angleško stranišče je pol nadstropja nižje.

TUJEC: Nobenih osebnih stikov. Preden vstopi služkinja, mora trikrat potrkati. Namesto kave zjutraj pijem čaj, ki ga bom priskrbel sam. Trpim za zaprtostjo, ampak to je moja stvar.

THEOBALD: Izključno vaša.

TUJEC: Pod temi pogoji se bom vselil za poskusno dobo enega meseca. Petnajstega pa podaljšam ali odpovem. Pišem se Stengelhof, delam na znanstvenem področju.

THEOBALD: Dogovorjeno.

TUJEC: Služkinja naj vstopa v dostojnih oblačilih, ne raztrganih ali prozornih. Stvari pripeljejo čez eno uro. Na svidenje.

THEOBALD: Na svidenje, gospod Stengelhof.

TUJEC (*odide*).

THEOBALD: Vzel mu bom Jožefa pred Potifarjem in mu obesil v sobo boo konstrictor v boju z levom. (*Iz svoje sobe prenese sliko v nekdanjo Scarronovo sobo.*)

Deveti prizor

LUISE (*pride*).

THEOBALD: Si na stopnišču srečala gospoda Stengelhoha, človeka z brado.

LUISE: Mislim, da sem ga.

THEOBALD: On je naš novi najemnik. Posel je nezadržno stekel. Pije čaj, ki ga bo priskrbel sam, dela pa na znanstvenem področju.

LUISE: Kaj pa Scarron?

THEOBALD: Prav res, Scarron. Tega sem spregledal. Naveličal se nas je, vnaprej je plačal letno najemnino in izginil kot kavra. Pošilja ti pozdrav. Še več bi ti imel povedati o njem, ampak bog varuj, da bi moja žena poslušala take trapaste fanfaronade. On je bil bahač, navaden komedijant, ki je dišal po vijolicah. Mandelstam pa nama bo ostal še eno leto; in poleg tega me bo zastonj bril. Te je cerkev pomirila?

LUISE: Naša velika sveta katoliška cerkev, Theobald!

THEOBALD: Da, to ni utvara.

LUISE: Danes je prva obletnica najine poroke.

THEOBALD: Kako teče čas.

LUISE: Kaj naj ti skuham?

THEOBALD: Če se ne motim, me čaka kos slastne svinjske pečenke.

LUISE: Zraven bo kislo zelje.

THEOBALD: In ne preveč čebule. Zdaj pa moja velika skrivnost: človeka, ki sta vdrla v najin dom, sta nekaj spremenila – kaj, Luise?

LUISE: Ne vem.

THEOBALD: Ne ugañeš? (*Tiho.*) Zdaj lahko prevzamem odgovornost za otroka. Kaj praviš?

LUISE (*se molče loti kuhe*).

THEOBALD: Dodaj še maslo. Stengelhof je prav čudaški. Z nama noče imeti nobenih osebnih stikov. Vprašal je, če si koketna; muči ga zaprtje. (*Obkroži sobo.*) Kljub mojim izrecnim navodilom ura spet ni navita. Rože je treba zaliti. (*Jih zalije.*) Pred eno uro se je oglasila Deuterjeva, hotela ti je pokazati neke spodnjice, ki jih je končala. Oglej si kdaj, kako se danes namesto trakcev uporablja

neke vrste gumb na pritisk. S takšnimi gumbi se ta prekleta reč na cesti, ki nama je prinesla toliko zlovoljnosti, ne bi mogla zgoditi. Glede na to, kako zelo nemarna si, bi naju nekaj grošev lahko rešilo pred veliko večjo škodo. (*Usede se k oknu in vzame časopis.*) Čudne stari so za tapetami življenja. Še zmeraj me boli želodec. Samo da ne bo več teh eskapad. Gumbi na pritisk – vsake toliko človeštvo iznajde tudi kaj prijetnega in smiselnega. To sem ti mogoče že prebral: v Indijskem oceanu naj bi spet odkrili morsko kačo.

LUISE (*mehanično*): Za božjo voljo. S čim pa se prehranjuje?

THEOBALD: Učenjaki se ne morejo zediniti. Že poročanje o takih nenavadnostih mi je odvratno. Prav odvratno!

(*Zavesa.*)

SNOB

Der Snob

Komedija

OSEBE

THEOBALD MASKE

LUISE MASKE, njegova žena

CHRISTIAN MASKE, njegov sin

GROF ALOYSIUS PALEN

MARIANNE PALEN, njegova hči

SYBIL HULL

SPLETIČNA

SLUŽABNIK

Prvo dejanje

(*Opremljene sobe Christiana Maskeja.*)

Prvi prizor

CHRISTIAN (*odpre pismo*): To je groteskno! (*Pri vratih.*) Sybil, pridi sem.

SYBIL (*nastopi*): Kaj je tako važnega?

CHRISTIAN: Moj oče si je v šestdesetem letu privoščil pankrta. V stiski zahteva od mene »plačilo stroškov, povezanih s strokovnim vođenjem poroda«. Kaj praviš?

SYBIL: Nič, rada bi, da mi narediš to, kar je tvoj oče svoji ljubici.

CHRISTIAN: Pusti zdaj neumnosti. Škandalozno je, potegnil bom določene poteze, ki jih sploh ne pričakuje. Pa tudi s tabo moram govoriti.

SYBIL: Domov moram.

CHRISTIAN: Včerajšnji dan je bil v mojem življenju pomembna preokretnica. Štiri leta že živiš z mano in vsak dan si me gledala, kako se bližam cilju.

SYBIL: Garal si kot zamorec.

CHRISTIAN: Afriški rudniki, ki sem jih pomagal ustanoviti, prosperirajo in ni več dvoma, da bodo delničarji sprejeli včerajšnji predlog nadzornega sveta in me potrdili za generalnega direktorja družbe.

SYBIL: Kakšen uspeh!

CHRISTIAN: V moji lasti je petina delnic, ki sem jih kupil na skrivaj, ko zanje ni bilo zanimanja. Zdaj ko sem v sedlu, vidim pred sabo bleščečo materialno in družabno perspektivo.

SYBIL: Kdo te je prvi opozoril na tvoj trgovski dar, kdo te je prisilil, da pustiš nesrečni filološki študij.

CHRISTIAN: Dvignila si me iz bede, naučila si me, kako se primerno obleči, po svojih najboljših močeh si mi približala etiketo občevanja.

SYBIL: S prekratkiimi hlačami in razcefranimi rokavi si bil res pojava.

CHRISTIAN: Dajala si mi sólo sebe, občasno pa tudi denar.

SYBIL: Najpomembnejše na koncu – sólo sebe.

Svoje življenje.

CHRISTIAN: Enkrat bi ti rad povedal, kako globoko sem ti hvaležen; na tako pomemben dan bi se rad ozrl nazaj ...

SYBIL: Saj ni sólo.

CHRISTIAN: Poln hvaležnosti bi rad primerjal to, kar sem, s tistim, kar sem bil, potem pa dokončno pozabil.

SYBIL: Zveni zelo udobno.

CHRISTIAN: Nikoli ne vstopim v novo obdobje svojega življenja, ne da bi prej poplačal dolg iz prejšnjega. V to knjižico sem po najboljšem védenju zapisal vse izdatke, ki si jih imela z mano. Na vsoto sem pribil še petodstotne obresti.

SYBIL: Christian!

CHRISTIAN: Tudi priložnosti, ki si jih zamudila zaradi druženja z mano, sem vzel v račun – tako vse skupaj znese štiriindvajset tisoč mark. Danes boš dobila ček.

SYBIL (*po kratki pavzi*): Če smem razkriti svojo mehko plat ...

CHRISTIAN: Ki si mi jo v vseh pomembnejših zadevah sama prepovedala, z železno metlo si jo postrgala iz mene. Danes bova poračunala. Nobene napake v seštevku! Najin pretekli odnos je v največji meri temeljil na moji ekonomski odvisnosti od tebe. V prihodnosti si tega ne morem dovoliti. Da si pridobim nujno potrebno vero v resničnost svojega novega položaja, se mora ustrezno spremeniti tudi vse, kar me obdaja. Dve možnosti sta: da se obnašaš racionalno ...

SYBIL: Kar pomeni?

CHRISTIAN: Kako naj rečem? Preprosto več distance. K temu bosta prispevali omenjena vsota in dogovorjena mesečna apanaža.

SYBIL: Srce mi trgaš.

CHRISTIAN: Dobro veš, da se vse to sklada s tvojimi principi. Boli te samo to, da jih apliciram nate. Vstopam v javno življenje. V računu ni prostora za napake.

SYBIL: Svet pa ti vseeno dopušča plačano ...

CHRISTIAN (*ji z roko zapre usta*): In tako dalje.

SYBIL: Sem res edina problematična točka v tvojem življenju? Ni razen mene in najinega dosedanega odnosa ničesar drugega, kar bi še bolj ogrozilo tvoj zaželeni družbeni ugled?

CHRISTIAN: Saj veš, zakaj sprašuješ.

SYBIL: Če hočeš biti tudi v tem dosleden ...

CHRISTIAN: Nič ne skrivam. Svetu jamčim zase, za pojavnost in mišljenje. Moja starša pa sta, kot veš, človeka iz ljudstva.

SYBIL: In zdaj, ko boš splaval na površje ...

CHRISTIAN: Pusti me, da sam formuliram svoje misli. Saj veš, da znam. Človeka iz ljudstva. Še posebej moja dobra mati.

SYBIL: Seznanila te nista niti z najosnovnejšimi družbenimi normami.

CHRISTIAN: Pot, ki sem jo prehodil, je glede na moje rojstvo zelo neobičajna. Na dlani je, da bi bilo zgrešeno, če bi s prisotnostjo staršev ohranjal razkorak med svojim izvorom in izborjenim položajem. Ne bi bilo samo neumno – bilo bi skrajno neokusno.

SYBIL: In ker trenutno malikuješ le izbran okus ...

CHRISTIAN: Če misliš, da boš z ironijo premagala slabo vest glede svoje lastne preteklosti, se motiš. Kaj pa se ve o tvojih starših? Ti si jih kar utajila, potihem si jih umorila. Morda je tvoj oče v zaporu? Se res piše Hull? (*Se zasmije.*) No, še vedno ti ostane očarljivost, ki je tvoj zaščitni znak. Takšne sijajne hčerke ni mogel zaploditi kak ničvrednej. Prekinila si me. Razlika med izvorom in sedanostjo je torej dejstvo. Vendar je še nekaj: zavest, da sem dolžan zahvalo, celo za življenje, na primer – to je moja ahilova peta. Ker je v mojem svetu vse nastalo le iz mene, ker se zanašam le nase, ker so vsi upi in strahovi povezani le z mano, se moram otresti vseh ozirov do ljudi, če hočem, da prispem do cilja. Zato se bojim očeta in matere.

SYBIL: Kaj pa boš naredil? Jima boš dal denar in jima zabičal, naj se ti ne bližata?

CHRISTIAN: Moj oče ni prav sramežljiv. Saj vidiš, da ga sam zahteva.

SYBIL: Naučil si se, kako ravnati z denarjem.

CHRISTIAN: Marsičesa sem se naučil.

SYBIL: In ker si dosleden, mora tista, ki te ljubi, s težkim srcem pristati na tvoje pogoje.

CHRISTIAN: Enako razumevanje pričakujem tudi od staršev. Se torej strinjaš?

SYBIL: Prav zdaj se trudim za spremembo: kako te gledati z distance in s kančkom podrejenosti.

CHRISTIAN: Stvari niso bolj resnične, če jih človek izreče, ampak naredi.

SYBIL: So pa jasnejše.

CHRISTIAN: Bistra glava.

SYBIL: Ljubim te, Christian. Ti si napaka v računu mojega življenja. Štiriindvajset tisoč mark bi dala, da te obdržim.

CHRISTIAN: Torej si zaslužiš, da umreš v stiski in bedi. Prejmi ta poljub, zastonj je. – Zdaj si mi premaknila kravato.

SYBIL: Že prej ti je stala postrani.

CHRISTIAN: Toliko sem se naučil od tebe, tega pa ne: kako se zaveže kravata. Še stotič mi pokaži.

SYBIL (*zaveže kravato okrog vratu velike vaze*): Najprej prekrizaš, narediš pentljo in potegneš skozi drugi konec.

CHRISTIAN: En konček še štrli na desno.

SYBIL: Odreži ga s škarjami.

CHRISTIAN: Torej me vsako zavezovanje stane nove kravate.

SYBIL: Kaj pa dobiček: priznanje poznavalcev?

CHRISTIAN: Ki je najpomembnejše.

SYBIL (*z globokim priklonom*): Vam na uslugo, gospod generalni direktor.

CHRISTIAN: Ne šalim se.

SYBIL: Mislim, da sem razumela. (*Sybil odide.*)

Drugi prizor

CHRISTIAN: Kljub vsemu je prijetna punca. (*Ob pisalni mizi.*) Zdaj pa koncentracija. (*Piše.*) »Spoštovani grof Palen, vaše povabilo za 26. t. m. sprejemam z globoko hvaležnostjo.« Z globoko

hvaležnostjo? Bomo videli. »Pozdravite konteso.«

Preveč familiarno. Istočasno preveč vdano in preveč zaupno. Predvsem naj ne opazi, kako me mika priti. Papir ni pravi. Boljša je pola z glavo firme: Sekretariat rudarske družbe Monambo. »Cenjeni grof von Palen.« Kakšno distanco vzpostavlja ta »von«! Moj prvi pisni poseg v njihove kroge mora biti popolnoma korekten in hkrati pomenljiv. Kaj je napisal on? »Dragi gospod Maske, bi hoteli 26. večerjati z nami, *en tout petit comité*. Vaš ...« Na enostavnem, cenemem papirju. To je ton prijateljsko površne zaupljivosti. »Večerjati«, to je božansko! Ostanimo za stopnjo formalnejši, ampak tako, da vseeno – vstaviti moram kaj latinskega, da bo zvenelo bolj možato. Kateri štirje ali pet zlogov bi za trenutek pritegnilo pozornost takih umov? To je nagradno vprašanje, moram ga rešiti. Petzložnica s številnimi vokali in udarnim začetkom. (*Gre po sobi.*) Dum da da dum da. Samoumevno. Drugi zlog se mi zdi daljši od prvega. Napačen ritem. – Prenumerando – to se dobro sliši, je pa seveda brez smisla. Dum da da dum da. Moram jo najti.

Tretji prizor

THEOBALD (*nastopi*): Sam sem prišel. Mati čaka spodaj.

CHRISTIAN: Oče!

THEOBALD: Nesreča se je pripetila proti moji volji. Saj veš, da ne prenesem melodrame. Ampak z ženskami je zmeraj križ. Zdaj se je treba soočiti s posledicami.

CHRISTIAN: Odkar si šel v pokoj, je vsako leto novo presenečenje.

THEOBALD: Ne bi smel iz svojih tirnic. Prehitro si me pahnil v brezdelje. Moči mi še niso pošle, v vsej svoji raznoličnosti se širijo na vse strani. Najti moram svoj *modus vivendi*.

CHRISTIAN: Najprej bom poklical mater.

THEOBALD: Prej še najina zadeva.

CHRISTIAN: To bova uredila skupaj z vsem drugim, tako da ne bo nihče razumel.

THEOBALD: Kako?

CHRISTIAN: V pogovoru bo izrečena neka vsota.

THEOBALD: Kako to? Kaj imaš za bregom?

CHRISTIAN: Vsota, pravim, nekaj tisočakov. Če se bova v drugem strinjala, lahko pri sebi priračunaš tisoč mark za to svojo zadevo.

THEOBALD: Postavljaš pogoje?

CHRISTIAN: Postavljam pogoje.

THEOBALD: Prav res sem radoveden.

CHRISTIAN (*pri oknu*): Tam stoji. (*Pomaha.*) Videla me je, prihaja. – Kakšna nemogoča obleka! Na začetku si rekel neko besedo, ki mi je zbudila pozornost.

THEOBALD: V zvezi s čim?

CHRISTIAN: Imela je drugačen ritem, a je vseeno zazvenela. Spomni me kasneje ...

THEOBALD: Tisoč mark?

CHRISTIAN: Če si drugače prideva na čisto. (*Odide.*)

THEOBALD: Me pa res zanima.

Četrty prizor

(*Christian in Luise Maske nastopita.*)

THEOBALD: Popravi si klobuk, Luise. Ne tako na čelo, izgledaš kot kak šolarček. Nameravava se preseliti sem, v vele mesto. Tu si bom že našel kaj, kar bo poživilo moje notranje življenje.

LUISE: Spet ena od očetovih idej.

CHRISTIAN: Zdaj ko je vsa moja pozornost skoncentrirana na cilj, ki ga imam pred sabo, vama ne bi mogel posvetiti niti trenutka.

LUISE: Seveda – to sem si že mislila.

THEOBALD: Zadnje čase sva se že navadila, da naju zanemarijaš. Kakšen cilj?

CHRISTIAN: Dobre možnosti imam, da postanem generalni direktor družbe, v kateri sem zaposlen.

LUISE: General!

THEOBALD (*zavpije nanjo*): Direktor!

CHRISTIAN: Če hočem narediti kaj izjemnega, morata biti obzirna. To pa predvsem zahteva ...

THEOBALD: Samo trenutek ... Dvajset let sva garala zate, dobil si izobrazbo, na katero si lahko ponosen. Pogosto sva se odrekla nedeljski pečenki. Samo zato, ker sva te brezmejno ljubila.

LUISE (*tiho sama sebi*): Generalni direktor.

CHRISTIAN: Dum da da ...

THEOBALD: Poniževala sva se, samo da bi lahko prišel v boljšo družbo. Zdaj, ko se je to zgodilo, pa stvar stoji takole: če bi še kaj rada od tebe, se morava podvizati.

CHRISTIAN: Takoj zdaj bom razčistil veliko pomoto: od šestnajstega leta dalje se ne spomnim kake žrtve zame.

THEOBALD: Ta je pa močna.

LUISE: Oče!

CHRISTIAN: Dobro pa se spomnim, da si doma vedno zasedel štiri petine prostora, da se je vse vrtelo okrog tebe. Že v gimnaziji sem se preživljal z inštruiranjem, svoj študij in nadaljnje življenje sem si plačal sam. Kdor prisili sedemnajstletnika, da kosilo v prisotnosti očeta poje stoje ...

THEOBALD: Brezmejno sem te ljubil. Kar pojedel bi te, tako sladek si bil. Ni res, mati?

LUISE: Tako majčken.

CHRISTIAN: Zanimal si se samo zase, zame se do danes nisi brigal. V zadnjem času pa si opazil nekaj novega: moj spremenjeni materialni položaj.

THEOBALD: To je dolgočasno. Na kratko – kaj nameravaš?

CHRISTIAN: Srečala sta me na dan, ko delam bilanco svojega preteklega življenja. Očistiti je treba vse slabe postavke.

LUISE: Kaj hoče reči?

THEOBALD: Boš že videla.

CHRISTIAN (*vzame knjižico iz predala za denar*):

Vse, kar sta zares potrošila zame, sem po svojem najboljšem spominu vnesel v to knjižico. Vsoti sem prištel tudi petodstotne obresti.

THEOBALD: Rad bi naredil obračun?

CHRISTIAN: Da.

THEOBALD (*se usede*): Da vidimo. (*Si natakne očala.*)

LUISE: Kaj misliš s tem?

CHRISTIAN: Le malo potrpljenja.

THEOBALD (*bere*): Vzdrževanje od prvega do šestnajstega leta – *pro anno* šeststo mark. Šeststo mark, vključno z doktorjem in apotekarjem, to je stiskaško.

CHRISTIAN: Nikoli nisem bil bolan.

THEOBALD: Kar takoj se spomnim ošpic in nahoda. Zmeraj si bil smrkav. Nos sva ti izpirala s kamilicami.

LUISE: Nekega jutra si imel štirideset stopinj vročine, srce mi je zastalo.

CHRISTIAN: Znesek je primeren.

LUISE: Okrogli rdeči madeži po vsem teleščku.

THEOBALD: Šestnajstkrat šeststo je devet tisoč šeststo mark. Poglej si no! »Za posamične stroške.« Kako si si lahko zapomnil skupne stroške za celih šestnajst let. Saj jih je cela rajda. Ta postavka je že sama po sebi skrajno dvomljiva.

CHRISTIAN: Kot si opazil, nisem odštel vsega tega, kar sta, predvsem v zadnjem času, dobila od mene.

THEOBALD: To bi bil res višek.

CHRISTIAN (*sam zase*): Plačal bi za tisto besedo. (*Gleda pismo na pisalni mizi.*)

LUISE (*plašno*): Enkrat si imel na vratu bulo.

CHRISTIAN: Tako je, mamica.

THEOBALD: Pol ducata srajc iz boljšega blaga, skupaj z ovratniki, dva para škornjev, ko sem šel na univerzo – petdeset mark. Zlat prstan – tu se pa vse neha! Se pravi, da je pobalinu podtaknila prstan. Jaz pa sem vse obrnil, da bi ga spet našel.

CHRISTIAN: Bil je materina last, njen talisman.

THEOBALD: Sto mark – primerna cena.

LUISE: Ga še vedno nosiš?

CHRISTIAN (*ga pokaže na prstu*): Čeprav je vsak dan ožji.

THEOBALD: Kljub vsemu dober posel in prav značilno za Luise. Končna vsota okroglih enajst tisoč mark. Skupaj z obrestmi enajst tisoč osemsto mark.

CHRISTIAN (*s poudarkom*): Enajst tisoč osemsto. (*Se pomenljivo odkašlja.*)

THEOBALD: Razumem; ki jih boš plačal.

CHRISTIAN: Ki sem jih dolžan.

THEOBALD: Tega dolga bi se zdaj rad znebil?

CHRISTIAN: Plačal bom.

LUISE (*z njegovo roko v rokah*): Še vedno ga lahko povečamo.

THEOBALD: Poglej si no! Temu pravim plemenitost, moj dragi, dobri fant. In še tisto zadevo si razrešil nadvse originalno. (*Ga objame.*) V tem je nekaj drznega in midva z materjo se nočeva upirati. Torej se v vsem strinjamo.

CHRISTIAN: Izrazil si namero, da se preseliš v mesto. Tega ne boš storil.

THEOBALD: Mi boš predpisoval, kaj smem?

CHRISTIAN: Z izplačilom denarja ti delam uslugo, zato pričakujem protiuslugo.

THEOBALD: Sem si že zapičil v glavo.

LUISE: Fant ima gotovo kak svoj razlog.

THEOBALD: Ta ženska me bo spravila ob pamet!

V njeni prisotnosti se ni mogoče pogovarjati.

CHRISTIAN (*pospremi Luise do vrat*): Mati, si boš ogledala, kako živim in spim?

LUISE (*tiho*): Ostani miren. Vse bo tako, kot hočeš. (*Odide.*)

CHRISTIAN: Vajino bivanje tukaj bi, kot rečeno, načelo moje moči, ki jih potrebujem v polni meri.

THEOBALD: Je to pogoj za enajst tisoč osemsto mark in tako dalje?

CHRISTIAN: Predpogoj.

THEOBALD: Torej je treba še premisliti: kaj je najboljšje za naju? Če pustimo ob strani brezmejno ljubezen, potem je najpomembnejša varnost. Kakšna je renta na to vsoto?

CHRISTIAN: Šeststo mark v industrijskih obveznicah.

THEOBALD: Si znorel? Moj denar bo šel v banko.

CHRISTIAN: Potem pa dobrih petsto.

THEOBALD: Ni prav bajno. Enajst tisoč se sliši prav dobro. Petsto je pa že drobiž – in za to naj se odrečem svobodi gibanja, ki je edina dobrina malega človeka? Treba je dobro premisliti, pretehtati razloge za in proti. Ne – če ti dam častno besedo, da te ne bova nadlegovala ...

CHRISTIAN: Ne pristanem.

THEOBALD: Ne pristanem; ne na to in ne na ono? Za božjo voljo, rad bi vedel, za kaj gre.

CHRISTIAN: Vajin današnji vpad mi dokazuje, da tudi v prihodnje ne bom varen pred vajinimi obiski.

THEOBALD: Vpad – prav res!

CHRISTIAN: Mišljeno v kontekstu tega, kar sem že povedal. Moje življenje se bo korenito spremenilo. V bližnji prihodnosti se moram znebiti vseh družinskih ozirov.

THEOBALD: To je brez primere v vsej človeški zgodovini! In midva, ki sva zaradi tebe jedla kruh brez masla, ki sva se vsak dan žrtvovala, četudi ne priznaš? Si sploh lahko zamisliš starše, ki se ne bi žrtvovali? Ali niso starši z vsakim paglavčevim dihom prikrajšani za neki užitek? Ali jih ne moti v spanju, za mizo, pri vsakršni komoditeti? Vedno neke pomanjkljivosti, ki te stanejo živcev in denarja. Enkrat trobi spredaj, drugič je zaprto zadaj. In za povrh še kup neumnih praznovanj. (*Glasno Christianu, ki molče sedi v naslanjaču.*) Res čudovita sinovska ljubezen! (*S pestjo udari po mizi.*) Prav res čudovita!

LUISE (*pomoli glavo skozi vrata, in ne da bi jo Theobald videl, s kretnjami pomirja Christiana*): Bom že jaz poskrbela.

THEOBALD: Kako torej? (*Ker se Christian ne premakne, se vrže na oddaljen stol in mirno reče.*) Če bi to vedel, bi te utopil, ko si bil dojenček. (*Pavza.*)

THEOBALD: Živiva pa sto kilometrov stran od tebe. To je ta slavna sinovska ljubezen. Da, da. (*Bruhne v smeh.*) Ha! In v praksi? Kako si to predstavljaš v praksi? Če že zdaj komajda shajava z mojo pokojnino in petsto markami, kako lahko pričakuješ, da bova vzela nase neprijetnosti selitve in težave pri iskanju bivališča, ne da bi za to prejela nekakšno kompenzacijo?

CHRISTIAN: Tega nihče ne pričakuje od vaju.

THEOBALD: Brez ustrezne kompenzacije. Kdo jo bo ponudil?

CHRISTIAN: Mogoče jaz.

THEOBALD: Poglej, poglej.

CHRISTIAN: V Evropi imamo celo vrsto mest, ki slovijo pa naravni lepoti in bogastvu, če se seveda ne boš kar takoj odločil za Ameriko.

THEOBALD: Kaj?!

CHRISTIAN: Prav, prav. (*V roko vzame velik atlas in turistični vodnik.*) V poštev bi prišel recimo Bruselj. (*Bere.*) Bruselj, glavno mesto kraljevine Belgije, z osemsto tisoč prebivalci. Mesto leži na rodovitnem področju, na bregovih reke Sene, ki se izliva v Scheldo. Gornje mesto z državnimi stavbami je sedež aristokracije in visoke družbe. THEOBALD (*ki udobno sedi in zbrano posluša*): Ni slabo, pokaži knjigo. (*Bere.*) In visoke družbe. Francoski jezik in kultura. In ti misliš, da se bom kot čistokrvni Nemec privajal žabarskih navad? *Merci!*

CHRISTIAN: Pravzaprav se bolj nagibam k Zürichu. Idealno bivališče, v vseh pogledih pravi paradiz. Jezik pa je nemščina.

THEOBALD: Da slišimo.

CHRISTIAN (*bere iz druge knjige*): S skoraj dvesto tisoč prebivalci je Zürich najpomembnejše mesto v Švici. Leži ob Züriskem jezeru in zimzeleni reki Limmat.

THEOBALD: Zimzelena – to rečemo za jelko.

CHRISTIAN: Na zahodni strani teče reka Sihl, ki je spomladi hitra kot ...

THEOBALD: Hvala, vode je dovolj. Škoda, ker ne plavam.

CHRISTIAN: Mesto leži na čudovitem, kristalno čistem jezeru, katerega položni bregovi so posejani z visokimi hišami, sadovnjaki in vinogradi.

THEOBALD: Prav srčkano.

CHRISTIAN: V ozadju zasnežene Alpe, desno kipi v nebo mogočni Glärnisch. (*Pokaže v atlasu.*) Glej, ta bela lisa.

THEOBALD: Hudiča!

CHRISTIAN: Hrana jeokusna. Ljudje so trdi in pošteni.

THEOBALD: Kot se reče.

CHRISTIAN: Možnost številnih izletov v prelepe okoliške kraje.

THEOBALD: Pravi Kanaan.

CHRISTIAN: Luzern, Interlaken, Alpe, vse je na dosegu roke, tako rekoč na razpolago. Si lahko predstavljaš žar alpskih ledenikov, ko zahaja sonce?

THEOBALD: Kaj še piše?

CHRISTIAN: Naravna znamenitost navdušujoče lepote, ki ji ni primere. Če se umakneta v Zürich in me nekaj let pustita na miru, lahko zaokrožim vajine prejemke v zelo primerno rento.

THEOBALD (*po pavzi*): Moji zadržki so čisto osebne narave.

CHRISTIAN: Komentarji so odveč.

THEOBALD: Treba je povedati.

CHRISTIAN: Življenje človeka, kot sem jaz, je sestavljeno iz dejstev. S pogovori me zadržuješ. Ko bom končal s tabo, me čaka drug sestanek.

THEOBALD: Danes sem jih dopolnil šestdeset, tvoja mati je le malo mlajša. V življenju nisva užila mnogo dobrega, ne bomo več dolgo skupaj.

CHRISTIAN: Ali ne čutiš, da je ta ton spričo pomembnejših reči brez pravega učinka? Prišel bo čas, ko se bomo lahko mirno pogovarjali o vseh podrobnostih. Zdaj pa se mudi. K tvojim dohodkom bom letno primaknil dva tisoč štiristo frankov. V treh tednih bosta že preseljena. Ne obiraj se, oče, gori mi pod nogami. Borba za prostor pod soncem je neusmiljena, konkurenca je ostra. Če se umaknem le za pedenj, jih bo navalilo tisoč.

THEOBALD: Ostajam brez besed. Nisem še srečal takšnega človeka. Kako naj prebavam vse te novosti, kdaj bom uvidel, kje se v tem skriva višji smisel zame?

CHRISTIAN: Zdaj in tukaj. Dam ti pet minut.

THEOBALD: Torej ti bom sledil kot cucek, neodločen, kot napol pijan.

CHRISTIAN: Zaupaj mi.

THEOBALD: Kje se v tem skriva višji smisel zame?

CHRISTIAN: Kasneje. Dogovorjeno, oče?

THEOBALD: Prekleti svet! Vse se je postavilo na glavo.

CHRISTIAN: Dva tisoč štiristo, to je tisoč devetsto mark.

THEOBALD: In še petsto – skupaj z mojimi prejemki je to približno pet tisoč šeststo.

CHRISTIAN: Sedem tisoč frankov. (*Pri vratih.*) Mati!

THEOBALD: Ob reki Limmat? Vrti se mi.

CHRISTIAN (*mu poda atlas in vodič*): Informiraj se.

LUISE (*vstopi, tiho Christianu*): Poskrbela bom, da se bo vse zgodilo, kot želiš. Ta robček na nočni omarici, takšno perilo, čipke in batist – moj mali Christian, previden bodi z ženskami. Saj vem, skušnjave, vsakega kdaj doleti. Ampak ko boš dobil otroke in postal generalni direktor, boš lahko ponosno rekel: Moja mati je bila brez madeža!

THEOBALD (*pretresen*): Med Tirolce!

LUISE: Tudi to je nekaj, prav lepa nagrada.

CHRISTIAN: Tako je, mati. (*Jo objame.*)

LUISE (*v odhajanju*): Moj mali Christian. (*Luise, Theobald in Christian odidejo.*)

Peti prizor

CHRISTIAN (*se hitro vrne*): Beseda. Skoraj sem se je že spomnil. (*Pogleda pismo.*) Izgovoril jo je v zvezi s prehitrim odhodom v pokoj, nekaj o močeh, ki da se širijo – kako? V vsej – *raznoličnosti*! To je to! (*Piše.*) »Ob vsej raznoličnosti svojih poslov, spoštovani grof Palen, žal nisem v stanju, da bi sprejel vaše cenjeno povabilo.« Zdaj se je zapisala zavrnitev, a kdo ve, mogoče je pa tako prav. (*Zvonec. Odide.*)

Šesti prizor

(*Christian in grof Palen takoj nato vstopita.*)

GROF: Prišel sem, da se še enkrat osebno pogovorim o stvari, ki smo jo že načeli – o vašem imenovanju. Preden vas nadzorni odbor dokončno predlaga delničarjem, mora detajlno vedeti, kaj lahko pričakujemo od vas. Ker ne maram poslovnih

pogovorov, sem prosil barona Rorschaha, naj vas obišče, vendar se je večina strinjala, naj stvar uredim jaz, ker sem z vami v zaupljivejšem odnosu.

CHRISTIAN: Hvala, grof.

GROF: Rudniki v Monambu so podjetje manjše skupine ljudi, ki jih veže enako mišljenje. Posli in pogledi na družbo morda niso nujno povezani, vendar boste razumeli, da na čelu podjetja pričakujemo človeka, ki po svojih življenjskih nazorih spada k nam. (*Christian se prikloni.*)

GROF: Mislimo, da smo tega človeka našli v vas; človeka, ki je učinkovit, hkrati pa ima še neki redkejši dar, tisto občutljivost za vrednote finejšega okusa, ki si jo je moč pridobiti le v procesu kultiviranja, nekaj, kar je še posebej na mestu tam, kjer brutalna realnost številklj terja pomembno protitež. (*Christian se prikloni.*)

GROF: V pogovorih z mano ste se o življenjskih vprašanjih pogosto izrazili na način, ki se popolnoma ujema z mnenjem našega kroga, po ostrini pa ga skorajda presega. Z besednjakom liberalne stranke bi ga označil kot aristokratsko-reakcionarnega. (*Se zasmeje.*) Kar pa se me je še najbolj dotaknilo, je tole: gorečnost vaših izvajanj kaže, da vam besede vrejo iz srca. Imam prav?

CHRISTIAN: Res je.

GROF: Izvirtno. Človek bi se kar zamislil. Presunjen sem. Izvirate iz dobre hiše. Vaša vzgoja je dovršena celo v tem smislu, da ste na osnovi nekaterih samoumevnih posebnosti, ki smo si jih pridobili v teku časa, prišli do spoznanja, da je nevpadljiva uniformnost tisto pravo. To se vidi po vaših kretnjah pa tudi po vaši kravati. Na kratko, kar še potrebujemo, je vaše zagotovilo, en sam obvezujoč stavek, ki ga bomo kot vaš credo predstavili zainteresiranim.

CHRISTIAN: Razumem.

GROF: Za Rohrschaha, recimo, pomeni tak stavek isto kot naziv baron, seveda pod pogojem, da ne gre za deklasiranca. Garancije so različne.

V meščanskih družinah lahko pod določenimi pogoji predstavljajo jamstvo markantna dejanja prejšnjih generacij.

CHRISTIAN: Pri meni to odpade.

GROF: S tem ni nič narobe. Tudi pri visoko spoštovanih meščanskih družinah je sprejeto dejstvo, da so ugleda deležni vsi posamezniki. Zadošča mi, da najdete besedo, ki bo odražala vso superiorno dediščino vaših prednikov. Nisem imel zadovoljstva, da bi spoznal vašega očeta, starše, sorodstvo ...

CHRISTIAN: Mrtvi. Vsi so mrtvi.

GROF: In z zadovoljstvom lahko rečem, da ste njihov več kot prepričljiv predstavnik. Vidim, da ste ganjeni.

CHRISTIAN: Res sem, grof – v trenutku, ko smem izreči, kaj je bila že od otroštva dalje najbolj goreča želja mojega srca, ko moram reči tole: nikoli nisem hrepenel po drugem kot le po tem, da bi bil tak kot tisti, ki plemenita dejanja svojih prednikov izkazujejo tudi navzven, s plemiško listino, da bi jim stal ob strani kot njihov pomočnik, da bi smel uveljavljati principe, katerih zgodovinski predstavniki so. Ne spodobi se, da bi našteval vse preštevilne žrtve na poti do tega cilja, vendar vam prisegam, da je moje zemeljsko življenje posvečeno samo temu.

GROF: Sijajen dečko ste. Trden kakor skala. Zdaj ste me prepričali. Zahvaljujem se vam. Lahko vam jamčim, da boste imenovani. Smem kaditi? Boste sprejeli moje povabilo za ta petek?

CHRISTIAN: Kako naj rečem ...

GROF: Da?

CHRISTIAN: Torej – kljub raznolikosti vseh mojih poslov.

GROF: Verjamem, da ste zaposleni. V moji hčeri Marianne boste našli človeka, ki zna ceniti karakter vašega kova.

CHRISTIAN: Že velikokrat sem slišal govoriti o izrednih kontesinih darovih.

GROF: *Enchanté*, dragi Maske.

CHRISTIAN: Pristrčna hvala, gospod grof.

GROF: Gospod grof? Tudi občutek za nianse vam ni tuj.

CHRISTIAN: Ob predpostavki siceršnje uniformnosti.

GROF: Duhovito in zelo šarmantno, moj prijatelj. (*Odide.*)

CHRISTIAN (*ki ga je pospremil do vrat, se vrne, se mimogrede pogleda v ogledalo in začne vezati kravato na vazi*): Najprej prekrižaš, narediš pentljo in potegneš skozi drugi konec. Zdaj pa škarje. (*Odreže.*) Če te desno oko pohujšuje, ga izderi. Brezhibno je zavezana. To smo zdaj obvladali!

Drugo dejanje

(*Salon pri Christianu Maskeju.*)

Prvi prizor

GROF: Služabnik je rekel, da se bo vsak hip vrnil.

MARIANNE: Prišla sva deset minut prezgodaj. – Ah, tu je Corot.

GROF: Ki nama služi kot izgovor za obisk.

MARIANNE: Lepa slika. Kakšna sreča, da lahko živiš obkrožen s takimi stvarmi.

GROF: Lahko da je boš tudi ti deležna.

MARIANNE: Kot njegova žena? Misliš resno, oče?

GROF: Resno, Marianne. Saj naju že tedne zaposluje ista misel, ne da bi jo kdaj izrecno omenila. Njegovo vedenje je v zadnjem času postalo tako vsiljivo, da ...

MARIANNE: Me ljubi?

GROF: Mislim, da bi bilo primernejše, če se vprašava drugače. Bi ga vzela tudi, če bi bil brez bogastva, ki nama lahko pomaga iz cele vrste neprijetnih situacij?

MARIANNE: Na to vprašanje ne morem odgovoriti. Ko si ga začel vabiti k nam, sem komaj vedela, kdo je; nič o njegovem položaju. Odločala sem se svobodno, po občutku. Kot vsaka stvar, v katero usmeri svojo voljo, čutim, da se bom končno vdala, kot se človek srečen vda naravni sili.

GROF: *Tiens!*

MARIANNE: Da, očka, v tem je moja odločitev.

GROF: Predpostavljal sem, da boš v sebi morala premagati določene odpore.

MARIANNE: Vsi odpori še obstajajo. Sploh se nisva zbližala, najini pogovori so zgolj konvencionalni, a ko se mi približa, jaz pa se postavim v bran, takrat začutim, da bi me prav on lahko premagal.

GROF: Nekaj mi ni všeč na njem.

MARIANNE: Zakaj? Ti je znano kako dejstvo, ko se je obnašal nekorektno?

GROF: Ne.

MARIANNE: Živi po naših pravilih?

GROF: Popolnoma. A konec koncev se mi ravno to

upira. Že dve leti ga opazujem, na začetku sem bil ganjen, zdaj pa sem že skoraj zgrožen. Ali ta meščan zares sledi svoji naravi, živi naše življenje, v čem se razlikujemo od njega? Saj veš, da je zame plemstvo produkt vzgoje za vrednote, ki imajo svoje bistvo v času in si jih torej ni moč pridobiti v eni sami generaciji. Vojvodo devonshirskega je neki povzpetic, ki mu je zavidal lepoto njegovih travnih površin, vprašal, kaj mora storiti, da bo tudi njegova trava tako lepa. Nič posebnega, je odgovoril vojvoda, vsako jutro jo morate skrbno pokositi – nekaj stoletij zaporedoma. *Voilà*. V svojem življenju nisem nikoli poskušal doseči kaj izjemnega, bil sem le plemič, ki se zaveda svojih prirojenih posebnosti. Če bo ta človek dokazal, da lahko tudi brez prednikov prideš do določenih neprecenljivih vrednosti, potem bo s tem zanikal moje bistvo.

MARIANNE: Ali ni mogoče, da bi neki izjemni um zajel vse tisto, po čemer smo posebni, ali z vztrajnim delom na sebi ni moč nadoknaditi dolgotrajnega procesa plemenitenja, ki sicer traja cele generacije?

GROF: Vsaka lastnina je posedovanje. Če ji manjka ta značilnost, je sposojena in zmeraj bo prišel trenutek, ko bo maškarado razkrinkala na primer neprimerna osvetljava ali kak *faux pas*. Čakam, da se bo to zgodilo tudi njemu.

MARIANNE: Tudi ti si se zapletel z njim.

GROF: A ne zato, da bi se dal premagati, ampak zato, da bi razkril njegovo zevajočo rano, ki ga bo pokopala. Da, tudi zato, da mu jo sam zadam, če bo priložnost.

MARIANNE: Potem lahko nanese, da bova v različnih taborih.

GROF: Bog varuj!

MARIANNE: Ne, ti se varuj. Ta moški je zaslužen, da prvokrat v polnosti občutim svoje življenje. Vse je še nejasno in s srečo je pomešano upiranje. Blažena skrivnost, ki se želi razkriti, a se ne pusti voditi.

GROF: Kaj pa, če se bo razkrinkal?

MARIANNE: Prav nasprotno, postal bo še skrivnostnejši, še bolj presenetljiv. Ne poznam ga dobro, a vem, da je izjemen, zmerom bo korak pred nama.

GROF: Marianne!

MARIANNE: Tako mislim, tako čutim, oče. Kar koli se bo že zgodilo, hvaležna sem ti za čudovito mladost. Ob tvoji dobroti sem preživela petindvajset srečnih let.

GROF: Preveč sem te razvajal.

MARIANNE: In še naprej me boš.

GROF: Samo v mejah mogočega.

MARIANNE (*s poudarkom*): Ljubezen ne pozna meja.

Drugi prizor

CHRISTIAN (*hitro vstopi v jahaški opravi*): Milostljiva kontesa. Grof. V svoj zagovor lahko rečem vsaj to, da me je zadržal minister za kolonije, prosil me je za nasvet.

GROF: Ne more vas prehvaliti, v najkrajšem času bi vas rad predstavil našemu kraljevemu veličanstvu.

CHRISTIAN: Da bi mu lahko pomagal, bi moral biti genialen, kar žal nisem. Ko gre za dobrobit države, je na delu strašna odgovornost. Vsako mišljenje, ki ne izhaja iz boga, je nezadostno.

GROF: *Magnifique!* Kaj ste pa danes jahali?

CHRISTIAN: Potomca Charmanta in Miss Gorse. – Vam je všeč slika, kontesa?

MARIANNE: Ni na meni, da bi jo ocenjevala. Me je pa prevzela.

CHRISTIAN: Ni ravno remek delo, Corot je naslikal že boljše. Valerji in tonaliteta so pa prav posrečeni.

GROF: Se spoznate na to?

CHRISTIAN: V svojem življenju sem videl že vsaj dvesto, da ne rečem tristo mojstrovih slik.

GROF: Od kod vam čas za te stvari?

CHRISTIAN: Ne rabim ga veliko. Ob prvem platnu me je zadelo kakor strela. Nekaj se je vžgalo in me odprlo za vse, kar je prišlo kasneje. (*Marianne.*) Tako je z vsemi stvarmi.

GROF: Iti morava. (*Marianne.*) Ob pol dvanajstih si napovedana pri Friesnovih.

CHRISTIAN (*Grofu*): Boste pospremili konteso ali mi lahko naklonite deset minut?

GROF (*Marianne*): Me potrebuješ?

MARIANNE: Kar ostani.

CHRISTIAN (*Marianne*): Z vami grem do voza. (*Odideta.*)

Tretji prizor

(*Grof z mize vzame neko knjigo.*)

GROF: Almanah plemstva. Ah, podučil se je. (*Lista in bere.*) Palen. Staro westfalsko plemstvo, ki je bilo prvič omenjeno 1220. z Rütgerjem Palenom. Augustus Aloysius je poročil Elisabeth, grofico fürstenbuschko, umrlo v Erneggju šestnajstega julija 1901. Moja dobra Lisbeth. Otroci: Friedrich Mathias, zadnji potomec naše rodovine, in Marianne Josefa, ki se bo vsak čas poročila z nekim gospodom Maskejcem.

Četrty prizor

CHRISTIAN (*nastopi*): Kontesa upa, da vas bo lahko pobrala okrog dvanajstih na poti domov. Grof Augustus von Palen, prosim vas za roko vaše hčere Marianne.

GROF: Ker ste prošnjo formulirali tako koncizno, ste jo gotovo vsestransko pretehtali.

CHRISTIAN: Tako zelo, kot ste vi in vaša hčerka odgovor.

GROF: To pa ne. Njene brezpogojne odločitve ne poznam.

CHRISTIAN: Kakšna pa je pogojna? Oprostite, najprej vaše mnenje.

GROF: Jaz sem proti. Vendar moje mnenje nima vpliva, lahko ga le povem. Ste računali na moj pristanek?

CHRISTIAN: Čutil sem, da nasprotujete.

GROF: Moje občudovanje vaših sposobnosti je s časom povzročilo, da sem zavzel do vas določeno distanco. Kontesa pa je, če povem odkrito, kar precej zagreta.

CHRISTIAN: Naj vam boljše predstavim svoje materialno stanje?

GROF: Vaša kariera mi je znana, bil sem priča vseh vaših presenetljivih finančnih in družbenih uspehov. O vaši prihodnosti ne dvomim.

CHRISTIAN: Torej so vaši pomisleki povezani z mojim značajem?

GROF: Tu ne vidim pomanjkljivosti.

CHRISTIAN: Kaj pa je torej?

GROF: Čisto odkrito: poreklo.

CHRISTIAN: Hvala. Prav je tako. Prav ta ekskluzivnost je značilnost vaših krogov, ki jo globoko spoštujem. Bolj prizadet bi bil, če bi se nanašala le name.

GROF: Ampak ne morete biti hkrati častilec in rušilec nekega principa.

CHRISTIAN: Ljubim vašo hčer.

GROF: Bi se poročili z njo, tudi če ne bi bila grofica Palen.

CHRISTIAN: Tega ne vem. Njen čar je nedeljiv.

GROF: Pod predpostavko, da bo grofica sprejela vašo prošnjo.

CHRISTIAN (*naredi nehoteno kretnjo, ki razkrije njegovo pretresenost*).

GROF: Do zdaj sem mislil, da vas poznam. Zdaj, ko se je pojavila možnost, da se tesneje povežete z nami, pa vidim, v kolikšni meri ste še vedno tujec.

CHRISTIAN: O ljudeh naše vrste se ne morete poučiti iz knjige, da bi izvedeli, iz kakšnega hleva prihajajo. Tu se tipa v temi.

GROF: Res je, da meščanski priimek, razen redkih izjem, pusti njegovega nosilca anonimnega. Ostaja neopažen in nenadzorovan. Mi, ki smo zapisani v tej knjigi, pa svoja življenja živimo pred očmi svojih podobnikov in dejstvo, da se odrečemo užitku svobodnega življenja v brezimni množici, nam daje pravico, da lahko vidimo, kako so naše zasluge opažene in nagrajene.

CHRISTIAN: Brez nadaljnega. A človeku, ki premore neomajno voljo, s katero prenaša posledice takšnega naziranja, bi moral biti omogočen vstop v posvečene kroge.

GROF: Takšna neomajnost se izkaže šele s časom, po mnogih generacijah.

CHRISTIAN: Dispozicijo za to se da razpoznati tudi pri meščanskih prednikih.

GROF: Vaši starši, stari starši?

CHRISTIAN: Uradniki. V službi države. Uradniki nižjega ranga – moj oče ...

GROF: Preprosto poreklo še bolj poudari osebne zasluge, kot nas je nedavno spet podučil naš prevzvišeni vladar. Primer našega poštnega ministra, ki izvira iz podobnega miljeja kot vi, je najboljši dokaz za to.

CHRISTIAN (*se glasno zasmeje*): Prav res, revni, a snažno oblečeni starši so naenkrat vsepovsod.

GROF: Dejansko. Sedaj pozna najina stališča. Odločitev pa ni odvisna od naju – počakajva. Dodati pa moram še tole: moja hči ne bo v zakon prinesla ničesar. Vi ste obogateli, mi pa smo skoraj obubožali; omejevati se moramo, da lahko sinu plačamo dodatke, ki jih zahteva regiment.

CHRISTIAN (*se prikloni*): To sploh ni vredno omembe.

SLUŽABNIK: Kontesina kočija.

GROF (*odide*): Sporočil vam bom njeno odločitev.

Peti prizor

CHRISTIAN: Lahko bi rekel: Živita v Zürichu. Pripravljen na to in v zadregi zaradi revščine, ki jo je moral priznati, bi to požrl in bila bi uradno predstavljena. Zdaj pa moram spet čakati na ugodno priložnost; ampak čutim, da imam nad njo popolno oblast. Zakaj torej čakati? Sem morata priti. Takoj! In ko pride trenutek – ju bom osebno predstavil. Mediam in figuram, vsakemu posebej. Tako bo to! Kako bosta starčka vesela! (*Piše in bere.*) Pridita s prvim vlakom. Čaka vaju

prijetno presenečenje. (*Pozvoni.*) Od kočije, ki ju bo čakala na postaji, do lastne kopalnice v njenih sobah, vse bo zanju velik šok.

SLUŽABNIK (*nastopi*).

CHRISTIAN: Takoj na pošto s telegramom.

SLUŽABNIK (*odide*).

CHRISTIAN: Mati mora v posteljo dobiti svojo valjasto blazinico. Naj se pred spanjem spomni, kako sva sanjala o moji prihodnosti, naj začuti, kaj je to izpolnjeno življenje. Kmalu se bosta prilagodila. Pozabila bosta na grde razvade, za ostalo bosta poskrbela modistka in krojač.

Šesti prizor

(*Sybil nastopi.*)

CHRISTIAN: Tako vesel sem, punčka. Veš, kdo prihaja?

SYBIL: Starši.

CHRISTIAN: Kdo ti je povedal?

SYBIL: Nuja. Odkar sta pred dvema letoma odšla, se premetavaš na trnku svojega hrepenenja. Vedela sem, na koga misliš, preden zaspiš. Zakaj se ti oči bleščijo, ko govoriš o velikih dobičkih. Ker ste živeli daleč narazen, si na svoj način postal obseden z njima. Končno je prišlo do tega, da si ju omenjal že ob vsaki priliki.

CHRISTIAN: Zelo sem ju pogrešal.

SYBIL: Prepričal si se v to.

CHRISTIAN: Z materjo sva bila vedno kot eno. Živel je le zame. Zanj sem bil mali kralj. Že vnaprej se je veselila moje sijajne prihodnosti. Samo spogledala sva se s to mislijo v glavi in sva se smejala. Oče je bil zraven kot spremljava s kontrabasom.

SYBIL: Kaj nisi našel iste brezpogojne zaupljivosti tudi pri meni?

CHRISTIAN: Ti si zahtevala hvaležnost. Ona je živila brez zahvale, srečna, da obstajam.

SYBIL: Ne pozabi, kako sramotno se je v tem času obnašal tvoj oče. Ker je vedel, da bi te že sama

njegova prisotnost spravila v grozo, te je vedno znova izsiljeval za denar.

CHRISTIAN: Šlo je le za nekaj tisočakov.

SYBIL: Če bi vedel, kako zelo se je spremenil tvoj gmotni položaj, bi se zadeve lotil drugače. Če bi poznal resnico, bi si res privoščil.

CHRISTIAN: Kar naj si. Nič drugega si ne želim. To je prekletstvo teh družin, katerih korenine še niso pognale v globino, celota še ne čuti enovito, njeno dihanje in gibanje ni usklajeno s centrom. Eni zapravljajo, medtem ko drugi stradajo. Ko pa se zavemo, da vsi rastemo iz istega debla, da smo z njim povezani z najtanjšimi žilami in da je naše dobro odvisno od zdravja celote, takrat se veselimo sreče vsakega najmanjšega poganjka.

SYBIL: Takšno razmišljanje je strahotno zastarelo, ni iz naših časov.

CHRISTIAN: Si res prepričano, dekle? Veš več od mene o pretresih naše dobe? Samo zato, ker imaš glavo polno socialističnih idej, ki zagovarjajo tudi pravice najbolj klavnih.

SYBIL: Vidim resničnost. Milijone, ki bodo strli vsakega, ki jim zapira pot do kruha.

CHRISTIAN: Boj za eksistenco, vse to sem že preživel, na kocko sem postavil več kot vsi milijoni; nagoni so me gnali skozi močvirje ugodja, ker sem vedel, da je pravo življenje šele onstran. Videla si, kako mi je uspelo, kako sem si rezal s telesa trakove živega mesa in si jih vezal okrog grla kot kravato. Kako sem se postopno vzel do forme, ki je potrebna za sobivanje vzvišenih posameznikov.

SYBIL: Boj se ne bo končal. Na vsaki novi stopnji, tudi na najvišji, te bo čakal kdo, ki je močnejši, tvoj smrtni sovražnik, ki ga moraš pokončati, če nočeš, da on tebe.

CHRISTIAN: Razmišljaš proletarsko. Preteči moraš cele generacije, da se boš približala resnici.

SYBIL: Če pomislim, da sem ga jaz naučila ...

CHRISTIAN: Da se riba ne je z nožem, naj si ne trebam po zobeh! Ostala si le pri zunanem. Tvoja obleka je obleka svetovljanske ženske. A s kakšno notranjo nujo si se ji zares približala?

SYBIL: To ni bil moj cilj.

CHRISTIAN: Resentiment.

SYBIL: In ti? Odločil si se, da pripelješ svoje starše ...

CHRISTIAN: Ki jih ljubim.

SYBIL: Zdaj ko je nenadoma vse več primerov takih staršev.

CHRISTIAN: Obožujem!

SYBIL (*smeje*): Ker je moderno. Ljubeč sin ne bi nikoli dovolil ...

CHRISTIAN: Niti besede več!

SYBIL: Da se tvoji novi znanci naslanjajo nad slamnato klafeto tvoje matere, nad škornji tvojega očeta, ki se cedijo od masti. Tvoje prvo dejanje, ki ju je obvarovalo pred zaničevanjem, tebe pa pred ponižanjem, je bilo nadvse obzirno in hkrati pametno, kot je pokazal tvoj uspeh.

CHRISTIAN: Imam denar, ni mi več treba bežati pred nujami življenja. Končno se lahko ustavim in pogledam, kaj mi nudi svet. Prvo razkošje bogatega človeka je njegova družina.

SYBIL: Tvoj oče in mati nista luksuzna predmeta. Če ju res ljubiš, zganjaj svoj kult sam zase. Ne žrtvuj ju svoji nečimrnosti, ki zahteva, da se moraš vedno ravnati po bontonu. Poročiti se hočeš z grofico. Daj se. A naj ne ve za tvoje starše, da bi te lahko primerjala. Ostani ji tuj in skrivnosten. Toliko stvari imaš, ni treba, da imaš še starše.

CHRISTIAN: Obsedlo me je. Ves svoj kapital, ugled, vse do zadnjega bom uporabil, da očetu priborim veljavo. Ne ugovarjaj! Odločen sem. Ti ne razumeš teh stvari, ker si otrok naključja.

SYBIL: Razdor seješ med naju.

CHRISTIAN: Razdor med nama je že dolgo dejstvo.

Tako v mišljenju kot v dejanjih. Tujca sva. Odidi!

SYBIL: Sva si res tako tuja, moj fant? Nisi več tisti, ki je prihajal k meni po denar?

CHRISTIAN: Fantaziraš. Ti si prejemale denar od mene, zdaj pa si izplačana. Prihrani si besede.

SYBIL: Le še eno – vse bi dala, da jo najdem –, ki bi izrazila ves moj prezir.

CHRISTIAN: Najdi jo doma. Če me boš črnila s podobnimi sumničnji pred samo sabo, boš

s tem uničila spomin na svojo veliko ljubezen.

Ampak to je tvoja stvar. Če pa boš stegovala jezik pred ljudmi, se bova pogovarjala prek advokatov. (*Sybil stoji nasproti njega, strmi vanj, nato plane ven.*)

Sedmi prizor

CHRISTIAN: Končno. Porušen je most do bregov, ki jih ni več videti. Poskus embrionalnega človeka, da bi te s frazami odvrnil od lastne narave in racionalnih sklepov. (*V roke je vzel floret in vadi sabljaške gibe.*) A ker dobro veš, iz kakšnega testa si, se ne tresi sam pred sabo, iz sebe ustvari sliko, sočno figuro in se ne oziraj na gledalce. (*Ker na vratih večkrat pozvoni, gre odpret.*) Kdo je to? (*Čez nekaj trenutkov se zunaj zasliši krik.*) Mati!

Osmi prizor

(*Theobald Maske v žalni obleki in Christian nastopita.*)

THEOBALD (*po pavzi, medtem ko Christian ječe sloni na vratih*): To je usoda. Ne da se ji ubežati. Če se ne bi zgodilo tako bliskovito, bi te pripravil. A vedno je bila za presenečenja, na koncu tudi s smrtjo.

CHRISTIAN: Prepeljati jo moramo sem in jo dostojno ...

THEOBALD: Je že prepozno. Včeraj smo jo pokopali.

CHRISTIAN: Celo tega mi nisi povedal.

THEOBALD: Zakaj bi ti povzročal neprijetnosti. Poleg tega nisem vedel, če bi ti ustrezalo. Pogreb je kljub vsemu uradna zadeva. V hipu, ko je dojela, kaj jo čaka, je takoj zašepetala: Samo da Christian ne izve. Vse se torej sklada z njeno željo. Te zebe? (*Christian odide.*) Poglej si no, kako ga je pretreslo.

CHRISTIAN (*se vrne s črno obleko čez roko. Med sledečim razgovorom se preoblači, deloma tudi za paravanom*): Zdaj pa mi vse povej.

THEOBALD: Ni dolga zgodba. Sedela je na svoji klopi in pila kavo, tako kot ponavadi, s kocko sladkorja na jeziku. Rekla je, da ji je vroče, in se zgrudila.

CHRISTIAN (*obvladano ihti*): Prej pa nobene bolezni, nobene bolečine?

THEOBALD: Nič.

CHRISTIAN: Kako je živela zadnje dni? Je bila srečna?

THEOBALD: Človek si je ob pogledu nanjo zmeraj mislil isto: To je pač Luise.

CHRISTIAN: V kakšnih odnosih si bil z njo po tisti svoji pustolovščini?

THEOBALD: Nikoli nisem pretiraval. Moje pravilo je bilo: redno, vendar ne preveč pogosto. Nič ni vedela.

CHRISTIAN: Torej nisi prekinil s tisto žensko?

THEOBALD: Za kaj takega je bila preveč fantazmagorična. Raje sem odložil. In tako je pač ostalo, umirjeno in nepomembno, tako kot vse ostalo. Tvoja mati je na koncu z mano preživela mirne dni.

CHRISTIAN: Takoj bom angažiral arhitekta in kiparja za dostojanstven nagrobnik. Nihče ne ve, kaj mi je pomenila. Mogoče bo umetnik znal izraziti, kar čutim.

THEOBALD: Mogoče.

(*Pavza, med katero Christian še kaže znake žalosti in se do konca obleče.*)

CHRISTIAN: Kakšno nesrečno sosledje dogodkov.

Danes bi na svojem domu našel telegram, s katerim sem vaju povabil k sebi, da vama razkrijem veselo novico.

THEOBALD: Poslal si nama telegram?

CHRISTIAN: Nestrpno sem vaju pričakoval.

THEOBALD: Kaj pa se je zgodilo?

CHRISTIAN: Če bi prišel le nekaj ur kasneje, bi me našel zaročenega.

THEOBALD: Daj no! Je srčkana?

CHRISTIAN: Ona je – grofica.

THEOBALD: Christian! Od kod ti pogum?

CHRISTIAN: Kaj ima s tem pogum?

THEOBALD: No, vsak v svojem stilu, čeprav bi rekel, da si v tem podoben meni. Naredil si ogromen skok.

CHRISTIAN: Čez vse nas, oče.

THEOBALD: Bombastično. Kaj pa tista druga?

CHRISTIAN: To je vse, kar mi boš rekel?

THEOBALD: Za nekoga, kot sem jaz, je vse skupaj kar preveč presenetljivo.

CHRISTIAN: Zgolj logična posledica naravnega razvoja.

THEOBALD: Jaz nižji državni uradnik, tvoja mati hči krojača – neko nasilje čutim v vsem tem. Kaj pa oče grof; in vse sorodstvo – fant, zmešalo se ti je.

CHRISTIAN: Kaj blebetaš?

THEOBALD: To je bolj noro kot vse komedije sveta. Norčuješ se iz mene. Brezobziren si. V življenju sploh še nisem videl grofa. Ali človek res ne more priti na obisk, ne da bi našel vse obrnjeno na glavo. Pravim ti! Jaz sem upokojeni nižji uradnik.

CHRISTIAN: Larifari.

THEOBALD: Nesreča, ne pa larifari! Kako si drzneš! S prstom bodo kazali za mano.

CHRISTIAN (*poparjeno*): Ampak ...

THEOBALD: Seyffertovi! Že tvoja mati ni imela mere. Znorel bom. Še takrat, ko si nama naredil tisti cirkus, nisem bil tako razburjen, celo takrat ne, ko mi je umrla žena.

CHRISTIAN: Ampak oče ...

THEOBALD (*vedno bolj razburjen*): Miš hočeš spariti z žiraf, po žici bi rad plesal, to meji na nenormalno! Tvoja mati mi je umrla stara šestdeset let, navajen sem je bil, prizadelo me je, ampak človek sprejme neizbežno. Ampak Maskejevi – jaz, vsem znani Theobald in cela grofovsko družina! Da se ti zmeša!

(*Christian resignirano vzame v roke floret.*)

THEOBALD (*čisto iz sebe*): Me hočeš umoriti? Raje ostanem normalen uradnik, lepo na svojem mestu, kot da se dam v zobe in se mi vsi smeji. Si pozabil na otroštvo? Se ne spomniš naših sobic in kanarčka; kako smo šli po ulici in si moral spoštljivo pozdraviti gospoda višjega svetnika? In kaj je višji svetnik v primerjavi z grofom.

CHRISTIAN: Poslušaj me ...

THEOBALD: Kaj to pomeni? Kam sploh spadamo?

O bog, pomagaj mi, da ne znorim.

CHRISTIAN: Ne razumem, zakaj se tako razburjaš.

THEOBALD: In posledice? Nisi pomislil na usodne posledice, ki jih vidi še otrok? Ko si naju na stara leta poslal v tujino, sem besnel; postopno pa sem z Luisino pomočjo doumel, da je zadaj neka pamet, kruta sicer, a vseeno pamet, neki višji smisel – če že ne zame, pa vsaj zate. In ker si poskrbel za naju, ker si pustil drugi del živeti, sem se pomiril. (*Skoči s stola.*) Zdaj pa si drzneš ...

CHRISTIAN: Prekinil te bom. Še preden sem lahko računal na poroko, me je prevzela želja, ki je od trenutka, ko smo se ločili, postajala močnejša in močnejša. Načrtoval sem, da bi zaživel z vama; ali vsaj s tabo, zdaj ko je bilo odloženo drugače. Hotel sem te prositi, da bi se preselil sem.

THEOBALD (*se sesede na stol*): Klasika!

CHRISTIAN: Ti ...

THEOBALD: Saj ne misliš resno?

CHRISTIAN: Popolnoma. Nisem predvidel takšnega nasprotovanja.

THEOBALD: Resno?

CHRISTIAN: Ne razumem.

THEOBALD (*stopi do njega*): Kako to?

CHRISTIAN (*se nehote umakne*): Ne razumem ...

THEOBALD: Še zmeraj ne?

CHRISTIAN: Se pravi, razumem, kaj si misliš. A zdi se mi, da so tvoji pomisleki pretirani ... vsaj deloma.

THEOBALD: Pretirani?!

CHRISTIAN (*preplašen*): Po drugi strani pa – če res – seveda. Moj bog, da se moraš odpovedati največji želji – s težkim srcem. Na vsak način pa vztrajam, da si prisoten na poroki.

THEOBALD: Moj odgovor: lahko da to predlagam lahkomiseln, potem bom rekel tole: siliti očeta naj bo v vlogi klovna zraven pri tem vicu, to je nemoralno. Z grofico pod roko in nališpan naj bom v cerkvi tarča opravljalcev, potem pa naj osmešen še sedim za mizo ...

CHRISTIAN: Oče!

THEOBALD: Hvala! Lahko pa, da se hočeš nizkotno maščevati, ker si v otroštvu občutil mojo očetovsko oblast, zato bi me zdaj rad ponižal pred vsem svetom; mogoče pa je povabilo celo obliž za materino smrt.

Nikar, Christian, nikar, za božjo voljo! Skrbi zame, kot si do sedaj, pa bom zadovoljen, če bi rad naredil več, potem se pa ne zaletavaj. V vsakem primeru me moraš kot določeno postavko vključiti v svoj življenjski plan: kot nekoga, ki noče imeti ničesar skupnega s podobnimi stvarmi, po drugi strani pa ti garantira, da te ne bo nadlegoval. Zato sem prej prišel po poselskih stopnicah. Zdaj pa bi si rad nabavil samo še nekaj garderobe.

CHRISTIAN: Seveda, moj krojač, moji dobavitelji ...

THEOBALD: Niso za take, kot sem jaz. Druge vire imam. (*Vzame klobuk in palico.*)

CHRISTIAN (*plaho*): Vsaj par dni moraš ostati.

THEOBALD: Ni mi treba in ne bom! Pusti te otročarije. Zakaj ne govoriš z menoj tako kot ponavadi – razumljivo in razumno? Neopazno bom izginil, tako kot sem prišel, ne rabim spremstva. V najbližji gostilni bom nekaj pojedel. In če boš kdaj prišel pogledat njen grob, te bom vesel. Če pozabim to norost, si prav v redu fant; človeku pustiš dihati.

Deveti prizor

SLUŽABNIK (*nastopi*): Grof Palen!

GROF (*takoj za njim*): Marianne je najprej hotela priti kar sama – tako srečna je bila – tako izpolnjena.

(*Theobald je poskušal izginiti.*)

GROF: Me boste predstavili.

CHRISTIAN (*skrajno zmeden*): Moj oče ... prosim.

GROF: *Tiens!* To je –! Ne, da – kako lepo. Grof Palen.

Res me veseli! (*Pod a Theobaldu obe roki.*) Jaz pa sem vedno mislil – pa sploh ne vem, zakaj. Našega prijatelja sem imel za siroto – (*Se zasmije.*) Prav res! Ampak še toliko bolje! *Charmant!*

CHRISTIAN: Moj oče je prišel iz Züricha, kjer živi, da mi sporoči novico o materini smrti. Marianne prihaja v moje življenje v pravem trenutku. (*Mu pade na prsi.*)

GROF: Moje iskreno sožalje. (*Theobaldu.*) Tudi vam, spoštovani gospod.

THEOBALD (*se prikloni*): Hvala, gospod grof.
 GROF: Moj nasvet je: pohitite k svoji nevesti. Očeta pa bosta medtem ostala skupaj. (*Theobaldu.*)
 Ste že zajtrkovali? Še ne? Potem pa z mano! Ne morem vam nadomestiti žene, neveste, ampak kar se tiče hrane ...

CHRISTIAN: Moj oče se je hotel takoj vrniti.
 GROF: Ampak tega mu ne smemo dovoliti.
 THEOBALD: Brez zajtrka se pač ne gre na pot.
 GROF: V čast mi bo. Hitro nama bo minilo – v izrekanju sožalja in čestitk. Vaš sin vas je predolgo skrival; odprla bova steklenico burgundca, da se malce ovohljava.
 THEOBALD: Ovohljava – no, ta je dobra.
 GROF: Se ne reče tako?
 THEOBALD (*se zasmije*): Seveda, da se ovohljava, gospod grof.
 CHRISTIAN (*zašepeta*): Grof! (*Grofu.*) Moj oče bi rad na vsak način ujel opoldanski vlak.
 GROF (*energično*): Pustite ga že, no! Stari gospod se mora najprej dobro najesti. Vse ostalo se bo že uredilo, kot se mora. Pridite! (*Grof in Theobald odideta.*)

Deseti prizor

CHRISTIAN: Zakaj je zdaj nenadoma spremenil ton? Sem naredil napako? (*Ob oknu.*) Pred sabo ga je spustil v kočijo. Kakšna pretirana vljudnost. – Naredil sem napako! Opazil je mojo nemoč, mojo zadrego glede njega. Sem rdeč, bled? (*Teče k ogledalu.*) Tresem se kot šiba na vodi. (*Skoči na stol ob oknu.*) Ponudil mu je cigaro. Oba se krohotata. Čemu? Meni? O bog, kakšna strašna napaka! Ga nisem hotel izigrati kot aduta, se nisem še pred petimi minutami zaklinjal, da se bom postavljal z njim. To je bil pravi instinkt. In zdaj bo sčvekal Marianne, vsej družini, da sem hotel zatajiti lastnega očeta. Rekel bo, da sem ga razglasil za mrtvega. To bom najodločneje zanikal. Odgovoriti s protinapadom! Hitro!

Kako? (*Pozvoni. Pride služabnik.*) Pripravite sobo za goste. Moj oče je prišel. Naj bo deležen vse pozornosti. (*Služabnik odide.*)
 CHRISTIAN (*mu sledi do vrat*): Stoj! Ne bi bilo bolje, da počakam, kaj se bo zgodilo? Mogoče se ga še lahko znebim? Ne, ne in stokrat ne! Danes zjutraj sem že vedel in zdaj se je še potrdilo: z veliko gesto ga moram ponuditi kot nekaj izjemnega. Takoj na oder! Začeti z inscenacijo! In zajeti mora vso družino. Če se že ni zgodila katastrofa. (*Obkroži sobo.*) Kaj bosta počela ob vinu? Kaj bo izvlekel iz starega? Če se ga napijeta? Zakaj nisem šel zraven? (*Iz sebe.*) Za božjo voljo! Da, za božjo voljo! (*Zatuli.*) Zakaj nisem sledil preprostemu otroškemu instinktu! Najraje bi se mahnil!!

Tretje dejanje

(*Salon v hotelu, bogato okrašen s cveticami. V ozadju široka zavesa.*)

Prvi prizor

(*Christian, s frakom in odlikovanji pod plaščem, in Marianne, s poročno obleko pod površnikom, nastopita.*)
 CHRISTIAN: Končno zrak, tišina.
 MARIANNE: Te cvetlice. (*Ob enem od šopkov.*) Od očeta. Za mojega izgubljenega angela Marianne. In tu – kakšne nebeške orhideje. (*Bere.*) Od neznanke.
 CHRISTIAN: Res? Sentimentalno. – Kaj pa se je za mizo neprestano pogovarjal z mojim očetom? Si ju slišala?
 MARIANNE: Katera bi lahko bila?
 CHRISTIAN: Nisi opazila? Nobeden od njiju se ni menil za sosedo ob mizi. Debela grofica ...
 MARIANNE: Teta Ursula je skoraj gluha, na koncu je imela pol večerje na serviet.
 CHRISTIAN: Kdo je sedel dve mesti desno od nje?
 MARIANNE: Materin bratranec Albert Thüngen.
 CHRISTIAN: Zijal je vame, kot da sem prikazen. Še jesti je pozabil.
 MARIANNE: Žabi je podoben; zato ga kličemo Žabon.
 CHRISTIAN: Čudne namizne dekoracije. Sta si s princeso res tako intimni, kot je dala vedeti z obnašanjem?
 MARIANNE: Sedem let so naju vzgajali skupaj.
 CHRISTIAN: Sedem let. Se tikata?
 MARIANNE: Po naši prababici sva tudi v sorodu.
 CHRISTIAN: Po nadvojvodinji?
 SPLETIČNA (*vstopi*): Se milostljiva kontesa ne bo preoblekla?
 MARIANNE: Anna, zdaj sem postala milostljiva gospa.
 SPLETIČNA: Prav, milostljiva kontesa.
 MARIANNE: Dovolj kontes in traparij. Zahtevam spoštovanje.
 SPLETIČNA (*hlipa*): Da, milostna gospa.

MARIANNE: Kaj pa je?
 SPLETIČNA (*sklonjena nad Mariannino roko*): Vse je tako ganljivo. Milostna gospa nam nič več ne pripada.
 MARIANNE: Niti sebi ne. Usoda deklet. Tudi tvoja. (*Obe odideta skozi zaveso.*)

Drugi prizor

CHRISTIAN (*skoči k zavesi in prisluškuje*): Tale Anna, kakšen obešenjaški ksiht ima. Česa vse služabniška svojat ne ujame skoz ključavnico in potem raznaša dalje.
 GLAS SPLETIČNE: ... Nebeški ste bili. Gospod pastor se je kar razjokal.
 GLAS MARIANNE: ... Stari Jansen ... Traparija.
 GLAS SPLETIČNE: ... Prave bruselske čipke ... ne, bruselske čipke v velikih naborkih. Popki vrtnic.
 GLAS MARIANNE: Svetlolasa Ilse Zeitlow je nosila svetlomodri atlas.
 GLAS SPLETIČNE: Vsi so videli (*Tišje.*), da razkazuje prsi.
 GLAS MARIANNE: Za božjo voljo! (*Hihitanje, nato šepetanje.*)
 CHRISTIAN (*se skloni bližje*): Ah! Šušljanje, vedno in povsod. Ko pridem zraven, vse zamre. Pogledi v tla in šepetanje. (*Smeh s prekinitvami.*)
 GLAS SPLETIČNE: ... Konice brkov!
 CHRISTIAN: To sem jaz! Tisti dan je bil moj Waterloo.
 GLAS SPLETIČNE: ... precej smešno.
 GLAS MARIANNE: Tiho!
 CHRISTIAN: Kanalja. Slišal sem, Marianne. A še nocoj bom vdrl v tempelj tvojega srca in ugotovil, kaj vse veš. (*Spet smeh.*)
 CHRISTIAN: Kar smej se. Daj, pokaži svojo privoščljivost. Odpri, ti kača, vse ventile svojih žil. S svoje žene bom kasneje spral vsako molekulo tvojega strupa.

GLAS SPLETIČNE: Prav komično.

CHRISTIAN: Ne kot si misliš, opica. Ni še vsega konec. Moji topovi so nabiti. Preglasili bodo vse kričanje. (*Zadaj je postalo čisto tiho.*) Tišina? Kaj imata zdaj za bregom? (*Poklekne in skuša pogledati pod zaveso.*) Perilo, gola koža, kretnje. Besedo hočem slišati: priznanje, koliko so me opravljali, vsi, od tvojega očeta pa do te uši tu. Tak dober načrt sem pripravil, da nimaš druge možnosti – povedala boš vse do zadnje pičice. Ne boš stopila preko praga mojega imena, ženska, dokler ga ne boš zrla s spoštovanjem in trepetom.

SPLETIČNA (*nastopi*): Ali lahko vzamem nekaj iz gospejinega kovčka? (*Vzame nekaj iz kovčka in spet izgine za zaveso.*)

CHRISTIAN: Do danes nisem smel do tebe. Zdaj pa si mi izročena, prišla si na izpit. S finesami bom reknosciral tvojo družino in odkril, kdo me najbolj sovraži. Na svetlo mora, on in vsi njegovi triki, pa čeprav ti razcefram zavest. (*Bulji v kovček.*) Kaj so ti zbasali v prtljago? Kakšne knjige so v kovčku? Pamfleti? (*Iz kovčka vzame knjigo.*) Nova zaveza. Le kaj sovražnega se skriva globlje v drobovju? Ko bo prišla priložnost, bo vse razkrito do obisti.

Tretji prizor

(*Theobald v fraku pomoli glavo skozi vrata.*)

CHRISTIAN: To je nezaslišano.

THEOBALD: Samo trenutek.

CHRISTIAN: Kaj še hočeš?

THEOBALD: Nežnost.

CHRISTIAN: Pijan si.

THEOBALD: Delno. Sem pa tudi nežen. Že ves večer te iščem, da bi ti dal poljubček. Nič ne filozofiraj, poba. Ti si glavica, jaz pa hudičevega ponosen nate. Iz glave si mi iztrgal vse zadržke, kot zmagovalec si pregazil moja mnenja in principe. Vse življenje sem živel po pogovorih: Le čevlje sodi naj in tako dalje. Ti pa iz samega sebe. Ko te zdaj gledam,

kako se družiš s temi tukaj, ne kot da si jim enak, ne – zviška; kako te gledajo z brezmejnimi spoštovanjem; kako si zvalil v posteljo to plemenito piško, potem ... moja meščanska kri mi kar zavre v žilah. Čisto rahel sem; naj se ti privijem k prsim. (*Ga objame.*)

CHRISTIAN: Počasi, tam je ona. Nisi pijan?

THEOBALD: Delno. Kar sem rekel, pa je kot pribito.

Pri mizi, kjer se je vse bleščalo od odlikovanj, je tvoja ponosna glavica ...

CHRISTIAN: Oče!

THEOBALD: Ponosna glavica, tako sem rekel, dragi fant. Če bi te videla še tvoja mati! Zarja, zarja jutranja, tako sem se počutil, če je kaj takega sploh možno.

CHRISTIAN: Ne pretiravaj.

THEOBALD: V tebi je vse maskejevske zlezlo za več klinov više. Vse, kar sem, je v tebi; ne ugovarjaj. Zdaj pa priznanje, zelo pomembna stvar. Takih stvari se sinu ne priznava: Jaz sem odveč, jaz sem le ništrc. Moje mesto v svetu, moj višji smisel – to si ti. Hotel si se me znebiti. Že prej si si zapičil v glavo in zdelo se mi je, da si nasilen in sovražen. Danes pa je ta reč prijetno gladka: danes sva oba neskončno zadovoljna. »Ivana gre, ne bo se več vrnila.« Veselo v Zürich, Glavna ulica št. 16, tam prebiva Maske a. D. kot upokojeni predstojnik in ves ponosen zre na sina.

CHRISTIAN: Nekdo prihaja.

THEOBALD: Pusti jih. Zdaj sva eno. Le tako naprej in brez napake ... Nezaupljivi so, zaničljivi, sovražni in tako dalje; pa tudi brezmejno spoštljivi, ker se jim ne sanja, za kaj gre.

CHRISTIAN: Kako pa veš?

THEOBALD: Na temelju vsesplošne okajenosti sem si pridobil njihovo zaupanje. Moje službeno odlikovanje so imeli za železni križec in potem so se odprli do črevesja.

CHRISTIAN: Kaj pa stari? Tisti usodni lapsus?

THEOBALD: Takrat je nekaj sumil; in tudi kasneje, se mi zdi. Ampak danes ob omizju: ko sem se ognjevitno v nemal zate, je tudi on zagorel. Sploh

pa je naša ganljiva golobička že prej zmehčala očetovsko srce. Brezpogojno je kapituliral.

CHRISTIAN: Torej so ...

THEOBALD: Poraženi. Zdaj moraš le priviti.

Nobenega popuščanja. Na svoj način sem bil zmeraj prepričan o pomenu našega rodu. A to prepričanje sem smel deliti le z najbližjimi.

CHRISTIAN: Z menoj!

THEOBALD: Ti pa si nas pognal naprej.

CHRISTIAN: Napel sem lok. V pesti mi drhti tetiva.

THEOBALD: Prva tarča naj bo ona. Zadeni jo globoko.

CHRISTIAN: Zlepljena sva.

THEOBALD: Prisesana drug na drugega.

CHRISTIAN: Vrgel bom aduta. Aduta!

THEOBALD (*pokuka skozi zaveso*): Moje spoštovanje!

CHRISTIAN: He?

THEOBALD: Hehe!

(*Oba se režita in si padeta v objem.*)

CHRISTIAN: Maske for ever!

THEOBALD: Razumem, vsaj približno. Kri ni voda! (*Poskakuje do vrat, z roko meče poljubčke. Odide.*)

CHRISTIAN: To zdaj je bilo življenje na višini gledališke igre. Okronan cilj. Skrušenost sovražnika, poklon pred zmagovalcem. Odhod po sredini. Zdaj pa pride še pomembnejše: preizkus na posameznem primeru, ki bo pokazal, v kolikšni meri je bližnja okolica zares prevladana. In potem bo ženska – zanjo tu pač gre – na ta svečani večer izkazala brezmejno spoštovanje. Naj se poniža pred menoj.

Četrty prizor

MARIANNE (*nastopi v negližeju*): Sem ti všeč?

CHRISTIAN (*zase*): To zdaj ni važno.

MARIANNE: Te čipke imajo ljubko zgodovino. Mati jih je nosila na enak večer.

CHRISTIAN: Ne vidim podobnosti.

MARIANNE: Kaj pa jaz – sem podobna kakšni iz tvoje preteklosti? Vse mi povej. Pred mano ne smeš

imeti skrivnosti. Katera sem po vrsti in katera je bila posebna? Je v tebi še ostala kaka misel nanjo, kak njen dih?

CHRISTIAN: Kakšne besede! Kako naj govorim razsodno?

MARIANNE (*z rokami okrog njegovega vratu*): Enkrat sem se zaljubila v oficirčka; jaz šestnajstletna. On pa bel in rožnat, s puhastimi brčicami; to je bilo vse, kar sem vedela o njem.

CHRISTIAN: Kaj pa veš o meni?

MARIANNE: Če zaprem oči: velik si in temen, imaš široke ude, med hojo pa se zibaš.

CHRISTIAN: Je to res? (*Gre pred ogledalo in naredi par korakov.*) Res gre za zibajočo hojo. V njej je poudarjen ritem.

MARIANNE (*se zvonko zasmije*): Kakšna je pa moja hoja? (*Dvigne krilo in drobenclja.*)

CHRISTIAN: Kaj še veš o meni? S čim se ukvarjam?

MARIANNE: S posli.

CHRISTIAN: Kakšnimi?

MARIANNE: Je to pomembno?

CHRISTIAN: Pri šestintridesetih letih sem generalni direktor našega največjega gospodarskega koncerna. Kontroliram petino nacionalnega imetja.

MARIANNE: *Tiens!*

CHRISTIAN: To je beseda tvojega očeta. Je kdaj govoril s tabo o mojih zadevah?

MARIANNE: Nekaj je omenjal.

CHRISTIAN: Nekaj je omenjal. To je vse in nič.

MARIANNE: Utrujena sem.

CHRISTIAN (*zase*): Povabilo na ples. (*Glasno.*)

Prezgodaj. Torej sem ti popoln tujec, če ni nikoli resno govoril o meni – res nikoli, dobro premisli! Ni nekega dne prišel domov vročično razburjen? Spomni se!

MARIANNE: Nisem ga še videla vročično razburjenega.

CHRISTIAN: Torej pač ni! Skratka, ni kar tako, če si pri teh letih na takšnem položaju. Kot če bi bil kdo pri šestintridesetih general.

MARIANNE: Za kaj takega bi moral biti princ. (*Se mu usede v naročje.*)

CHRISTIAN: Ali pa?

MARIANNE: Kdo?

CHRISTIAN: Pomisli.

MARIANNE: Ne vem.

CHRISTIAN: Genij. V letošnjem letu je enaindvajset družb nameravalo izdati novo emisijo delnic v skupni vrednosti tri četrť milijarde mark. Bil sem proti in sem to utemeljil z naslednjimi razlogi: s temi sedemsto petdesetimi milijoni javnost ne bo dobila novih najdenih bogastev, gre za rezultat naprezanja pol milijona novih delavcev, ki jih je treba tako rekoč na novo proizvesti. Delniški kapital industrijskih družb v glavnici in obrestih sestoji izključno iz človeške mase in njene produktivnosti. Razumeš?

MARIANNE (*še vedno v njegovem naročju*): Trudim se.

CHRISTIAN: Poskušaj mi slediti! Če ni dela, masa zamaši razmnoževalni aparat. Ko pa zrastejo novi dimniki, se ventil takoj odpre. Mi, kapitani industrije – tako sem rekel –, smo pri glavni pipi populacijske dinamike, poskrbeti moramo, da kapital ne bo spodbujal take rasti prebivalstva, ki bi bila v nasprotju z naravnimi potrebami. Vzpostavljati je treba ravnovesje. Razumeš?

MARIANNE: Mislim da.

CHRISTIAN: Z upočasnitvijo procesa populacijske rasti je treba zagotoviti boljšo kvaliteto. To sem ti povedal, da si boš predstavljala, kakšna je moja dejanska vloga v nacionalnem gospodarstvu. (*Jo porine iz naročja in vzravnán hodi po sobi.*) He? To je pač to, bi rekel Helmholtz. (*Marianne prime za gumb na svoji obleki in jo nežno ziblje sem in tja, pri čemer ji strmi v oči.*) Lahko bi ti navedel še en bleščeč primer, ko sem pri naših ladijskih prevoznikih posredoval za nižjo ceno vozovnic najnižjega razreda. Ljudje so kratkovidni in ekonomska usoda milijonov je v rokah maloštevilnih.

MARIANNE: Si res tako bogat?

CHRISTIAN: Kramarska beseda. Moja moč je v moji krvi. Videla si mojega očeta. Osebnost je! Zakaj? Že v njem so se markantno pokazale odlike naše

rase. Nič odvečnega, vse skrajno funkcionalno. Si opazila, kako je danes med napitnicami bolj energično od drugih posegal po kozarcu. Škoda, da nisi poznala njegovega očeta. Stari norec – ampak – ! Vse to je dediščina mojih prednikov, a šele v meni se je izoblikovala do zadnjih konsekvenc.

SPLETIČNA (*nastopi*): Bo milostna gospa dala briljante v hrambo? Tu v hotelu – mogoče milostni gospod?

(*Christian vzame diadem v obliki krone.*)

SPLETIČNA: Lahko noč. (*Odide.*)

CHRISTIAN: Kakšna nenavadna oblika.

MARIANNE (*si ga da na glavo*): Markizina krona.

Tista, ki jo je volila ženskam našega rodu, da jo nosijo na svoj poročni dan, je bila markiza d'Urfes, stara teta moje matere.

CHRISTIAN: *Bon.* – Kaj sem še hotel reči? – Ah, presenečenje imam zate.

MARIANNE (*ploskne*): Pokaži!

CHRISTIAN: Obrni se za hip, da odvijem in pripravim.

MARIANNE (*obrnjena stran*): Ena, dve, tri –

CHRISTIAN (*odvije sliko, ki je bila naslonjena na zid, in jo postavi prednjo, tako da jo nasloni ob svoje noge*): Zdaj pa poglej.

(*Marianne gleda ženski portret.*)

CHRISTIAN: Moja mati, Marianne, ki bi te na današnji dan rada videla iz oči v oči. Moja mati, ki je vroče ljubila svojega dečka.

MARIANNE: Kakšno obličje!

CHRISTIAN: Kajne. Renoir jo je naslikal.

MARIANNE (*se vrže Christianu okrog vratu*): Ljubila ga bom bolj kot sebe, tvojega sina, mojega Christiana.

CHRISTIAN: Pazi; da ne poškoduješ umetnine. (*Sliko nasloni ob mizo.*)

MARIANNE: Gosti, temni lasje. Tvoja barva. In kakšen ten!

CHRISTIAN: Izhaja iz starodavnega kmečkega rodu. Nekaj se govori celo o Vikingih. Poglej ta preprosti družinski nakit, rdeča korala v ušesu.

Eden njenih prednikov je bil sodnik na švedskem otoku Halarö. Obstaja anekdota o tem, kako se je srečal s Karlom XII.

MARIANNE: Čudoviti lasje!

CHRISTIAN: Če si jih je razpustila, so ji segali do kolen. Renoir jo nekega dne opazil v Bois de Boulogne. Baje se je takoj odločil, da jo portretira.

MARIANNE: Si lahko mislim.

CHRISTIAN: Ampak povod! To je najboljšo. Napni svoja ušesca, nekaj najbolj ljubkega, kar si lahko predstavljaš. Oče in mati se torej sprehajata po Bois de Boulogne, potem ko sta v miru zajtrkovala v Kaskadah. Manjkala ni niti buteljka burgundca. Nenadoma – žena okamni, ne premakne se z mesta. Oče, eleganten, s sivim cilindrom na glavi – kolikokrat mi je opisal ta prizor – jo kliče, vabi – ona nič.

MARIANNE: Kaj pa jo je pičilo?

(*Christian ji zašepeta na uho.*)

MARIANNE (*se zvonko zasmeje*): Spodnjice! To je očarljivo! Nebeško!

CHRISTIAN (*se smeje na vse grlo*): Zdaj pa Renoir! Si lahko predstavljaš; velikokrat mi je govoril o tem. Ves iz sebe, dejansko ves iz sebe. Prizor za bogove, je rekel.

MARIANNE: Očarljiva ženska, obsijana s soncem.

CHRISTIAN: Skratka. Priskrbel si je dostop v dom mladega para, z njim vred pa še neki francoski vikont, ki je tudi videl omenjeni prizor.

MARIANNE: Koliko časa je minilo od takrat?

CHRISTIAN: Bilo je kakšno leto, preden sem bil rojen.

MARIANNE: Kako ti takšna osebna doživetja približajo ljudi. Zdaj jo precej bolje poznam. Tvojemu očetu pa ni bilo zelo prijetno.

CHRISTIAN: On je bil in je še vedno *bon garçon* s posluhom za okusno komiko. Oboževal je svojo mlado ženo in je bil tudi ves očaran nad prizorom.

MARIANNE: Zelo izbrano je oblečena.

CHRISTIAN: To je res mojstrsko obvladala.

MARIANNE: Krasno! Kako ji pristoji klobuček. In vse te božanske ženske, ki so se tako nosile, so zdaj mrtve.

CHRISTIAN: V Buchowu ji bom postavil spomenik. (*Obesi sliko na steno.*)

MARIANNE: Si kupil posestvo?

CHRISTIAN: Kupujem ga. Predvsem zaradi tega. Tako izjemna je bila, da si zasluži takšno počastitev.

MARIANNE: Kako napačno sem si do zdaj predstavljala tvojo družino. Šele zdaj razumem. Imaš dar za slikanje značajev.

CHRISTIAN: Natančneje rečeno bi se temu reklo, da imam sposobnost za tvorjenje pojmov. Ljudem iz ust prihajajo samo besede, besede.

MARIANNE: Še enkrat potrebujem Anno.

CHRISTIAN: Ne spet nje!

MARIANNE: Ne morem odpeti obleke.

CHRISTIAN: Daj sem. (*Začne iskati kaveljčke na hrbtu.*) Besede, ki jih niti dva človeka ne razumeta enako in so torej neprimerne za sporazumevanje.

(*Marianne zeha.*)

CHRISTIAN: Čisti um grupira istovrstne tvorbe sveta predstav ali sveta volje v izraz, ki kompleksnost zgošča v esencialno – in to je pojem.

MARIANNE (*zeha*): Aha!

CHRISTIAN (*odpenja*): To je obvladovanje raznoličnosti. Tudi spodnjo srajčko?

MARIANNE: Prosim.

CHRISTIAN: Sploh pa, Marianne, zdaj se skoncentriraj: vsako dejanje, ki ga izvede človeški duh, je usmerjeno le v eno: orientira nas na ogromnem področju sveta, ki nas obdaja, s tem da obvladuje raznoličnost. Torej: bukev in hrast, v katerih imenih je že prej bila presežena lastna raznoličnost, sta končno samo gozd. (*Konča z odpenjanjem.*)

MARIANNE: Hvala. (*Nogo postavi na stol in si odpenja čevlje.*)

CHRISTIAN: Bedak bi rekel: zaradi dreves ne vidiš gozda.

(*Marianne gre skozi zaveso v spalnico.*)

CHRISTIAN: Kam greš zdaj. Medtem ko bi bilo prav: zaradi gozda sploh ni več videti dreves. *(Ji sledi in obstane pred zaveso.)* Če to razumeš, imaš v žepu celotno teorijo spoznanja. *(Se vrne v ospredje in reče glasno proti ozadju.)* V vsakem primeru pa si si ustvarila predstavo o delu uma, kot je moj. He? *(Si mane roke, samemu sebi.)* A *marche ce soir*. *(Obstane pred sliko in reče globoko ganjen.)* Moja dobra mati! *(Glasno.)* Kot mlado dekle je s prijatelji potovala v Združene države. Vračala se je preko Azije in otokov Južnega morja. V Honoluluju se je vanjo na smrt zaljubil kralj Kalakaua. *(Slišati je, kako se za zaveso nekdo odpravlja v posteljo.)* Bilo je leta tisoč osemsto osemdeset ali enainosemdeset. *(Sezul si je čevlje, potem si sleče plašč, da nenadoma obstane v siju vseh svojih odlikovanj. Dvigne roke in se pričakujoče ozre okrog sebe. Pavza.)*

GLAS MARIANNE: Kaj pa je bilo potem z vikontom?
CHRISTIAN: Katerim vikontom?
MARIANNE: S tistim, ki je videl dogodek v Bois de Boulogne in se seznanil s tvojimi starši.
CHRISTIAN: A, z vikontom! Hja – on – *(Otrpne pred materino sliko. Pavza.)*

GLAS MARIANNE: Kaj je bilo z njim?
CHRISTIAN *(sam zase)*: Sto hudičev! *(Gre po sobi mimo ogledala.)* Hm.
MARIANNE: Je to skrivnost?
CHRISTIAN *(zase)*: Če bi zdaj vedel – ah, seveda – o, mogočni bog! Zdaj te imam, zdaj si pečena, kontesica. *(Gre do zaves in zašepeta v spalnico.)* Marianne!

MARIANNE *(z razburjenim glasom)*: Prihajam! *(Se pojavi z ogrnjeno jutranjo haljo.)*
CHRISTIAN: V tvojem nenadnem vprašanju vidim usodo.

MARIANNE: Kaj pa sem rekla?
CHRISTIAN: Vikont, kaj se je zgodilo z njim?
MARIANNE: Da.
CHRISTIAN: Ne bi smel odpreti ust.
MARIANNE: Christian! Kaj je?
CHRISTIAN: Ni mogoče! Ne!

MARIANNE: Christian! Tvoja žena sem – imam pravico ...!
CHRISTIAN: Jaz pa sem sin!
MARIANNE: Dolžnosti imaš do mene.
CHRISTIAN: Do matere pa sram in spoštovanje.
MARIANNE: Se pravi ... ?
CHRISTIAN: Niti besede ne bom rekel.
MARIANNE: On torej – ta vikont ... ?!
CHRISTIAN *(močno)*: In prepovedujem ti, da to še kdaj omenjaš. Nikoli in nikomur, niti meni samemu, ne smeš namigniti, kaj sumiš, kaj si misliš. Jaz se pišem Maske, basta!
MARIANNE *(pretresena)*: Sveti bog v nebesih! Molčala bom, seveda. Kako pa te bom gledala poslej, to je moja stvar. *(Tiho.)* Čutim, kot da je med nama padel še poslednji zid, kot da se šele zdaj lahko do konca potopim v tvoje bistvo. *(Z razširjenimi rokami pred sliko.)* Premila mati zakonolomilka! *(Ob Christianu zdrsne na tla.)* Moj ljubljeni mož in gospod! *(Christian se nasmehne in z veliko kretnjo pokaže svoje olajšanje.)*

(Konec.)

Prvo dejanje

Prvi prizor

WILHELM *(za pisalno mizo)*: Res je! V tem pismu je problem artikuliran do skrajnosti natančno. *(Bere.)* »Opozoril sem vas na naše zgodovinsko izpričane odlike in na to, katere nove kvalitete si je pridobila moderna Nemčija z asimilacijo priključenih etničnih skupin. Tem se zoperstavljajo sposobnosti, ki so v naši dobi garant uspešnosti, in kazno je, da se značilne značilnosti in cilji velikega ljudstva, ki naj za zdaj ostanejo neimenovani, še niso prebudili. Tudi pri nas trenutno vlada eno samo geslo: internacionalni lov za zlatom.« Zdaj pa propagandni slogani. *(Bere.)* »V naši vrtoglavici so nam potrebna trdna tla: ob strani puščamo probleme človeštva, ne menimo se za čezmejno bratenje. Prizadevamo si za človeškega človeka, na prvem mestu pa smo vendar Nemci. Zavestno iščemo naše prvinsko bistvo; idejo novega nemštva, ki vse duše v naši domovini navdaja z enako skrbjo, povzdigujemo visoko nad izpraznjeno modernost, in čeprav si izkazujemo vso čast in spoštovanje, nismo gluhi za dosežke tujcev.« *(Vstane.)* Kako lepo je to: sveto, vseprežemajoče domovinsko bratstvo in vseprežemajoče nemštvo. Za vse to sem hvaležen tej hiši, v katero me je vrglo naključje. Njen surovi kapitalistični duh je zrevoltiral moje najvitalnejše organe in zdaj sem vsako uro bližje velikemu cilju, osvobajajočemu dejanju. Kuverto!

Drugi prizor

OTILIE *(nastopi)*: Dobro jutro.
WILHELM *(se prikloni)*.
OTILIE *(po premolku)*: Bo baron Philipp Ernst prišel z vlakom ob enajstih?
WILHELM: Sobe vašega brata so pripravljene za enajsto uro.
OTILIE: Skrbi ga za očeta.

1913

1913
Igra v treh dejanjih

V spomin na Ernsta Stadlerja, pesnika
Moto: Vedno manjka samo malo, da bi se svet odrešil.

OSEBE

NJEGOVA EKSCLENCA BARON CHRISTIAN MASKE
VON BUCHOW

PHILIPP ERNST
OTILIE
GROFICA SOFIE VON BEESKOW
njegovi otroci

GROF OTTO VON BEESKOW, njegov zet
HARTWIG, princ Oels
WILHELM KREY, tajnik
FRIEDRICH STADLER
EASTON, krojač
SLUŽABNIK

Dogaja se v knjižnici na gradu Buchow.

WILHELM: Njegova ekselenca je bolj bolna, kot se zdi.

OTILIE (*si žvižga poulično popevko; nato molk*): Sestra in svak pa v petek, in z njima princesa in princ Oels.

WILHELM: Vse je pripravljeno za njihov prihod.

OTILIE: Je prišla knjiga z naslovom *Spol in značaj*?

WILHELM: Prišla; sem jo že uvrstil na polico.

OTILIE: Mi jo daste?

WILHELM: Ne smem, brez dovoljenja njegove ekselence.

OTILIE: Jaz sem jo naročila, moja last je.

WILHELM: Jo boste sami vzeli?

OTILIE: To je ukaz.

WILHELM: Pokoravam se samo njegovi ekselenci.

OTILIE: Kam pa ste jo dali?

WILHELM: Druga omara, prvi predelek zgoraj, pod W.

OTILIE (*stopi k omari in vidi, da je knjiga zelo visoko*): Vas smem prositi za pomoč.

WILHELM: Zdaj ste me spravili v zadrego.

OTILIE: Zakaj?

WILHELM: Na to vprašanje ne želim odgovoriti.

OTILIE: Po vašem mnenju knjiga ni primerna za mlada dekleta, ni tako?

WILHELM: Ne drznem si razpravljati o svojih mnenjih.

OTILIE (*steče k omari, prisloni lesteve, se povzpne nanjo in vzame knjigo*): Tudi s svojim molkom ste prekoračili distanco med delodajalcem in delojemalcem.

WILHELM (*vstane in gre proti vratom*).

OTILIE: Pomagajte mi dol. Vrti se mi.

WILHELM (*odide*).

OTILIE (*spodrsne, napol pade z lestve in obleži na tleh*).

Tretji prizor

CHRISTIAN (*nastopi*): Otilie! (*Se pobere in se usede na stol*.) Imel sem grde sanje in glej, zdaj so se izpolnile.

OTILIE: Vzela sem knjigo in izgubila ravnotežje.

CHRISTIAN: Te kaj boli?

OTILIE: Sploh ne.

CHRISTIAN: Nobena knjižna modrost ni vredna zlomljene kosti. Kaj pa si iskala?

OTILIE: Mladič, ki je napisal to knjigo, se je ustrelil, ker je odkril taka prostranstva duše ...

CHRISTIAN (*smeje*): Prav je naredil! Prostranstva duše! Šestdeset let stojim kot komandant pred bataljoni in v vsem tem času nisem našel boljšega kot nekaj najosnovnejših povelj, ki merijo na prastara primitivna občutja. A tudi s tem sem se povzdignil nad sodobnike, ki sploh ne vejo več, kako obvladati človeške mase, ki se množijo kot plevel. Ta tvoj pisec je odvrtno nor. Šestindeset milijonov požeruhov v Nemčiji na petsto štirideset tisoč kvadratnih kilometrih. V medsebojni tekmi jih vodi en sam hipertrofirani gon: da si napolnijo želodce. Celo spolnost ni pomembna. Prostranstva duše! Izgubljaš dragoceni čas.

OTILIE: Dovolj ga imam.

CHRISTIAN: Od petnajstega do dvajsetega leta – pet let, da dozoriš. Tisoč osemsto dni. To je pravi špeh. Pet dni boš izgubila s tem vsevednežem. Pomisli na tri minute, ki jih je dal Barras Napoleonu, da prevzame vodenje armade in s tem odloči svoje življenje. Brez besed sta stala drug pred drugim, iz oči v oči; in potem je Bonaparte zavpil: Da! Se zavedaš geste 18. brumairja?

OTILIE: Nisem politik.

CHRISTIAN: Vsak človek je politik svojega življenja! Kasneje pa se boš morala odločiti za petnajst tisoč delavcev v naših obratih. Potrebuješ zglede.

OTILIE: Trije smo.

CHRISTIAN: Za takšno plažo nimaš niti pet minut.

OTILIE: Boljše to, kot da igram polo.

CHRISTIAN: Polo je neprecenljiv. Izostri občutek za razdaljo. Za bližino nasprotnika, in to kako! Z našo etabrirano elito ne igraš le pola, igraš za svoje mesto. Za njimi zaostajaš tisoč let, ki so jih tvoji predniki preždeli v anonimnosti. Pritisniti

moraš na plin, da jih ujameš. Ti moje življenje ni zadosten zgled?

OTILIE: Strašen zgled, očka! Po hiši rohniš kot granata. Ko si v sobi, je tako, kot da je preprih.

CHRISTIAN: Življenje s ciljem! Nekaj sem dosegel, in to je vse za mojo ljubljeno. Nikoli ni dovolj! Kdor ne napreduje, nazaduje. Naučiti se boš morala življenjskih trikov.

OTILIE: Svet se ne uklanja vsakemu.

CHRISTIAN: Le tistemu, ki si zaupa. Tudi v slabostih. Če ne moreš skriti, ducatkratek ponovi pred vsem svetom: jaz sem materialistka – in na koncu ti bo pripisano kot kvaliteta. A najprej moraš to lastnost brez okolišenja priznati sama sebi.

OTILIE: Ali naj mlado dekle o sebi reče ...

CHRISTIAN: Kot bodoča šefinja podjetja Christian Maske, d. d., lahko rečeš, kar hočeš. Od dobrega mnenja so odvisni iskalci zaposlitve. Kaj ti je?

OTILIE: Razmišljam o tem, kar si rekel.

CHRISTIAN: In še o čem?

OTILIE: Kar vrti se mi. Ne zatirati, kar si skrivaj želiš, ničesar opustiti?

CHRISTIAN: Punca, o čem razmišljaš v svojih temnih globinah?

OTILIE: Tu je presvetlo za to.

CHRISTIAN: Povej mi na uho. Pokril ti bom oči.

OTILIE (*mu zašepeta v uho*).

CHRISTIAN: Opojnost moči! Obvladati ljudi – požreti. Točno tako! To je naša kri!

OTILIE (*steče do zavese in se skrije za njo*).

CHRISTIAN (*jo potegne ven*): Ven! Na svetlo s tem, kar misliš! Zaupaj si in z dvignjeno glavo boš stopala čez smrtnike. V tvojih letih nisem premogel drugega kot vero vase.

OTILIE: Včasih tudi jaz verjamem vase. Sofie pa vedno, prav tako kot ti. Ona bi morala biti tvoja ljubljenska.

CHRISTIAN: Kdaj pride Philipp Ernst?

OTILIE: Okrog enajstih.

CHRISTIAN: Oba vaju bo zmlela. Kolikokrat sem rekel tebi in fantu: krmilo vama pulijo iz rok. Zakaj vama ni mar? Obveznice ne ločiš od delnice.

Kljub vsem pravnim varovalkam vaju bo zadavila. Vidva tekata po obrobju življenja, ona pa sedi v središču in plete mreže. Po moji smrti bo šla z nožem nadte, da ji izročiš denarnico.

OTILIE: Ne, če ne bom hotela.

CHRISTIAN: Namazana je z vsemi mažami. Poglej, kaj vse je naredila zase v teh nekaj tednih, ko me zaradi bolezni nadomešča! Od jutra do večera visi na telegrafu. Ta ženska je nenehno pod električno napetostjo, vsaka poteza s peresom je plus na njenem kontu. En dan odsotnosti pa izgubiš ugled, oblast in premoženje. (*Se usede*.) Takole sedi za pisalno mizo. Za vsako posamezno tovarno ima v glavi vsako stran glavne poslovne knjige, njeni izračuni so do pfeniga natančni. Stranke pozna kot svoj žep, ve, kako bodo instinktivno reagirale, skrivaj jih vodi, da plešejo tako, kot hoče ona. Ta kreatura – prav zdaj, ta hip rovavi proti meni!

OTILIE: Oče!

CHRISTIAN: Moram res prenašati vse to – jaz posedam, ona pa sklepa najpomembnejše pogodbe.

OTILIE: Nikakor se ne smeš razburjati.

(*Na pisalni mizi zazvoni telefon*.)

CHRISTIAN: Tišina! (*V slušalko*.) Kdo? Witman? Sestanek končan? Pogoji nizozemske vlade – kaj? Da, glede dobave orožja – nadzorni svet se strinja? Kaaj?! Glasneje, Witman! Posel bo sklenjen, če gre skozi v nizozemskem parlamentu. (*Spusti slušalko*.) Nebeški bog, ta svinja. Proti mojim izrecnim navodilom? (*Spet na telefon*.) Ste še tu? Odločilen je bil zetov govor? (*Vrže slušalko*.) Dovolj imam. Jaz norec. Tukaj negujem svoje staro truplo, hčerka pa mi podira vse, kar sem ustvaril.

OTILIE: Kaj je s tem nizozemskim orožjem?

CHRISTIAN: In vidva, revčka, naj bi se ji postavila po robu? Tri dni po moji smrti bosta razsekana in zmleta. Ta fant! Ga nisem že od malega usmerjal s svojimi idejami, on pa je lenuh. Ampak ti si prave rase, slišal sem tvoje srce. Pridi sem! (*Jo prime*

za glavo in ji govori v uho.) Proč z otroštvom – sramom. Oblast nad svetom – niso sanje – to je resničnost. (*Na mizi odpre knjigo, ki jo je vzel iz predala.*) Katera številka je to?

OTILIE (*stoji z zaprtimi očmi*).

CHRISTIAN: Preberi – številko.

OTILIE: Sto dvajset.

CHRISTIAN: Milijonov! Ljubica, mala kraljica. Naj ti poženejo kremplji, stopi na komandni položaj, vzemi vse, kar si želiš. Ne za druge, zate je vse pripravljeno.

OTILIE: Obljubljam ti – poskusila bom – na vso moč.

CHRISTIAN: Sooči se z najskrivnostnejšo, najbolj pretresljivo mislijo. Kaj se ti je zableščalo v očesu? Na nekaj si pomislila. Uresniči to! Takoj! Za vajo! Kri moje krvi. Zdaj ko si mlada, moraš priti do moči, ki sem jo jaz pogrešal. Granata, praviš? Usmerila jo bova v pravo točko, da se bo raztreščila. (*Pozvoni.*) Kakšno je geslo? *La sensation*.

Živo, neobrzdano zavedanje življenja. Ven!

OTILIE (*odide*).

Četrty prizor

WILHELM (*nastopi*): Ekscelenca?

CHRISTIAN: Tajnik, otrok našega časa, kje se skrivate? Pomembne stvari se dogajajo. Direktorij tovarn orožja je po ognjevitom govoru grofa Beeskowa sprejel pogoje nizozemske vlade glede dobave orožja.

WILHELM: V nasprotju z nameni vaše ekscelence?

CHRISTIAN: V nasprotju z mojo izrecno prepovedjo. Zakaj prepoved?

WILHELM: Vaša ekscelenca se boji, da bomo kmalu v vojni, zato želi, da svobodno razpolagamo z našimi obrati.

CHRISTIAN: Konkurenca naj dobavlja Nizozemski in si zveže roke. Poleg tega dogovorjene cene prinašajo izgubo. Kakšne so namere zeta, ki ga

vodi na povodcu moja hči? Dvorni prevrat. Zakaj me niste pustili v Berlin? Ker sem rekonvalescent? Kaj mi bo negovano truplo, če mi hočejo upihiniti duha?

WILHELM: Kdo bi si mislil, da je grofica tako energična?

CHRISTIAN: Jaz. Že dve leti se trudim, da bi vam pojasnil, kakšna je.

WILHELM: Vaša ekscelenca mi slika svojo hčer kot eksemplar sodobne eksistence, ki je ne žene drugega kot želja po oblasti, jaz pa čutim ...

CHRISTIAN: Kaj čutite?

WILHELM: Molčal bom, da ne užalim vaše ekscelence.

CHRISTIAN: Govorite.

WILHELM: V posameznem človeku se vrtinči na tisoče občutij, zato ni mogoče ...

CHRISTIAN: Norec! Šestinpetdeset milijonov na petsto štirideset tisoč kvadratnih kilometrih. Reveži so lačni hrane. Bogataši oblasti. In to je vse.

WILHELM: Ne, vaša ekscelenca, ni tako.

CHRISTIAN: Seveda je.

WILHELM (*molči*).

CHRISTIAN (*kriči*): Je! Seveda je! Ozrite se, prosim, po svetu. Dvignite se s tal do ptičje perspektive, oglejte si zemeljsko kroglo – ali pa le Nemčijo. So še zmeraj za vse krivi Judje? Odkrito, moj fant, povejte resnico! Prebijte se vsi skupaj do brutalnega, umazanega dejstva in si ga v vsej monumentalnosti zacementirajte pred oči: reveži so lačni hrane, bogataši oblasti. Drugega ni. Tečajno listo. Tovarne orožja?

WILHELM: 264. Navzgor za šest odstotnih točk.

CHRISTIAN: Idioti. Če bi ta banda imela kaj razuma, bi šlo za šest točk navzdol. Takoj Berlin.

WILHELM (*na telefonu zahteva povezavo*).

CHRISTIAN: Po kosilu pa zdravnik. Zvečer potujem – zvedeti moram, kako jim je uspelo izigrati konkurenco.

WILHELM: Vaši ekscelenci to ni všeč?

CHRISTIAN: V očeh sveta gre za uspeh, za njen uspeh. Hočem vedeti, kaj ima za bregom,

zagotavljam vam, ta *salto mortale* je naredila samo zato, da bi me izrinila iz igre.

WILHELM: Grofica se v javnosti gotovo sploh ne omenja.

CHRISTIAN: Ne. Vsa slava gre soprogu. Načrt pa je bil njen. To ji zadošča. (*Glasno.*) In ta pavliha ni sposoben niti tega, da bi ji naredil otroka in poskrbel za preživetje dinastije.

WILHELM: Bolj ko je grof Beeskow v resnici nepomemben, bolj človeška in ganljiva so prizadevanja grofice, da bi ga prikazala v dobri luči.

CHRISTIAN: Poenostavljeno razmišljate. Ta ženska ima dvojno dno.

(*Zazvoni telefon.*)

WILHELM: Gospod Witman? Njegova ekscelenca bi rada govorila z vami.

CHRISTIAN: Slab špijon, ta Witman. Če mi ne bo povedal vseh detajlov, ga bom nagnal. (*Na telefonu.*) Kam hudiča ste izginili? Razlogi za odločitev Nizozemcev? Tako – tako – aha, tako! (*Povesi roko s slušalko.*) Stoj mi ob strani, bog. (*Dvigne slušalko.*) Dobro – dobro – prav. (*Počasi, skorajda svečano odloži slušalko, nato gre do naslanjača in se molče usede; končno zaječi.*)

WILHELM (*stoji v tišini*).

CHRISTIAN (*se dvigne; ne da bi opazil Wilhelma, mirno reče*): Stoj mi ob strani, bog. Nočem, da me vržejo med staro šaro, pred mano so še desetletja. Moje delo je vse, jaz sem stvaritelj, ki odneha, kadar hoče sam. Takšna bedna ženskica in takšen potencial. Njeni načrti so obširnejši, kot sem si mislil. Zdaj gre na nož. Odlično. (*Wilhelmu.*) Kako se je zgodilo? Glede na to, kar je povedal Witman, je ravno v času, ko so se pojavile novice o nizozemskem naročilu, začela v privatnem življenju poudarjati svojo protestantsko vero. Obiskovala je dobrodelne shode, ustanovila jasli. Ko je pred dnevi končna odločitev visela na nitki, je podarila velik znesek cerkvi in poskrbela, da se je to z velikim pompom objavilo v vseh časopisih. Mi tukaj

si nismo mogli razložiti, kaj ima za bregom. Potem je s pomočjo posrednika v Haagu zasejala dvom, češ da bi bilo za javno mnenje neugodno, če bi ultraprotestantska Nizozemska milijonski posel dala katoliškim firmam, se pravi naši konkurenci. In to ona, ki se je do zdaj požvižgala na svojo vero.

WILHELM: To je res zavrženo.

CHRISTIAN: Genialno je, prijateljček.

WILHELM: Potrjuje vaše mnenje o grofici.

CHRISTIAN: Genialno. Takšna je zdaj moja sodba. Pika.

WILHELM: Smem ugovarjati?

CHRISTIAN: Nikakor.

WILHELM: Moram odgovoriti.

CHRISTIAN: Mir. Je v svojem delovanju konsekvantna?

WILHELM: S predpostavko, da gre na svetu le za pridobivanje materialnih dobrin ...

CHRISTIAN: S to predpostavko.

WILHELM: Potem je genialna.

CHRISTIAN: Druga stara jajca obdržite zase. Ali pa bi radi izrazili moralni gnev, razpravljali o rudimentih dobre vzgoje, a?

WILHELM: Ne bi se rad osmešil.

CHRISTIAN: Nazaj na temo. Ti genialni instinkti so usmerjeni proti meni, proti mojemu ugledu. Vsi, od direktorja do delničarja, morajo izvedeti, da nisem več potreben. Vam je zdaj jasno?

WILHELM: Seveda.

CHRISTIAN: Kaj to pomeni – da se nočete osmešiti? Pred kom?

WILHELM: Pred vašo ekscelenco seveda.

CHRISTIAN: Niste odprti; vaša stvar. Na kratko: z berlinskimi dogodki so se stvari postavile na svoje mesto. Karte so na mizi.

WILHELM: Vaša ekscelenca ima še skritega aduta.

CHRISTIAN: Dragi moj, le malo bom privzdignil zapornico idej in to miniaturno Semiramido bo odplovilo. Ne bom šel tja, tu jo bom pričakal in jo tako temeljito odr ...

WILHELM: Grofica bo prišla oborožena.

CHRISTIAN: Manjka ji izkušenj. Že štirideset let sedim ob statvah časa. Nobene nove kombinacije ni več. Z Bismarckom sem se pulil za ostanke, da so se kresale iskre. Nizozemsko naročilo ne bo šlo skozi parlament. Prisegam! Te religiozne finte so le plamenček sveče. Sprehod po gozdu in našel bom način, da ga upihnem. S podporo udeležencev in odločilnih političnih dejavnikov bo moj plamen zagorel v višino. Sedemdeset let, prijateljček; plamen pa še ni ugasnil.

WILHELM: Vaša ekselenca se že veseli spopada.

CHRISTIAN: Kolesa se začenjajo vrteti.

WILHELM: In če vse pade v vodo, vam prvega julija še vedno ostane vaša sedemdesetletnica.

CHRISTIAN: Nasprotno; morda bodo bengalski ognji jubileja zadoščali, da svet ponovno zaslepijo z mano. Če pa ne bo dovolj, bom pustil, da zasije samo sonce. V vsakem primeru: čaka nas življenje in (*Ga uščipne za uho.*) kup časopisnih izrezkov. Vaša naloga je, da oba otroka še bolj navežete na nas. Nobene zadržanosti. Fant in punca naj zagrizeta v debel kos resničnosti. Zapršene igrice in koketiranje z idejami pa dokončno na odpad. Sprehod po gozdu in ... (*Smeje odide.*)

WILHELM (*gre k pisalni mizi, piše*): Kuverto! Hitro! Izvršnemu odboru Mladonemške zveze, Berlin. Opravljeno! (*Vstane.*)

Peti prizor

PHILIPP ERNST (*nastopi*): Dober dan, doktor, očeta ni tu?

WILHELM: Njegova ekselenca je šla ven, da premisli o nekem incidentu.

PHILIPP ERNST: Potem ga ne bomo motili. Veste, incident je zame nekaj najbolj groznega, ker se v prijetnost vrine nekaj neprijetnega.

WILHELM: Lahko pa je obratno.

PHILIPP ERNST: Kako to mislite?

WILHELM: Ali ni mogoče, da prekine neprijetno situacijo?

PHILIPP ERNST: V temperiranem življenju je incident edina neprijetna situacija, ki si jo lahko zamislimo. Ah, dragi doktor, je kaj novic o tem, kdaj pride moja sestra?

WILHELM: V petek zvečer. Skupaj s princem in princeso Oels.

PHILIPP ERNST: Česa ne poveste: princ in princesa.

Nista poročena. Brat in sestra sta. Princesa je očarljiva vdova. Brat star dvajset let, navihanec.

WILHELM: Ne bi vedel.

PHILIPP ERNST: Rdečkasti lasje, pege in puh. Vdova, doktor. Tista, ki se je zapletla z grofom Chamelom. Športnikom. Deauville. Saj veste. Ognjemet, ponoči *à la digue*. Kazino in tako naprej. Kakšen je razpored sob?

WILHELM: Za gospoda barona običajni apartma.

PHILIPP ERNST: So pregledali pipe v kopalnici. Neznosno ropotajo. Baje da se vdova zdaj bolje oblači. Prej se je nosila kot boemka, zmeraj vsa karirasta. Boemka s stilom – ampak vseeno strašno.

WILHELM: Bi mi gospod grof namenil kakšno uro, da ga seznanim s poslovnimi zadevami –

PHILIPP ERNST: Ravno prav. Sem vam že hotel reči; že tri mesece prenašam s sabo šop papirjev, obračuni. Saldo v dobro itn. Vi se spoznate; saj veste, nikoli se ne ve, v čigavo dobro, neto, bruto – zame je to španska vas.

WILHELM: Tukaj imamo stran iz poslovne knjige. Bi morda pogledali?

PHILIPP ERNST: Prisegam vam, doktor – lahko si mislite, da sem *bebête* – ampak ne morem, obtiči mi v grlu. Idiosinkrazija. Tako kot v svoji bližini ne prenesem kur, nobene perutnine, čisto ista stvar.

WILHELM: Pa tako preprosto je. Trije, štirje pojmi.

PHILIPP ERNST: Rotim vas, *c'est plus fort que moi*.

Neto, saldo, bruto. (*Se strese.*) *Voyons*.

WILHELM (*smeje*): V življenju vas bodo izkoristili.

PHILIPP ERNST: Zanašam se na druge trike.

WILHELM: Vas smem zdaj zapustiti?

PHILIPP ERNST: Poslal vam bom papirje, jih boste pogledali?

WILHELM: Z veseljem. (*Se prikloni, odide.*)

Šesti prizor

PHILIPP ERNST (*se strese*).

OTILIE (*se pojavi na galeriji, ko zagleda brata, steče dol*): Filipinko!

PHILIPP ERNST: Tilčica! (*Objem.*) Kako si zrasla!

OTILIE: Kako si lep!

PHILIPP ERNST: To pa že ne!

OTILIE: *Clean shaved* – božansko! Shujšal si.

PHILIPP ERNST: Šestinpetdeset okrog pasu. Easton bo frapiran.

OTILIE: In lasje; *tête carrée*. Pokaži zobe.

PHILIPP ERNST (*pokaže*).

OTILIE: Krasno!

PHILIPP ERNST: Tvoji?

OTILIE (*pokaže*).

PHILIPP ERNST: *Splendid. Cherry tooth?*

OTILIE: *Pâte dentifrice*. Kaj si mi prinesel?

PHILIPP ERNST: Kopalno sol Morny. Pomlad v kopalni kadi. Majske šmarnice. Da boš čofotala *au dessous de tout*. Parfum *Mon délice* in *Gazette du bon ton*.

OTILIE (*se zavrti pred njim*): Kakšna se ti zdim?

PHILIPP ERNST: Čisto OK. Štiriinšestdeset kil.

OTILIE: Fuj. Petinpetdeset neto.

PHILIPP ERNST: Brez vsega – torej bruto. Ah, Tilčica, kako prijetno je živeti.

OTILIE: Zate že. Če pa živiš z očetom. Bojim se, Philipp Ernst, da so v življenju tudi resnejše stvari. Tovarne.

PHILIPP ERNST: Sofie je kot ustvarjena zanje.

OTILIE: Tovarne – so moč, ki nam pripada.

PHILIPP ERNST: Tralala. Jaz imam drugo moč.

OTILIE: Nad ženskami?

PHILIPP ERNST: Ta mi je dovolj. Žal mi je, da jih ne moreš doživeti v njihovi šarmantni celovitosti.

OTILIE: Lili Oels prihaja. Se zanimaš zanjo?

PHILIPP ERNST: Za nič se prav posebej ne zanimam. Jaz sem samo tu, *voyons*.

OTILIE: Voljo imaš, prijeme.

PHILIPP ERNST: Moji mali triki.

OTILIE: Rada bi jih poznala! Ubožček, bojim se, da tvoje bivanje ne bo tako prijetno, kot si misliš.

PHILIPP ERNST: Zakaj pa ne?

OTILIE: Zaradi prisilnega počitka je oče nepopisno razdražljiv.

PHILIPP ERNST: Napadom na svoj duševni mir se nikakor ne mislim izpostavljati.

OTILIE: Baje da so pred nami težki časi. Govori se o vojni.

PHILIPP ERNST: Oproščen sem služenja vojaščine. Šel bom v toplice, na pot okoli sveta. (*Vznemirjen.*) Vse neprijetnosti, od koder koli že izvirajo, iz principa v celoti zavračam.

Sedmi prizor

CHRISTIAN (*nastopi*): Sedem kovčkov – po tem prepoznam svojega prvorojenca. (*Objem.*) Si prišel iz Londona? Kaj pravijo v Hadfield & comp? Si šel k Fowlerju – si videl njihovo električno dvigalo. Najmočnejše ima petdeset tisoč konjskih moči.

PHILIPP ERNST: Fantastično!

CHRISTIAN: Kje pa je tvoja brada?

PHILIPP ERNST: *Shaved*.

CHRISTIAN: Kaj pravijo o nas? Se kaj šušlja o naših pnevmatičnih kolesih? Čista zmaga. Kaj pa angleška bilanca izplačil?

PHILIPP ERNST: Pozdravljajo te Alshot, Taxis in tako naprej.

CHRISTIAN (*si ga ogleda*): Je to zadnji modni krik? Zdaj pa poslušaj! S tvojo sestro sem že govoril: z mojim zdravjem ni najbolje.

PHILIPP ERNST: Izgledaš prav krepak.

OTILIE: Tajni svetnik je bil danes zadovoljen.

CHRISTIAN: Na psu sem. Jutri je lahko že faktum: delitev dediščine. Nista se rodila Jožici in Frančku. Vajina dedna masa obsega štirinajst tovarn, ki predstavljajo glavni del nacionalne industrije. Dovolj bo za vse tri – in tiste okrog vas. Jaz sem posejal. Vama pa se obeta nebeška žetev. Ampak vidva, ti pa še posebej, Philipp Ernst, sta do sedaj lenarila, ker sta prepričana, da bom že jaz poskrbel

za vaju. Kar tudi sem, z vsemi garancijami za čas po moji smrti.

PHILIPP ERNST: Hvala bogu!

CHRISTIAN: Ampak za osebo močne volje, ki ima pred sabo le svoj cilj, so vse garancije nične.

PHILIPP ERNST: Zakon, *chère père*.

WILHELM (*nastopi*).

CHRISTIAN: Prevara se zgodi čisto legalno, noben zakon ne pomaga. Nimata pogojev, da bi razumela. Na kratko: številka bo ostala ista, a realna vrednost vajinega premoženja se bo čez nekaj časa spremenila, ker nimata vpogleda v realno substanco tega, kar vama je dano.

PHILIPP ERNST: Za kakšno povprečno dediščino bi pa šlo?

CHRISTIAN: Zato pa nekateri s takšno lahkoto živijo od svojega denarja. Ne gre za tistih par milijonov, ki so osebna last, gre za ogromne vsote, ki jih javnost zaupa posameznikom, da z njimi razpolagajo po svoji presoji – to jim daje neizmerno moč.

WILHELM: Smem opozoriti nase, vaša eksclenca!

CHRISTIAN: Vajina sestra vaju bo v najkrajšem času brez sentimentalnosti oropala do zadnjega beliča.

PHILIPP ERNST: Doktor Krey, *chère père*.

CHRISTIAN (*ves iz sebe*): Zato ker sta tako prekleto malomarna, za nohte na nogah se bolj brigata kot za svoje premoženje. Ne govorita mi, da jih devet desetih ravna tako kot vidva. Kmalu bodo vsi prišli na kant, in to čisto upravičeno. Tisti drugi pa niso nobeni grešniki, ravnaajo pač v skladu s svojo superiornostjo: z imbecili opravijo na hitro.

PHILIPP ERNST: Gospod doktor Krey, papa.

CHRISTIAN (*Wilhelmu*): Sem pridite! Vsaj malo razsvetlite ta dva norca. Dekle je voljno. Potrebuje le še sunek. (*Philippu Ernstu*.) Tebe sem pa dolgo čakal. Zdaj *zahtevam*, da se spametuješ! *Zahtevam!* Mir! Srečna sta lahko, da se je ptička v napadu megalomanije predrzno odločila, da bo zaplesala z mano. Sprejel bom povabilo in ji pokazal, da se lahko zapleteš z nedoletniki, če je treba tudi s sebi ravnimi, da pa je napaka, če se objestno lotiš tistega,

ki je nad tabo. In tudi če ji pred slovesom zlomim vrat, bo za vaju samo dobro, če bosta vedela, kako naprej. Na položaj! (*Wilhelmu*.) Začenja se. Obrisi mojega načrta so zaenkrat še nejasni, a slutim nekaj strašljivo veličastnega. (*Odide*.)

Osmi prizor

(*Molk*.)

WILHELM: Gospod baron?

PHILIPP ERNST: Dragi doktor, vidite, da sem popolnoma sesut.

OTILIE: Sama bova prišla do tega, kaj je treba vedeti. In kaj hoteti in storiti.

PHILIPP ERNST: Kasneje. Zelo vam bom hvaležen.

OTILIE: Odložena sva. Pridi. (*Se povzpneja po stopnicah*.)

Deveti prizor

WILHELM: Kakšen cinizem, to je višek! Prevara se zgodi čisto legalno. Narod zakonito ropajo upravljavci njegovega imetja? Torej sem začel pravilno: reveže je treba s spisi razsvetliti, da se prestrašijo za svoj mošnjiček, in ko bo ljudstvo enkrat v strahu za lastnino, lahko posežem globlje: v naši deželi so ogrožene vse vrednote vesti in ljubezni! Še nikoli nisem bil tako do kraja prost vpliva vaših zapeljivih, prezira vrednih svojstev.

OTILIE (*ki je na galeriji sklonjena naprej poslušala njegove besede, spleza na ograjo*).

WILHELM: Kaj hočete?

OTILIE: Dol bom skočila!

WILHELM: Za božjo voljo!

OTILIE: Skočila bom!

WILHELM: Počakajte! (*Se počene po stopnicah in jo objame*.)

OTILIE (*z zmagoslavnim pogledom*): Nikar me tako ne stiskajte!

(*Zavesa*.)

Drugo dejanje

Prvi prizor

(*Isti prostor. Nastopita Wilhelm in Friedrich Stadler*.)

FRIEDRICH: Najprej roka, Wilhelm. Stiskam ti jo v imenu vseh nas. Tvoja zadnja pisma so žerjavico razpihala v plamen; z veličino tvoje misli je pred nami zrasla domovina, ki smo se je komajda zavedali. Ogenj tvojega hotenja je ustvaril narodu prihodnost, nad katero smo očarani ne le človeško, temveč kot možje.

WILHELM: Friedrich!

FRIEDRICH: Moral bi videti naše prisege, solze mladeničev; nekateri so skočili na mize, tako si jih začaral, da jim je na ustnice privrela pesem, in jasno je postalo, da v celotni zgodovini Nemčije še ni bilo tako svobodnega in osvobajajočega duha.

WILHELM (*na njegovih prsih*): Friedrich!

FRIEDRICH: Kako je tvoja glava podobna Mirabeaujevi! K stvari! Najprej najpomembnejše: ker ti brezmejno zaupamo, te bomo jutri izvolili za predsednika naše Zveze. Pohitel sem, da ti sporočim novico.

WILHELM: Kako je to mogoče? Nimam zaslug.

FRIEDRICH: Imaš. Največje. Našel si formulo, kako z našim obrabljenim vsakodnevnim jezikom skozi prostor znova zavrtinčiti sfere, mladino si pognal na noge – pripravljena na marš stoji pred tabo.

WILHELM: Kakšna strašna odgovornost!

FRIEDRICH: Kdo jo lahko nosi, razen tebe; in slavo, ki ji bo sledila?

WILHELM: Mislil sem, da sem samo soborec ...

FRIEDRICH: Tvoj klic je združevalen; kar je bilo nasprotno, je zdaj eno – ti si Vodja. To si po svoji ideji nemštva, ki je prvikrat sposobna zbrati vse tiste, ki v tem trenutku prebivajo na nemških tleh in so se izrekli za boj proti mednarodnemu finančnemu gospodarstvu. – Predrl si gnojni tur časa, iz zatohlih močvirij borzne histerije nas očiščen vodiš nazaj k bistrim potokom naših gozdov. Medtem smo delovali tudi praktično.

Najpomembnejše odlomke tvojih spisov smo razširili po univerzah in visokih šolah.

WILHELM: Res?

FRIEDRICH: Tvoje ime je mladi generaciji največji up; zato prispevajo velika sredstva v fond, ki smo ga ustanovili za propagiranje tvojih namer.

WILHELM: Vedno nova presenečenja!

FRIEDRICH: Jaz osebno ti zdaj izročam dediščino svojih staršev.

WILHELM: Ampak Friedrich! To ni mogoče ...

FRIEDRICH: Če se ji odrečem, se bom bolj zavezal našim ciljem.

WILHELM (*ga objame*).

FRIEDRICH: Vidiš, kako deluješ na ljudi.

Bratje, to naj bo naš boj:

zasluženju vso oblast,
smrt lažnivi sodrgi!

Biti mlad in ne eksperimentirati glede življenjskega poslanstva, ampak s pomočjo živečega genija uvideti svoj živi cilj, ki se mu lahko predaš z dušo in telesom, koliko generacij ima ta privilegij? Tebi gre naša zahvala! Zdaj pa – pridi z mano. Ta poziv v imenu vseh je spričo tvoje nove zadolžitve glavni razlog mojega današnjega obiska.

WILHELM: Grem.

FRIEDRICH: Še danes se odpeljeva.

WILHELM: Danes! Se pravi – čeprav bom z veseljem pretrgal stike s to hišo, pa kljub temu ne morem kar zbežati. Svoboden sem, nihče me ne bo oviral. Ampak zaupane so mi stvari posebnega pomena, nad katerimi imam v tem trenutku pregled samo jaz. Če jih preložim nazaj na šefa ...

FRIEDRICH: Koliko dni?

WILHELM: En teden.

FRIEDRICH: Preveč za našo nepotrpežljivost. Ne prenesem, da si tu. Moja ljubezen do tebe, vpogled v enkratno in izjemno naravno moč, ki ti je dana, nevarnosti, s katerimi nenehoma grozi duh te hiše ...

WILHELM (*smeje*): Strah? Saj veš, da za nikogar tukaj niti s prstom ne bi mignil.

FRIEDRICH: Nelagodje. Naredi vse, da boš danes zaključil – najkasneje jutri pa na pot.
 WILHELM: Poskusil bom.
 FRIEDRICH: V tem primeru bom ostal, jutri greva skupaj. Bom to noč lahko prespal pri tebi? Ampak inkognito. Slabo mi postane, če samo pomislim na ljudi, ki bivajo v tej hiši.
 WILHELM: Brez problema. Pridi.
 OBA (*odideta*).

Drugi prizor

OTILIE (*nastopi, gre do pisalne mize, iz koša vzame list papirja in bere*): »Vsi pogovori se vrtijo le okrog lastnine. Bogataši vpijejo, da je treba varovati, kar so si prigrabili, reveži bi radi privilegije, ki bi jim omogočili brezskrbno eksistenco. Zdi se, da se nacija, obsedena le z materialnostjo, ne more vzpeti k čemu višjemu.« (*List vrže v koš, iz njega pa vzame drugega in bere.*) »Rafinirano uživanje. Korupcija. Etična ekonomija. Strastni patriotizem. Skupaj proti svetu, ki grozi z orožjem.«

Tretji prizor

WILHELM (*nastopi*).
 OTILIE (*hoče ven, srečata se na sredi prostora*): Zakaj se izmikate!
 WILHELM (*jo gleda v oči*).
 OTILIE: Strahopetni ste.
 WILHELM: Priporočam več previdnosti.
 OTILIE: Ne potrebujem je.
 WILHELM: Jaz pa.
 OTILIE: Strah za službo?
 WILHELM: Za življenje.
 OTILIE: In jaz? Vam kaj pomenim?
 WILHELM: Ne.
 OTILIE (*pokaže*): Tisto zgoraj?
 WILHELM: Le sočutje.
 OTILIE: Nič drugega?

WILHELM: Ne bi rekel.
 OTILIE: Ni res. Pehate me ...
 WILHELM: V senzacije.
 OTILIE (*odide*).

Četrty prizor

WILHELM: Podcenjuješ duha, ki hodi poleg tebe, dobra deklica. Rada bi me izkoristila za svoje muhe, na drugi strani pa zanos mladeničev, ki mi ponujajo oblast nad svojim življenjem, svojo udarno energijo. Nekdo, ki je trenutno še odvisen in ga gledaš pod seboj, se dviga nad obzorje tvojega življenja; s svojim nepodkupljivo svobodnim mišljenjem bo junaško vplival na svoj čas, ki ga bo zato povzdignil med nesmrtnike. Nesmrtnike – Otilie! Ti in tvoj denar pa sta brezimna. Ko se bo pokazala *resnična* distanca, ki naju ločuje, bom maščevan za vso nesramnost tega, kar poskušaš.

Peti prizor

CHRISTIAN: Ne podnevi ne zvečer vas ni več na spregled. Vsak prost trenutek izginete v svojo sobo. Kaj je tako pomembnega? Pišete pesmi?
 WILHELM: Zapisujem si misli o mednarodnem kapitalizmu.
 CHRISTIAN: Uničujoča kritika, si mislim. Če bi imeli kaj pojma, bi lahko postali novi Beaumarchais.
 WILHELM: Dve leti ob vaši ekscelenci ...
 CHRISTIAN: Če bi bil večkrat tako zgovoren, kot sem bil včasih ...
 WILHELM: Za osnovno vedenje morda zadošča že nekaj pojasnil; naprej pa si lahko pomagaš s spekulacijo.
 CHRISTIAN: Mogoče res. Mislite, da me je strah?
 WILHELM: Strah? Ne vem, zakaj.
 CHRISTIAN: Fantiček! Z gorečo voljo bi lahko – Ni važno. Naredite, kar lahko; prižgite zažigalno

vrvico in jo vtaknite v sod smodnika. Če se bodo razmere spremenile, sem pripravljen začeti prav od spodaj. Vseeno, če sem general ali nižji oficir – le da sem sredi vrveža.
 WILHELM: Vaša ekscelenca, boste tako velikodušni in mi dali par namigov glede posameznih problemov, ki si jih še nisem do kraja razjasnil?
 CHRISTIAN (*ga ušcipne v uho*): To je odvisno od tebe, prijatelj. Pokažite mi osnutek. Če je nezadovoljiv, kot domnevam, da je, potem nikakor. Tisti, ki zgolj kalijo mir, naj bodo linčani. Če pa zaslutim genija – potem mi ne ostane drugega, kot da se povežem z njim od samega začetka.
 WILHELM: Vedel sem. Samo zaradi tega sem lahko podaljšal bivanje v vaši hiši.
 CHRISTIAN: Vas spet srbijo pete? Kariera?
 WILHELM: Vašo ekscelenco bi zaradi nepredvidenih važnih dogodkov prosil za takojšen odpust.
 CHRISTIAN: Svobodni ste, tako sva se dogovorila. Čeprav vas bom – veste, zakaj – prav zdaj zelo pogrešal. Zelo. Tri, štiri dni – in bi bilo končano. Ko bo napočil veličastni dan, bi vas lahko odpustil v veličastno življenje. Vas ne mika, niste vraževerni? Potem mi naredite vsaj uslugo.
 WILHELM: Ne bi bil rad nehvaležen.
 CHRISTIAN: In doživeli boste nekaj, kar ne boste nikdar pozabili. Samo tri dni. Zmenjeno?
 WILHELM: Vaša ekscelenca, odločitev ni odvisna le od mene. Zvečer vas bom seznanil z njo.
 CHRISTIAN: V kakšnih odnosih ste z mojim sinom?
 WILHELM: Z baronom Philippom Ernstom se je težko zblížati.
 CHRISTIAN: Tu od vas vseeno pričakujem rezultate. V času, ki ostaja, torej računam na vas. Včeraj je bilo prepozno, da bi se lotil tega rdečelasega gumpca. Pred enajsto uro zjutraj pa se gospod seveda ne pojavi. Zdaj moram v predpisano kopel, razen če ne počakam ...
 WILHELM: Tajni svetnik Brunner je dal izrecna navodila.
 CHRISTIAN: V pismo Witmanu dodajte še tole – Preberite mi zadnji odstavek.

WILHELM (*bere iz pisma*): »Še posebej je treba poudarjati ime njegove ekscelence v pogovorih z zaposlenimi, in to na vseh nivojih, od najnižjega pa do upravnega odbora. Prijaviti je treba vse, ki bi z besedo ali kretnjo izrazili dvom o pomenu njegove ekscelence. Ob njenem skorajšnjem rojstnem dnevu bo njegova ekscelenca z zadovoljstvom vzela na znanje vse izraze vdanosti.«
 CHRISTIAN: Vdanosti. Sicer pa bo njegova ekscelenca počakala še teh nekaj dni, da si opomore, potem pa se bo kot ...
 WILHELM: Ali ni za vašo ekscelenco v prihodnjih dneh priporočljiva zmernost?
 CHRISTIAN: V prihodnjih dneh moram izvojevati svoj Austerlitz, drugače je vseeno, če se stegnem. Pišite – se bo kot orkan spustila nad Sodomo, ki se ji je razkrila med boleznijo. Poskrbite, da bo grofica že ob zajtrku dobila svojo kopijo. To je uvertura v spopad.
 SLUŽABNIK (*vstopi in nekaj sporoči Christianu*).
 CHRISTIAN: Že tu? Prihajam.
 SLUŽABNIK (*odide*).
 WILHELM: Vaša ekscelenca je spremenila barvo. Kaj pa je?
 CHRISTIAN: Niste v preteklih dneh ob isti uri ničesar opazili? Vam nisem rekel: Samo še trikrat štiriindvajset ur. Četudi bi bil sam hudič na njeni strani, meni z bliski za odrom pomaga ljubi bog. (*Odide*.)
 WILHELM: Kaj naj to pomeni?
 SLUŽKINJA (*vstopi, izroči Wilhelmu pismo, odide*).
 WILHELM: Kdo pa je to? (*Odpre pismo.*) Od nje! Priznanje! Kako pogumno od dekleta! Z vso odločnostjo sem jo zavrnil, ona pa pride in se brez strahu poniža. To je izjemno. Morda ukana? Ampak mene se da pridobiti z drugimi sredstvi, ni se ji treba razgaljati v pismih. Kakor koli že: to pismo bo zdaj za vsak slučaj v moji lasti. (*Bere.*) »Že dolgo časa čutim, kako sem vam hvaležna, kako dragocena mi je že sama vaša prisotnost; šele danes pa sem se osvobodila tujih vplivov in si priznala svojo nepremagljivo željo, da mi poveste,

kdo sploh sem, da mi pokažete, kaj je življenje.« Je mogoče? Ni zgolj muha? Ni ukana? (*Pomisli.*) Ne. Resnična, strastna odločitev. Kje naj jo najdem?

Šesti prizor

(*Grofica Sofie in grof Otto von Beeskow nastopita oblečena za jahanje.*)

SOFIE: Gospod doktor, ali veste, kdo je pri mojem očetu?

WILHELM: Ne, gospa grofica.

SOFIE: Tudi vi ne? Slabo je z njim. Tajni svetnik Brunner se pritožuje, da si kljub bolezni ne privoščiti nobenega počitka. Vi bi ga morali prisiliti.

WILHELM: Gospa grofica pozna temperament njegove ekscelence.

SOFIE: Prav res, da ga.

WILHELM: Po naročilu njegove ekscelence moram gospe grofici izročiti prepis pisma za gospoda Witmana.

SOFIE: Poslovne zadeve grejo na grofa.

WILHELM: Kam naj ga dostavim?

OTTO: Dajte mi ga pri kosilu. Nobenih poslov pred dvanajsto.

WILHELM: Z veseljem. Prosim, da mi oprostite. (*Odide.*)

Sedmi prizor

SOFIE: Hiša je čisto spremenjena.

OTTO: Stari je že tik pred zdajci.

SOFIE: Le kdo bi bil lahko pri njem?

OTTO: Greš jahat ali ne?

SOFIE: Kje tiči Ottilie?

OTTO: Torej na svidenje!

SOFIE: Dve minuti, Otto. Kako se je vlekel po vrtu – kdo bi si mislil, da se bo tako na naglo zlomil.

OTTO: Sedemdeset, to je lepa starost. Predolgo te je že oviral.

SOFIE: Spet prehitevaš dejstva.

OTTO: Še slepec vidi, da je konec.

SOFIE: Tudi če res čuti konec – odločen je, da naju bo napadel, in dobro ve, kako: zaveda se, da je najin ugled v družbi in poslovnem svetu povezan z nizozemskim poslom, da sva eno z njim. Vse bo naredil, da ga bo spodkopal.

OTTO: Prepozno. Saj veš, kako uspešen je bil trik, ki si ga izvedla v Haagu.

SOFIE: Tak, kakršen je, nama ne bo privoščil zmagoslavja, iz dna duše me sovraži. Tako obseden je sam s sabo, da ob sebi ne prenese nič pomembnega, zmlael naju bo, *coûte que coûte*.

OTTO: Duhove vidiš. Slinast starček ...

SOFIE: Kdaj boš razumel, kaj pomeni kri? Z zobmi in kremplji se do zadnjega diha borimo za svojo stvar, z njo obstanemo ali propademo.

OTTO: Zmešanci. Povzpelniki, nič drugega.

SOFIE: Če nič drugega, je v nas sveža živa moč.

OTTO: Svoje spore poravnajta sama; in ne pretiravajta.

SOFIE: Zadnje dejanje je, zdaj bo šlo na nož.

Odpotuj, če te je strah. Potrebujem proste roke.

OTTO: Saj bom, ti pa se zadržuj, razumeš?

SOFIE: Zate gre, Otto, za tvoj ugled, za tvoje mesto po njegovi smrti. Osupljivost tvojega uspeha mora v očeh sveta sovpasti s plehkostjo njegovega odhoda. Če te porazi, on pa odide v vsem sijaju, boš do konca svojih dni v njegovi senci. Nočem tega.

OTTO: Dobro sva se zapletla.

SOFIE: In zdaj, tik pred zmago, naj odnehava?

OTTO: Torej v napad. Ampak obvladano!

SOFIE: Tudi otroka naj dobita svojo lekcijo. S pogodbami, v to sva lahko prepričana, jima je zaščitil hrbet za kasneje. Naj torej že zdaj vidita, s kom bosta imela opravka. Philipp Ernst me ne skrbi.

OTTO: Paraliziral ga bom z verižico za uro. Tanka vrvica od gumbnice do ure ga bo navduševala cele dneve.

SOFIE: Ta osebek, ki se plazi naokrog, ima svoje načrte z Ottilie.

OTTO: Hudiča! Kako pa veš?

SOFIE: Čudež bi bil, če bi bilo drugače. Ti izobraženi revčki komaj čakajo, da pograbiijo naš krožnik.

OTTO: Ampak v tem primeru bo žal prazen.

SOFIE: Zmešal ji je glavo s fantazijami.

OTTO: Z njim bova opravila mimogrede.

SOFIE: Ti poskrbi za otroka, meni pa prepusti bojno polje.

OTTO: Kaj naj storim z Ottilie?

SOFIE: Oels.

OTTO: Naj insceniram flirt?

SOFIE: Za začetek. Omejen je. Daj mu par namigov.

OTTO: Vključil ga bom v igro.

SOFIE: Kdo je njegov partner?

OTTO: Strašiš me.

SOFIE: V tem je namreč ključ. Pusti jahanje, bodi na preži.

OTTO: In še ta prekleta sedemdesetletnica, ki jo bo gotovo izkoristil za praznovanje.

SOFIE: Za pompozno demonstracijo; seveda, če mu bo dovoljeno. Takoj piši Witmanu, da stari zaradi bolezni ne želi nikakršne publicitete. Tudi tisk je treba obvestiti.

OTTO: Saj kar goriš. Glej, da te ne zanese.

SOFIE: Do skrajnosti. Da mu bom dorasla.

OTTO: Napadel te bo z nožem.

SOFIE: Prestregla ga bom, rekla bom, da sem noseča.

OTTO: To ga bo zadelo v glavo.

SOFIE (*ga objame*): Kot je mene. Ker te obožujem.

OTTO (*jo poljubi*): Srček moj.

SOFIE (*prevzeta*): Moj Jezus!

Osmi prizor

CHRISTIAN (*nastopi*): Dobrodošla, draga moja!

(*Objem.*) Kako lepo, da sta prišla. Je vse v redu?

Sofie izgleda krasno. Nič novega? Kdaj bom postal dedek? (*Se smeje.*) Se bo že zgodilo. Naš velikan – (*Potreplja Otta po rami.*) – bo poskrbel za to. Sta že videla Ottilie in Philippa Ernsta?

SOFIE: Kako je s tabo, oče?

CHRISTIAN: Prima, v enem mesecu sem se zredil za štiri funte, življenje se šele začinja.

SOFIE: Saj to je čudovito.

CHRISTIAN: Čudovito je, ni res? Zakaj pa še nista na konju?

SOFIE: Gledava, kje sta otroka.

OTTO: Vas je princ Oels že pozdravil?

CHRISTIAN: Z Ottilie teka po vrtu. Zakaj pa ni princeze?

OTTO: Pojutrišnjem pride.

CHRISTIAN: Rad bi vama pokazal novega žrebca. Od Hanibala in Mistral.

OTTO: Hanibal se ni paril z Mistral.

CHRISTIAN: Kaj pa govorim – mislil sem Minehaho!

OTTO: To je nekaj drugega.

CHRISTIAN: Glavni petelin, naš Otto. Vedno korekten. (*Odidejo.*)

Deveti prizor

(*Nastopijo Philipp Ernst, princ Oels in služabnik.*)

PHILIPP ERNST: Ne moreva gor k meni. Pipa se je pokvarila, stanovanje je pod vodo. (*Služabniku.*) Naj se gospod potruži sem.

SLUŽABNIK (*odide*).

OELS: Krojača si naročiš iz Londona?

PHILIPP ERNST: Za božjo voljo, mali princ, ne govori krojač. Če te Easton sliši, bo ponorel. On je gentleman. V Nemčiji dela le za dve visokosti, za Taxisa in zame.

OELS: Oblekel si bom *morning-coat*. Sako je pošasten.

PHILIPP ERNST: Easton je takten, sploh ne bo opazil – te stvari.

OELS: V Berlinu se ne da dobiti nič boljšega.

PHILIPP ERNST: Obleka iz Berlina – manjka še obroček v nosu.

OELS: Kot vojak ...

PHILIPP ERNST: Pred Eastonom ne uporabljaj te besede. Zanj obstajaš le kot gentleman ali pa ne obstajaš.

OELS: Srce mi razbija.
 PHILIPP ERNST: Upravičeno.
 OELS: Kako se govori z njim?
 PHILIPP ERNST: Kot olikan človek se izogibaj vsakega intelektualizma. Sicer pa obvlada mondeno algebro.

Deseti prizor

SLUŽABNIK (*pripelje mistra Eastona in zraven njega položi elegantna usnjena kovčka; odide*).
 PHILIPP ERNST: *Morning*, Mister Easton.
 EASTON: *Morning, Sir. How do you do?*
 PHILIPP ERNST (*predstavi*): Princ Oels.
 EASTON: *Morning, Sir.*
 PHILIPP ERNST: *But we need not speak English.* Easton je zelo zgovoren tudi v našem jeziku. Razprostrite zdaj svoja presenečenja.
 EASTON: Naj pokažem *caleçons*? Spodnje hlače, siamski vzorec, *latest fashion*?
 PHILIPP ERNST: Kaseje. Predvsem me zanima, če imate *redingote*?
 EASTON: *Certainly, Sir*, in tudi *gilet*.
 PHILIPP ERNST (*Oelsu*): *Gris perl*. Vsaka druga barva je zločin.
 EASTON (*pomaga Philippu Ernstu obleči telovnik in suknjič*).
 OELS: Fantastično. Vrhunsko.
 PHILIPP ERNST (*Eastonu*): Za malenkost višje in tesneje ob ovratniku.
 EASTON: *Certainly. (Označi.)*
 PHILIPP ERNST: Pas malce bolj poudarjen.
 EASTON (*označi*): *Certainly.*
 PHILIPP ERNST: *Redingote* kreiram na novo. Pred časom, gospoda moja, so nam hoteli vsiliti neki surogat ...
 OELS: Tako imenovani *cutaway*.
 PHILIPP ERNST: Bog nas obvaruj!

Enajsti prizor

OTTO (*nastopi*): Dobro jutro, Philipp Ernst. *Morning, Mister Eeaston.*
 EASTON: *Morning, Sir.*
 OTTO: Krasen površnik!
 SLUŽABNIK (*nastopi*).
 PHILIPP ERNST: *Whisky, soda!*
 SLUŽABNIK (*odide*).
 PHILIPP ERNST: V obdobju demokracije vlada suknjič, ki se lahko pojavlja tudi kot sako ali smoking, *redingote* pa ostaja edino razlikovalno znamenje svetovljana. Ker ga je treba nositi. Njegov kroj pride do izraza samo na vitkem, treniranem telesu gentlemana.
 OTTO: Bravo!
 PHILIPP ERNST (*Eastonu*): Ramena kanček nižje.
 EASTON (*označi*).
 PHILIPP ERNST: Ko bo dopolnjen s telovnikom *gris perl*, kravato enake barve in cilindrom, bo to res kraljevsko moško oblačilo. Ženskam buri domišljijo.
 OELS: Dokaži.
 PHILIPP ERNST: Pri osvajanju šest ur v *redingote* odtehta dva dneva v sakoju.
 OELS: Dokaz!
 PHILIPP ERNST: Greš stavit?
 OELS: Kdo, kje?
 PHILIPP ERNST: Kraljestvo za žensko!
 OELS: Moja sestra, pojutrišnjem.
 OTTO (*si brunda melodijo*): Na boj, toreador.
 PHILIPP ERNST: Dokaz bo prepričljiv.
 SLUŽABNIK (*prinese viski in sodo; odide*).
 EASTON: *All right, Sir.*
 PHILIPP ERNST (*si sleče suknjič in telovnik*).
 OELS: Lahko za hip oblečem? (*Si sleče in obleče telovnik in suknjič.*)

Dvanajsti prizor

OTILIE (*nastopi zgoraj na galeriji in ostane skrita za stebrom*).
 OTTO: Markantno.
 PHILIPP ERNST: Prinček moj! Izrezani Beau Brummel! (*Ga poljubi na čelo.*) *Irrésistible.*
 EASTON: *Beautiful.*
 PHILIPP ERNST: Če bi se Ottilie pokazal v tem kraljevskem suknjiču, ne pa v tirolski noši, bi se ti želja izpolnila.
 OELS: Res misliš?
 PHILIPP ERNST: Poglej se v ogledalo! V nezavest bi padla od sladkosti. Ampak res, prinček, kakšen božanski prsni koš imaš!
 OTTO: Skrajno očarljivo.
 PHILIPP ERNST: K tvojemu tenu *je pourrais m'imaginer le gilet en écosais gris mauve.* Nebeško!
 EASTON: *Indeed.*
 OELS: Vse bi dal – odstopi mi svoj suknjič.
 PHILIPP ERNST: To pa ne, prinček, *voyons*.
 OELS: Življenjskega pomena je, da ga dobim.
 Gentlemani, podprite mojo prošnjo.
 PHILIPP ERNST: Naj mu pomagamo?
 OTTO: Vsi za enega.
 PHILIPP ERNST: *Well.* Easton, na svetlo z najglobljimi zakladi. Za žensko gre! Kaj imate? (*Koplje po kovčkih in razprostre po tleh.*) Kravate, srajce, *bretelles*, robčki, nogavice. Takole, prinček, *jaune indien*, zraven pa lakasti čevlji. Ko prekrizaš noge, se mora videti le nekaj centimetrov nogavice. Ducat, Easton, in še tole *robe de chambre. Robe de chambre* pravim in se z grozo spomnim, da smo še pred kratkim nosili pižame – kot ciganski kralji ali kontrolorji v spalnikih. Pošastno!
 EASTON: Oglejte si še drug model *avec le col Robespierre et des manches pagodes.*
 PHILIPP ERNST: Takoj pomeri!
 OTTO: Pokažite!
 PHILIPP ERNST: Hlače dol!
 (*Vsi se trudijo okrog Oelsa in mu oblačijo jutranjo haljo.*)

Trinajsti prizor

WILHELM (*nastopi na galeriji, ne da bi opazil Ottilie in ne da bi kdor koli opazil njega*).
 PHILIPP ERNST: Apolon Belvederski. Še malce parfuma, zdaj pa naredi par korakov.
 OELS (*gre po prostoru*).
 EASTON: *Splendid, Sir.*
 OTTO: Srečnica!
 PHILIPP ERNST: Tekala bo za tabo kot pudelj. Ti si utelešenje lepote, Hartwig!
 EASTON: *Indeed!*
 PHILIPP ERNST: Dobrodošel, svak!
 OTTO: Poskrbeli bomo, da bo res!
 OELS: Če ne drugače, pa na silo.
 OTTO in PHILIPP ERNST: Bravo!
 EASTON: *Indeed.*
 OTILIE (*zgoraj na sredi stopnic*): *Bravissimo! (Se zapodi po stopnicah v njihovo sredo.)*
 PHILIPP ERNST: Napad iz zasede! *Sauve qui peut!*
 OELS (*je zbežal za stol*).
 OTILIE: Gentlemani, sprejmite me za svojo. Kakšno je geslo?
 OTTO: Oels!
 OTILIE: Oels! *Voilà!* Tataratata!
 PHILIPP ERNST: Ne skrivaj se, prinček! Ona vsekakor spada k nam. (*Ga potegne izza stola. Ottilie.*) Kaj pravi tvoje poznavalsko oko?
 OTILIE: *First class absolutely.*
 PHILIPP ERNST: Tako harmonično grajeno, trenirano moško telo. Si je moč predstavljati kaj lepšega?
 OTILIE: Easton, imate tudi zame kaj?
 EASTON: *Certainly, Miss.*
 PHILIPP ERNST: So ti všeč? (*Vzame par spodnjih hlač in jih podrži visoko.*) Siamski vzorec. (*Vzame par dolgih nogavic in jih pokaže Ottilie.*) Kaj pa tole, Tilčica?
 EASTON (*izvleče dolg šal z izvezenimi svilenimi rožami*): *Voilà! (Vsi se navdušeno zgrnejo okrog šala. Potem ga Philipp Ernst ovije okrog svoje sestre.)*
 PHILIPP ERNST: In zdaj: La Furlana! *Avanti!* (*Z usti zaigra plesno glasbo.*) *Accompagnement*, prinček!

OTTILIE in OELS (*zelo graciozno plešeta, drugi sodelujejo z glasbo in vzkliki*).

OTTO (*ob oknu*): Stari!

OTTILIE in PHILIPP ERNST: Uh, uh!

(*Vsi se razkropijo. Otilie prime Oelsa za roko in zbeži z njim, Easton vse tlači v kovčka, Philipp Ernst mu pomaga. Kovčka porineta pod zofo in odideta. Zadnji prizorišče zapusti Otto.*)

OTTO: Otroka sta res čisto neškodljiva.

Štirinajsti prizor

(*Spodnje prizorišče je nekaj trenutkov prazno.*)

WILHELM (*zgoraj*): Pokvarjenka! (*Hitro se spusti po stopnicah, iz žepa vzame Otilijino pismo, ga raztrga in koščke vrže v koš.*) Laž in prevara tvojega razreda, izprijenost prej in sedaj. Blebetanje v sedmih tujih jezikih, grimase razuzdane nemoralnosti; življenje za trenutek. In jaz še vedno tajniček v premajhnem črnem suknjiču. (*Na tleh zagleda par spodnjih hlač, jih malce dvigne s konico čevlja, nato pa jih takoj brncne stran.*) Njen vzvišeni pogled ne seže dlje od mojih škornjev in obleke. Apostol pač ne hodi naokrog v svili; a zaradi njega bodo v deželi spet privreli na površje bistri studenci, ki bodo življenje osvobodili vaših trapastih ekstaz. Pazite se! Ta trenutek je bil odločilen. Razumel sem očitno znamenje, moj bog, še danes bom zapustil to hišo.

Petnajsti prizor

OTTILIE (*nastopi, še vedno nosi beli šal*): Rada bi vam rekla par besed v pojasnilo.

WILHELM: Kar sem videl na lastne oči, je tisočkrat dovolj.

OTTILIE: Šala s fanti.

WILHELM: S šalami, z vsem vašim svetom sem opravil enkrat za vselej.

OTTILIE: Prosim vas!

WILHELM: Pustite me mimo!

OTTILIE (*stopi vstran*).

WILHELM (*besno*): Kaj hočete od mene?

OTTILIE: Ali niste dolžni pomagati človeku, ki vas prosi?

WILHELM: Vam še najmanj.

OTTILIE: Ne zaslužim si take strogosti. Če sem bila kdaj izzivalna, je bilo iz zadrege. Z vami ne morem govoriti preprosto. Spoštujem vas, zato sem krčevita.

WILHELM (*gre k vratom*).

OTTILIE: Vem, vaš cilj je mnogo višji kot cilji vseh drugih ljudi.

WILHELM: Jaz pa vem: vi ste tipična predstavnica svojih krogov. V ničemer se ne razlikujete od njih.

OTTILIE: Bila sem. Odkar pa vem za vaše namere ...

WILHELM: Vi? (*Se zasmije.*) Za moje – –

OTTILIE: Ko sem videla, kako budite v nas goreče nacionalno čustvo, odkar poznam tok vaših misli – novega nemškega človeka, njegovo globoko spoštovanje ...

WILHELM: Ampak kako, da ste ...

OTTILIE: Da je, preden prižgemo vžigalico, treba pomisliti, če je njena uporaba res potrebna, ker bomo samo tako prišli do etične ekonomije.

WILHELM: Kako to veste?

OTTILIE: Brezumno proizvajanje dobrin naj bi zamenjali z resničnimi vrednotami. Sem prav razumela?

WILHELM: Kako je to mogoče?

OTTILIE: Kdor sam dela čudeže, jih hoče vsepovsod. Moje navdušenje naj vam bo dokaz. Čutim, da sem blizu zavezujočim odločitvam; teh nekaj dni do odločilnega dejanja pa verjemite v mojo zvestobo. (*Še preden bi lahko to preprečil, se Otilie skloni do njegove roke, jo poljubi, potem pa je že ni.*)

WILHELM: Kakšna zmaga, kakšna moralna zmaga sredi sovražnega tabora. (*Steče navzgor po stopnicah.*) Prihajam, Friedrich, zdaj je treba hitro spesniti jutrišnji prijateljski nagovor. Nacionalni dokument. (*Se pogleda v ogledalo.*) Mirabeau? Zakaj pa ne! (*Zavesa.*)

Tretje dejanje

Prvi prizor

(*Isti prostor. Pred začetkom dejanja je ob zaprti zavesi slišati Eichendorff-Schumannovo Mesečno noč,¹ ki jo ob klavirski spremljavi poje Otilie.*)

Bilo je, kot da poljubilo potihem zemljo bi nebo, da v lesketanju rož edino o njem bi sanjala lahko. Dehtel je zrak na poljih in drhtelo v valovih klasje je lahno, v gozdovih komaj slišno zašumelo pod zvezdnostasno je nočjo.

(*Zavesa se dvigne. Župnik igra na klavir, Otilie poje; Christian, Wilhelm, Philipp Ernst, Oels, Otto in Sofie so v sobi kot poslušalci.*)

OTTILIE: In moja duša krila je razpela za pot v daljave brez bregov, skoz pokrajine tihe je letela, kot da letela bi domov.

CHRISTIAN: Božanski Schumann!

DUHOVNIK: Veliki Eichendorff!

CHRISTIAN: Še posebej: In moja duša krila je razpela ... (*Brunda naprej.*)

OTTILIE (*s pogledom, usmerjenim na Wilhelma, mrmra*): Kot da letela bi domov.

DUHOVNIK: Mendelssohn, Schubert, Schumann – užitka poln večer. Vendar je že pozno. Posloviti se moram, vaša ekscelenca.

CHRISTIAN (*ga pospremi v ozadje*): Na svidenje in najlepša hvala za vse.

DUHOVNIK: Bilo mi je v veselje, vaša ekscelenca. (*Odide.*)

PHILIPP ERNST (*Oelsu*): Kdaj pride tvoja sestra? ... Da se tukaj dolgočasim z glasbo. Škoda mojega novega fraka.

OELS: Otilie mi danes ni bila naklonjena. Še misliš, da imam kaj šans?

PHILIPP ERNST: Dva gentlemana ti jih garantirata. Škoda fraka.

OELS (*pokaže na Wilhelma*): Kdo je ta črna stvar?

PHILIPP ERNST: Tajnik.

OELS: *A peu près domestique?*

PHILIPP ERNST: *Je ne suis pas sûr.*

OTTILIE: Oče, obupno izgledaš.

CHRISTIAN: Zakaj si že cel dan tako razburjena?

OTTILIE: Odločila sem se – veš o čem.

CHRISTIAN: Proti njej?

OTTILIE: Ne bom se vdala.

CHRISTIAN: Bravo! (*Wilhelmu.*) Moji prvi telegrami so v Haagu povzročili zadosten protiučinek. Ampak bombo bo razneslo šele nocoj, morda prav v tem trenutku.

SOFIE (*Ottu*): Nemirna sem. V Haagu je nekaj narobe, drugače bi že zvedela za odločitev.

OTTO: Stara mumija izgleda, kot da se bo zdaj zdaj sesula v prah.

SOFIE: Strašno nemirna sem.

CHRISTIAN (*Sofie*): Danes je tvoj *beau jour*. Kasneje morava za kakšno urico poklepetati.

SOFIE: Z veseljem. (*Ottu.*) Začelo se je. Kasneje me pusti samo.

OTTO: Obvladaj se! Razumeš!

SOFIE: Naj mi pomaga bog!

PHILIPP ERNST: Čisto si me zmedla, z očetom ne more biti tako slabo.

SOFIE: Treba je biti pripravljen na vse. V primeru ...

PHILIPP ERNST: Incidenta. (*Si obriše čelo.*) Samo nobenega računanja.

SOFIE: Kot dogovorjeno: svoj del nama prepustiš kot hipoteko s štiriodstotnimi obrestmi, ki so ti garantirane kot fiksna renta.

PHILIPP ERNST: Kaj to pomeni zame?

SOFIE: Najmanj petkrat več kot danes.

PHILIPP ERNST: *Charmant*. Nič bruto in neto?

SOFIE: Vse vnaprej.

PHILIPP ERNST: *Charmant*.

OTTO (*pristopi*): Fantastično: Navadno vrvico je hotel nositi kot verižico za uro.

PHILIPP ERNST: Kako, vrvico?

¹ Prevedel Brane Senegačnik

OELS: Kot verižico za uro?

SOFIE: Kdo?

OTTO: Pokojni Siekermann.

PHILIPP ERNST: Pameten dečko.

CHRISTIAN (*ki sedi v ozadju z Ottilie in Wilhelmom, zakliče*): Kaj pa imata s Philippom Ernstom?

OTTO: Govorimo o verižici za uro.

PHILIPP ERNST: Ampak ne razumem – vrvico?

OTTO: Med dvema platinastima zaponkama na vsakem koncu naj bi bila od žepka za uro do gumbnice speljana vrstica. Siekermannova smrt je preprečila uresničitev načrta.

PHILIPP ERNST: Vrvica?

OTTO: Na fraku.

PHILIPP ERNST: Hudiča!

OELS: *C'est épatant!*

PHILIPP ERNST: Otto, obljubi mi, v pogovoru s Sofie sem se – kako naj rečem – nečemu odrekel.

SOFIE: Prosim te!

PHILIPP ERNST: Saj vem: nobenega računanja. Pa vendar – v zameno: nikomur ne omenjaj vrvice. Oels, to je moje! Prepustil sem ti *redingote*, priskrbel ti bom Ottilie. Je že pečena.

SOFIE (*Oelsu*): Princ, imate določene načrte?

OELS: Ali smem računati na vašo podporo, milostljiva grofica?

SOFIE: Kasneje več o tem.

PHILIPP ERNST: Prepustite mi vrvico, družba.

Zmenjeno? In resno mislim: nikomur nič o tem!

Večno vam bom hvaležen. (*Vsakemu posebej seže v roko in gre v ozadje*.) Kaj bo rekel Easton?

CHRISTIAN: Če sistem doseže svoj vrhunec, vedno obstaja možnost spremembe.

WILHELM: Njegova ekscelenca gleda na stvari historično. Materialističnim epoham sledijo idealistične. Prenasičenost ...

CHRISTIAN: Kliče po spremembi.

WILHELM: Ampak jaz trdim: boljši, duhovni del Nemčije občuti tako globoko sovraštvo do vladavine denarja in vseh privilegijev, ki izhajajo iz njegove uporabe, da ga bo moč pomiriti samo z izkoreninjenjem principa.

SOFIE: Čisto teoretična zahteva.

WILHELM: Za začetek je dovolj.

SOFIE: Ampak kdo jo je sposoben formulirati?

Čigav glas premore tolikšno moralno moč, da bo njegova obtožba segla prav do vseh?

CHRISTIAN: To je najpomembnejše. Če bo celotno ljudstvo sledilo grmečemu klicu – kdo ve? Ampak kje je ta um, to samozavedanje, ta vest?

WILHELM: Ob pravem času se pojavi pravi človek.

OTILIE: Tako je. (*Spogled z Wilhelmom*.)

SOFIE: Ravno nasprotno. Najprej pravi človek – in čas mu bo sledil.

CHRISTIAN: Krey domneva, da je ta človek že pred vrati.

WILHELM: Prepričan sem v to.

SOFIE: In potem?

WILHELM: Ne bo lepo, grofica.

SOFIE (*se zasmeje*): *A la guerre comme à la guerre*.

WILHELM: Tabula rasa.

SOFIE: Ne bojimo se apostolov in pridig. Kar potrebujemo, je...

WILHELM (*silovito*): Ogenj in žveplo! Strinjava se, gospa grofica. (*Vstane*.)

CHRISTIAN (*smeje*): Hudiča!

SOFIE: *Il est fou*.

PHILIPP ERNST: Vojna?

CHRISTIAN: Revolucija, Philipp Ernst.

PHILIPP ERNST: Šel bom v toplice. (*Oelsu*.) Šušljajo o vojni in tako naprej. Upam, da me ne prehitijo; moja verižica za uro – *ça c'était bête*. Spat grem. Lahko noč vsem skupaj.

CHRISTIAN (*Wilhelmu*): Prav imate, Nemčija je res na tleh.

WILHELM: Še trenutek pa se bo pobrala!

CHRISTIAN (*Wilhelmu*): Pojdite zdaj. Ker ste se odločili, da boste ostali z nami samo še osemindeset ur, vas bom jutri potreboval zelo zgodaj.

WILHELM (*se prikloni, odide*).

PHILIPP ERNST in OELS (*odideta*).

CHRISTIAN (*Ottilie*): Ta si pa res jemlje k srcu.

OTILIE: Kot je prav.

CHRISTIAN: Ljubiš?

OTILIE: Mogoče, oče. Zajelo me je in me potegnilo s sabo.

CHRISTIAN: Stroj se je vžgal? Vrzi se v življenje! Čas je, razširi krila, punčka. Pusti stara pota. Prispela boš, kamor koli že, z njim ali brez njega; ni pomembno, le da znaš leteti. *Adieu; adieu!*

OTILIE: Lahko noč, dobro spi, oče. (*Objem, odide*.)

CHRISTIAN: Greš tudi ti že gor, Otto?

OTTO: Z dovoljenjem, vaša ekscelenca! (*Odide*.)

CHRISTIAN: Glavni petelin, naš Otto. Vedno korekten.

(*Prostor je temen, gori le še ena sama luč*.)

Drugi prizor

SOFIE: Zakaj spodbujaš tega brezdelneža in njegovo platonistično čvekanje?

CHRISTIAN: Krey je živ. Njegov entuziazem ogreje tudi mene.

SOFIE: Človek, ki naj bi pretresel ljudstva, gotovo ni podoben njemu.

CHRISTIAN: Njegove ideje imajo svojo vrednost. Zadel je v črno – zgroženo ni samo ljudstvo, tudi posvečenci drgetajo ob hrumenju zlatih plazov, ki smo jih nakopičili nad sabo, zdaj pa grozijo, da bodo strmoglavili v globino. Kaj bi rekla na stavko potrošnikov?

SOFIE: Iz kakšnih razlogov?

CHRISTIAN: Iz moralnih. Recimo, da se vsak potrošnik odreče kaki malenkosti, na primer vezalki, žeblju, listu papirja ...

SOFIE: Zakaj, ko pa jih proizvajamo po vedno nižjih cenah?

CHRISTIAN: Ker je sit ničvredne robe, ki mu jo vsiljujemo, ker bi mogoče rad dobil v roke kaj poštenega. Ker ga je množična potrošnja vseh življenjskih dobrin naučila, da se ne meni za posamezno; občutja, sodbe in samega sebe zato zavrne in potroši kot vse drugo, ne da bi jim znal pripisati posebno vrednost. Ker se mu na koncu vse zagnusi. Pogosto sem vam rekel, da si ne

razbijajte glave samo s tem, kako bi v istem času proizvedli dvakrat, trikrat, stokrat več; vedno sem vam govoril, da si morajo v obratih in laboratorijih prizadevati za kvaliteto.

SOFIE: Ne da se delati po dveh nasprotujočih si principih. Naš cilj je enostavnost, množičnost, ne izdelava po meri. Vse, kar je posebno, nam je zoprno, ker deluje zaviralno.

CHRISTIAN: Točno to, bedaki. V tovarnah stekla proizvajajo milijone in milijone slabih žarnic; in kvaliteta mikroskopov – bog pomagaj. Vedno sem bil proti tem pritiskom.

SOFIE: Ravno nasprotno, nikoli nisem slišala kaj takega iz tvojih ust; morda gre za Kreyeve nauke, za prve napade tesnobe. Kdo je kopicil kapital, kdo ga je monopoliziral in neprestano fuzioniral? Kdo si je vedno izmišljal načine, kako zaslužiti nove milijone, ki naj zdaj prinašajo obresti. S čim, za božjo voljo? Naša generacija je industrijsko državo v celoti prevzela od vas, zato odklanja vsako odgovornost za njen obstoj. Zapustili ste nam vse recepte; glavna sestavina vseh receptov pa je – brezobzirnost. Čeprav smo bolj previdni in bolje usposobljeni, smo taki kot vi: širimo se in ne vemo, kam to vodi.

CHRISTIAN: Kaj pa poraz v vojni?

SOFIE: Bomo videli. Ne bojim se.

CHRISTIAN: Za nami potop! Kakšna zrelost. Če bi naš prijatelj vedel vsaj delček tega, kar veva midva.

SOFIE: Vedno manjka samo malo, da bi se svet odrešil. Sploh pa sem presenečena, da premoreš takšne sentimente.

CHRISTIAN: Nikoli se jih nisem do kraja znebil. Kaj drugega pa ostane človeku brez čustev.

SOFIE: Volja.

CHRISTIAN: Jeklena volja? Začel sem iz nič, moja starša sta imela tri sobe, služkinjo in kanarčka. Najprej sem se plazil, se prerival in pretvarjal; bil sem avanturist in snob. Končno sem prispel na cilj, brez vseh predsodkov. Rešil sem le nekaj sentimentov.

SOFIE: Človek bi pomislil, da ti gre slabo.

CHRISTIAN: Saj mi gre slabo. Gnan bolj od občečloveških kot od osebnih občutij delam bilanco in si mislim samo eno: da bi se le našel kdo, ki bi mu uspelo, da bi v temeljih zamajal in uničil vse, kar smo ustvarili.

SOFIE: To je bankrot. Kot pri firmah pred stečajem – dovolil mi boš, da se osebno in poslovno kar najbolj odločno odmaknem od tebe.

CHRISTIAN: To si že storila – in to nadvse odločno. Kar sem ti ravnokar zaupal je družinska skrivnost, tako rekoč novice iz onstranstva. Kar pa se tiče moje tuzemske eksistence, zahtevam, da se zaradi ugleda v bodoče bolj podrejaš navodilom vrhovnega šefa.

SOFIE: Sprejemati pomembne odločitve v bolniški postelji ni isto, kot če si prisoten v samem žarišču proizvodnje.

CHRISTIAN: To še zmeraj funkcionira! *(Pokaže na čelo.)* Tu je bilo zamišljeno in spravljeno v pogon vsako najmanjše kolesce najmanjšega stroja. Tebe sem kot knjigovodjo postavil na kontrolno funkcijo.

SOFIE: Zdaj imam enak vpogled v mehanizem proizvodnega procesa kot ti. Vajenska doba je končana.

CHRISTIAN: Z izdajo delnic nekega podjetja, ki dejansko sploh ne eksistira, ampak bo zaživelo šele čez pet let?

SOFIE: Je to kaj čudnega?

CHRISTIAN: Neumno je; tako kriminalno, da to vidi še bedak, krivca pa čaka popolna blamaža.

SOFIE *(mu poda odprti telegram)*: Vpis delniškega kapitala je presežen.

CHRISTIAN: Sto petdeset milijonov. V petih letih štirideset milijonov dobička od obresti. Pasiva?

SOFIE: Nadzorni odbor ima pravico, da delničarjem izplača štiridestotne dividende.

CHRISTIAN *(se glasno zasmije)*: Ima pravico – to je čudovito!

SOFIE: Moja formulacija. Ampak delničarji nimajo pravice, da bi jih zahtevali. *(Se smeje.)*

CHRISTIAN: Tragične posledice takega postopka bi moral Krey uzreti z mojimi očmi – in vso njegovo komiko.

SOFIE: Lahko kritiki našega sistema ponudijo kaj boljšega?

CHRISTIAN: V najboljšem primeru čisto srce. Res smešno! A dobro opravljeno. Štirideset ukradenih milijonov – to mi je všeč. Res si tako pokvarjena, kot sem si mislil.

SOFIE: Hvala.

CHRISTIAN: *Če boš našla pravo mero in upoštevala hierarhijo, nimam prav nič proti. Kako si namreč drzneš nasprotovati mojim odločitvam?*

SOFIE: Kar se tiče dobave orožja, se mi je zdelo, meni in vsem drugim, da je moje stališče veliko močnejše.

CHRISTIAN: Kar se ti zdi – *(Kriče.)* Kako si drzneš pri podrejenih spodkopavati prepričanje o moji nepogrešljivosti.

SOFIE: Ker moram zbuhati prepričanje o svoji, hočem reči moževi.

CHRISTIAN: Ta skopljenc!

SOFIE: Noseča sem.

CHRISTIAN: Lažeš!

SOFIE: Bog mi je priča!

CHRISTIAN: Beeskow v mojem čistem gnezdu? Takšna nagrada ni prišla po božji volji! Golobička moja, fantu in Ottilie bi ukradla dediščino, sedela bi na mojem stolu in z višine docirala modrosti? Kmalu boš izkusila, kako goreče se upira temu moja volja.

SOFIE: Nizozemska vlada sprejema našo ponudbo.

CHRISTIAN: Sprejema? Imamo pogodbo? No, punčka, pokaži telegram, ki potrjuje, kar si rekla! Zakaj oklevaš?

SOFIE: Zdaj zdaj mora prispeti.

CHRISTIAN: Mora! Ker smo prižgali bengalsko vžigalico. Naj živi Calvin, naj živi augsburška veroizpoved! Božansko! Ampak kaj počne papa – kaj vendarle počne, vrag naj me vzame, stari, že odsluženi papaček? *(Naredi nekaj plesnih poskokov.)*

SOFIE: Obvladaj se!

CHRISTIAN: Naj se ti plod v trebuhu posuši! Kaj si je izmislil stari genij *(Jo povleče k sebi.)*, le kaj si je izmislil resnično genialni oče Maske? S čim bo prišel na dan ta sijajni čudakar, kako bo zmlel te skopljence in njihove bedne načrte? *(Se še vedno poskakujoče vrti.)* Kaj nisi videla – on –

SOFIE *(steče ven)*.

CHRISTIAN: Kje si, da te s svojo zmago zmeljem v prah!! *(Se opotekaje požene za njo in odide.)*

Tretji prizor

WILHELM *(se pojavi na galeriji. Čez sive dolge spodnje hlače ima oblečen star površnik. Opreza čez ograjo, ko vidi, da je soba prazna, pride dol. Govori navzgor)*: Le še papirje vzamem. *(Iz pisalne mize vzame šop papirjev.)* To je vse. Kakšno srečo ima ta dragi fant, da bom takole en dva tri odšel z njim. Sicer pa – kdo bi se mu še lahko upiral, ko je tako pritiskal? *(Gre nazaj k stopnišču in si brunda.)* In moja duša krila je razpela ... Podžgal bom tudi njeno fantazijo. Še vedno ne verjamem v neuklonljivost njene moralne volje. Moj nocojšnji beg jo bo še tisočkrat bolj privezal name. Ob predpostavki tega, kar lebdi med nama in sva si izpovedala s pogledi, bo moj beg nadvse romantičen, moje junaštvo prepričljivejše od najbolj vzvišenih idej. *(Stopil je k oknu; pogleda navzgor in nato ven.)* Zbogom. Bolje kot ti poznam prepad med nama, zato grem. Ker vem, da moraš brezno, ki naju ločuje, najprej premostiti z neutešenim hrepenenjem. Tisočkrat te bo ponos pognal nazaj v samo sebe in v tvoje stare sfere, nepremagljiva sla po Nepoznanem, Tujem bo morala vedno znova premagati predstave, ki so se ti vtisnile v možgane. Tako kot se premikaš le skrajno uglajeno, kot nosiš le batist in svilo, ki ju zdaj odlagaš – glej! Njena senca! Dobro spi, Ottilie – sanjaj! – Ravno tako imaš utrjeno predstavo o moškem videzu, o njegovi nošnji in vse, kar

je nasprotno tej predstavi, ti je mučno, smešno, nepojmljivo. *(Približal se je zofi in Eastonovima kovčkoma. Enega od njiju z nogo potegne izpod zofe.)* Kot da je častno nositi takšne traparije – tudi če bi bil bogat. Ne častno, nujno – misli ona. *(Iz kovčka vzame pisano, zelo elegantno jutranje oblačilo, ki sestoji iz širokih hlač in zgornjega dela, podobnega telovniku z rokavi.)* Tako si to predstavljaš. Takšen naj bi bil, ko sem sproščen. Tudi v tvojih najbolj drznih sanjah, ko se pojavljam kot najbolj vzvišeni junak, kot čisti norec, tudi takrat te hlačke *(Si jih smeje obleče.)*, takšen jopič *(Si ga obleče.)*, takšen sem v zrcalu tvoje domišljije. Le še verižica v žepu, čepica na glavi, in ne glede na notranje lastnosti, je izgotovljen klišé pravega moškega. *(Pred ogledalom.)* Saj ne, da bi bilo tako slabo ... *(Brunda.)* Za pot v daljave brez bregov ... Kako hitro se distanciramo od brezoblične mase splošnosti. – Manšete ven; če bi imel vse to in bi se nosil kot pravi poznavalec, bi svobodneje nastopal ravno proti tistim krogom, ki so moj sovražnik. Robček malce bolj iz žepa ...

Četrty prizor

CHRISTIAN *(plane v sobo)*: Ne morem je najti, oropala bi me zadnje naslade. Kje je? Kdo je to? Prisluhnite, vsi sem! Razsvetlite oder, rampo! *(Kriči.)* Haaški hokus pokus je končan. *(Zagrabi Wilhelma.)* Kje je, prijatelj? Drži me – ti nisem rekel, da boš doživel zmagoslavje. Samo usta odprem ...

OTILIE *(nastopi v spalni srajci in se ustavi na pragu)*.

CHRISTIAN *(gre do nje)*: Tu je ta, ki je hotela vzeti veter iz jader ponosne fregate, Sofie, preluknjana barkača. Umiram – katolik – pogorela si, Nizozemska se v grozi odvrta. Doktor, poglej ji v oči, se je zlomila? Katolik, telegrafirati vsem časopisom, podjetje Christian Maske, d. d., je od zdaj katoliško! Žarek svetlobe! *(Se zgrudi mrtev k Ottilijinim nogam.)*

OTILIE (*krikne*): Oče!

Peti prizor

(*Skozi vsa vrata pridejo stanovalci hiše v nočnih oblačilih, služabniki hitro odnesejo mrtvaka. Vsi hodijo sem in tja med prizoriščem in sobo, v katero so prenesli truplo. – Služabnik razsvetli oder. Zdaj je opaziti pretiran modni sijaj nočnih oblačil, še posebej na Philippu Ernstu in princu Oelsu, ki imata tako kot Wilhelm na glavi nekakšen turban; opazi se tudi, da so vsi trije podobno oblečeni. Wilhelm se plašno skriva na robu proscenija, z rokami si pokriva obraz, kot bi se hotel skriti sam vase. Vsi prisotni si s stiski rok in objemi izražajo sožalje.*)

OELS (*Philippu Ernstu*): Ubogi fant!

PHILIPP ERNST: Strašen –

WILHELM (*se opoteče proti stopnicam*).

PHILIPP ERNST (*Wilhelmu*): – grozljiv incident.

Hvala, hvala! (*Mu poda roke. Z Oelsom odide.*)

WILHELM (*obstane pred stopniščem in glasno zaihti*).

OTILIE (*stoji pred njim*).

WILHELM (*si z rokami spet pokrije obraz*).

OTILIE: Sama sem. Ti me vodi! (*Ga objame.*)

Šesti prizor

FRIEDRICH (*se s klobukom v roki pojavi na galeriji*).

Steče po stopnicah in se ustavi tik pred parom.

OTILIE (*se loči od Wilhelma*).

FRIEDRICH (*ki šele zdaj opazi Wilhelma, naredi zgroženo kretnjo in dvigne roko, da bi ga udaril*).

WILHELM (*iz sebe*): Najprej me poslušaj!

FRIEDRICH (*premeri Ottilie, potem z neopisljivim izrazom premeri Wilhelmovo oblačilo, spusti roko; poudarjena kretnja slovesa*).

WILHELM (*skloni glavo in zbeži iz sobe*).

OTILIE (*mu sledi, še prej pa vzvišeno premeri Friedricha*).

FRIEDRICH (*si na glavo da klobuk*).

Sedmi prizor

FRIEDRICH: Izhod, prosim?

SLUŽABNIK: Skozi vežo – Gospod doktor ne bo ostal do jutra?

FRIEDRICH: Ne!

SLUŽABNIK: Naj naročim kočijo? Ponoči ...

FRIEDRICH: Bom že našel pot.

SLUŽABNIK: Temno je. Luč?

FRIEDRICH: Moram jo najti. Bog – razsvetli pot do velikega cilja. (*Odide skozi srednja vrata.*)

SLUŽABNIK (*z enim samim pritiskom ugasne vse luči, odpre okno. V sobo zaradi vetra zaplapola zavesa*).

(*Konec.*)

FOTOGRAFIJE Z VAJ

Jure Henigman, Tina Potočnik

Primož Pirnat, Jure Henigman, Jurij Drevenšek

Tina Potočnik, Primož Pirnat

Primož Pirnat, Jure Henigman, Jurij Drevenšek, Tina Potočnik

Karin Komljanec, Jure Henigman

Jure Henigman, Domen Valič

Karin Komljanec, Matej Puc

Matej Puc, Viktorija Bencik Emeršič, Milan Štefe

Matej Puc

Matej Puc, Jure Henigman

Matej Puc, Viktorija Bencik Emeršič, Jure Henigman, Karin Komljanec

IN MEMORIAM

RAPA ŠUKLJE

(1923–2013)

Foto Jaka Adamič/Dnevnik

Sredi aprila je neprijetno odjeknila novica, da se je v devetdesetem letu starosti za vedno poslovila Rapa Šuklje. Kako posebna, dragocena in vsestranska je bila, dokazuje že nabor oznak, s katerimi so jo ob njenem zadnjem slovesu pospremili v medijih. Bila je publicistka, urednica, prevajalka ter filmska in gledališka kritičarka, ki je dejavno soustvarjala slovensko kulturo od konca druge svetovne vojne naprej. Obenem je bila tudi aktivistka, taboriščnica, upornica in feministka, ki se je z znanjem in izkušnjami vse življenje bojevala za pravičnost, svobodo, enakost in solidarnost med ljudmi. Bila je sinonim za omikanost, poduhovljenost, izobraženost in marljivost. Slovela je po tem, da je vse svoje članke in prevode napisala na roko. Kot se je v televizijskem portretu *Gospa z Beethovnovi*, ki ga je leta 2008 posnela Ana Nuša Dragan, spomnil Tone Pavček, so bile roke Rape Šuklje vselej »popraskane od muck in ogoljene od pisal«. Slikovito jo je opisal: »Aristokratska gospa, ki je delala kot proletarka.«

Rodila se je 26. aprila 1923 v Ljubljani. Redko in nenavadno ime je dobila po naključju: »V resnici so me krstili kot Marijo Rozo,« je leta 2008 povedala v intervjuju za *Dnevnik*, »a ko je ded prišel pred krstom k nam, se je začudil, ker nisem ležala v zibki, ampak kar v veliki stajici, >kot Rapunzel<, je rekel, deklica iz pravljice, ki je bila zaprta v trdnjavi.« Nemško ime deklice Motovilke so domači prevedli v Rapunco, otroci v šoli pa skrajšali v Rapa ... Njeno otroštvo je bilo srečno in brezskrbno. Izhajala je iz izobražene meščanske družine, v kateri so brali knjige, hodili v gledališče in opero ter razpravljali o filmu. Izpod Rožnika se je s starši in mlajšo sestro Majolko, kasneje nepozabno igralko Slovenskega mladinskega gledališča, že zgodaj preselila v prostorno stanovanje na Beethovnovi, v katerem je nato ostala več kot osemdeset let. Leta 1935 je umrl njen ded, zgodovinar in politik Fran Šuklje, pri štirinajstih letih pa je izgubila še očeta. Življenje je čez noč postalo težje, nazadnje pa je vanj udarila še druga svetovna vojna.

Dobro znano je, da je bila Rapa Šuklje med vojno aktivistka OF, ki jo je zbiranje sanitetnega materiala, denarja, oblek in živil najprej pahnilo v preiskovalni zapor in nato še v taborišče Ravensbrück. Tam je preživela najhujših trinajst mesecev svojega življenja, ki se jih javno ni želela spominjati. Po koncu druge svetovne vojne je najprej kratek čas delala na ministrstvu za gradnje, kmalu pa to službo pustila in dokončala študij prava. Ker le-ta ni bil nikoli po njenem srcu, je vpisala še študij primerjalne književnosti. Zatem je delala pri Triglav filmu, kjer je bila montažerka in *script girl* pri prvem slovenskem celovečercu *Na svoji zemlji*. Leta 1948 je nastopila službo v kulturni redakciji nacionalnega radia. Kmalu je postala cenjena in prepoznavna po svojih kritikah in literarnih oddajah, najbolj pa se je poslušalcem vtisnila v spomin kot dolgoletna urednica oddaje *Gremo v kino*, ki se je pod istim nazivom obdržala do danes. Kot avtorica ali soavtorica je v filmsko publicistiko prispevala več monografij, bila pa je tudi soustanoviteljica revije *Ekran*, kjer so ji lansko leto podelili nagrado za življenjsko delo.

Na radiu in sicer je ogromno naredila tudi za gledališče. Dolga leta je pisala kritike uprizoritev najrazličnejših slovenskih gledališč ter se v njih posvečala tako največjim repertoarnim hišam kot eksperimentalnim odrom. V okviru radijskih oddaj, kakršni sta bili *Vabimo vas na bralno vajo* in *Začelo se je z Matičkom*, je skrbela za predstavitve vrhunskih del svetovne in domače dramatike. Sodelovala je pri nastanku komaj preglednega števila radijskih iger, istočasno pa skrbela za njihovo uveljavitev v tiskanih medijih. Na radiu in televiziji je dolga leta poročala o dogajanju na številnih domačih in tujih festivalih, bila pa je tudi članica znamenite prve žirije Boršnikovega srečanja, ki je leta 1970 med drugim podelila prvi Boršnikov prstan igralski legendi Elviri Kralj. Redno je spremljala gledališke premiere ter o njih kritično pisala tako za radio in televizijo kot za tiskane medije, denimo za *Dnevnik* in *Naše razglede*. Dolga leta je hodila v gledališče v družbi svoje velike prijateljice, televizijske novinarke in urednice Majde Knap Šembera, po njeni veliko prezgodnji smrti leta 2003 pa je najpogosteje prihajala sama.

Glede na njeno razgibano in polno življenje, ki je bilo vselej razpeto med več medijev hkrati, je komaj mogoče verjeti, da je našla čas in vnemo tudi za tako zahtevno in samotarsko delo, kakršno je prevajanje leposlovja. A je celo to zmogla. Poslovenila je številna dela iz angleške, ameriške, nemške in norveške književnosti, med drugim denimo romane *Slika Doriana Graya* (Oscar Wilde), *Viharni vrh* (Emily Brontë), *Daleč od ponorelega*

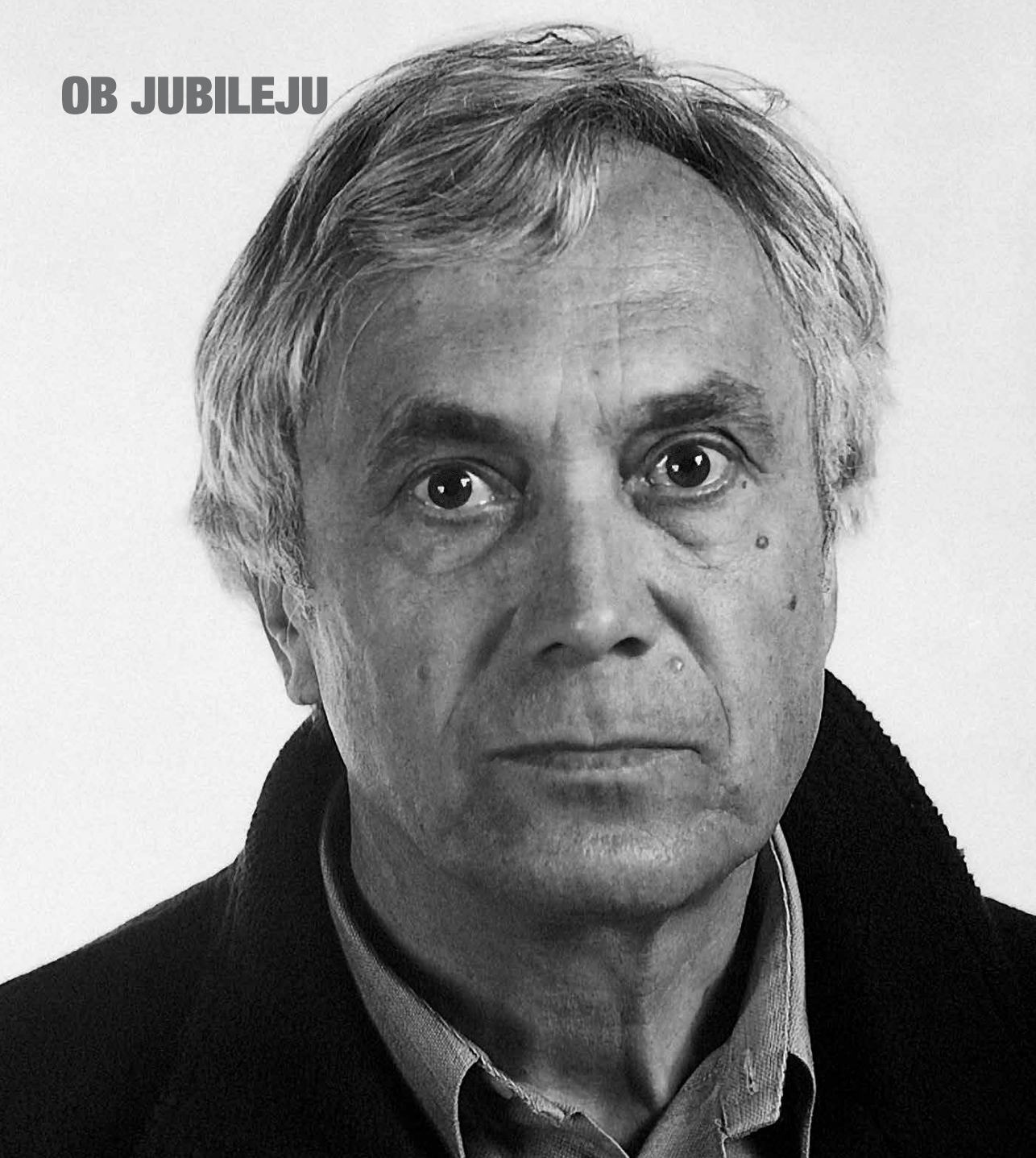
sveta (Thomas Hardy), *Gospa s Pustega brega* (Anne Brontë) in *K svetilniku* (Virginia Woolf). V zbirko *Sto romanov* je poleg treh prevodov prispevala deset temeljitih in pronicljivih spremnih študij. Po njenih besedah je tu prišel do izraza njen tihi feminizem. Prednost je namreč dajala delom pisateljic, se pravi žensk. Na vseh področjih svojega delovanja se je borila za slišnost in priznanje ženskih glasov, zlasti tistih, ki so bili po krivici utišani, zapostavljeni ali prezrti. Tudi v tem pogledu je zvesto sledila svojemu notranjemu čutu za pravičnost, ki je znal vselej aktivirati njen um in pogum.

Krona njenega zavzemanja za ženske je soavtorstvo monografije *Pozabljena polovica* iz leta 2007, v kateri se je z uglednimi sodelavkami na zavidljivih šeststotih straneh posvetila portretom kar 129 Slovenk iz 19. in 20. stoletja. »Pomembne so bile, ampak uradna zgodovina jih je kar obšla. In zdaj preostane zgodovinarjem samo še dokaj težavna naloga uvrstiti te odrinjene ženske v slovensko zgodovino, na tista mesta, kamor sodijo,« je o knjigi povedala v svojem televizijskem portretu. Leta 2008, ko je bil le-ta posnet, je praznovala svoj 85. rojstni dan. Letos bi se morali slovesno pokloniti njenemu okroglemu jubileju, vendar nas je slaba dva tedna pred 90. rojstnim dnem prehitela črna novica, da je za vedno odšla.

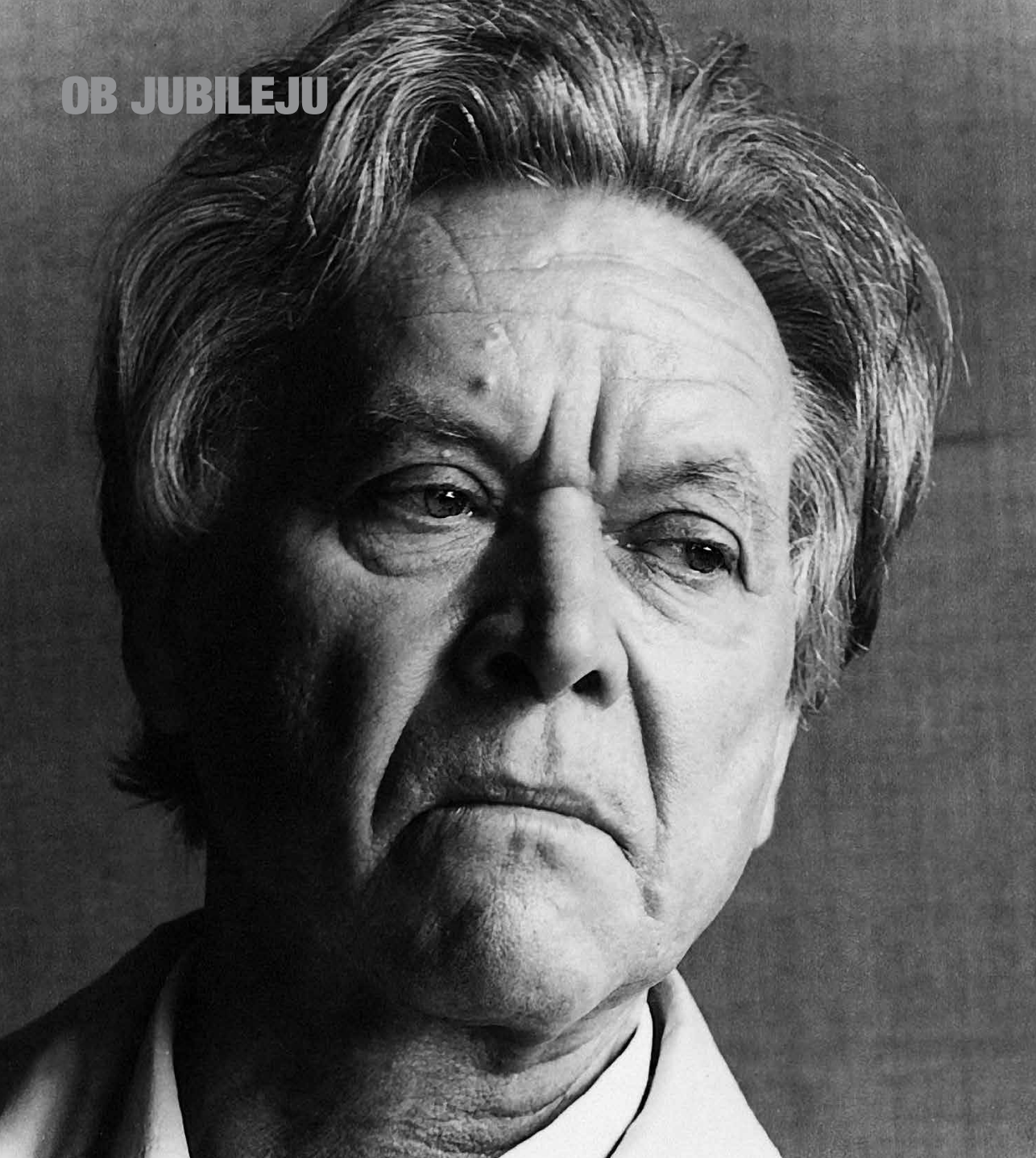
Zbogom, draga in spoštovana Rapa. Hvala za vse in počivajte v miru, pogrešamo vas.

Petra Pogorevc

OB JUBILEJU

TONE KUNTNER

Tone Kuntner je trinajstega maja praznoval sedemdeseti rojstni dan. V MGL je med sezonama 1967/1968 in 2005/2006 ustvaril okrog osemdeset vlog; med drugim je bil Kreon v *Antigoni* Dominika Smoleta (r. Franci Križaj), Hvastja v *Hlapcih* Ivana Cankarja (r. Dušan Jovanović), John Proctor v *Lovu na čarovnice* Arthurja Millerja (r. Franci Križaj), Ivan Romanovič Čebutikin v *Treh sestrah* Antona Pavloviča Čehova (r. Vinko Möderndorfer) in Matija Čop v *Iztrohnjenem srcu* Evalda Flisarja (r. Zvone Šedlbauer). Ob jubileju mu kolegice in kolegi iz MGL iskreno čestitamo in želimo vse dobro.

SLAVKO STRNAD

Slavko Strnad je tretjega junija praznoval devetdeseti rojstni dan. V MGL je med sezonama 1963/1964 in 1991/1992 ustvaril okrog šestdeset vlog; med drugim je bil Valentin Vodnik v *Kranjskih komedijantih* Bratka Krefta (r. Bratko Kreft), Bog Oče v igri *Raj ni razprodan ali reforma v paradižu* Žarka Petana (r. Miran Herzog) in Heraklej v *Ptičih* Milana Jesiha (r. Barbara Hieng Samobor). Ob jubileju mu kolegice in kolegi iz MGL iskreno čestitamo in želimo vse dobro.

Carl Sternheim

SCENES FROM THE HEROIC LIFE OF THE MIDDLE CLASSES

The Underpants, The Snob, 1913

Aus dem bürgerlichen Heldenleben: Die Hose, Der Snob, 1913

First Slovene production

Opening night **25 September 2013**

Translator **MILAN ŠTEFE**

Director **ALEKSANDAR POPOVSKI**

Dramaturg **EVA MAHKOVIC**

Set designers **NUMEN** and **IVANA RADENOVIĆ**

Costume designer **JELENA PROKOVIĆ**

Composer **VLADA DIVLJAN**

Language consultant **MARTIN VRTAČNIK**

Lighting designer **BRANKO ŠULC**

Make-up artist **TINA LASIČ ANDREJEVIĆ**

Assistant to costume designer **KATJA MAGISTER**

Stage manager **Borut Jenko**

Prompter **Neva Mauser Lenarčič**

Technical director **Jože Logar**

Stage foreman **Janez Koleša**

Technical coordinator **Branko Tica**

Sound masters **Sašo Dragaš** and **Tomaž Božič**

Lighting masters **Branko Šulc** and **Bogdan Pirjevec**

Hairstylists **Ksenija Imerovič** and **Janja Hasani**

Wardrobe mistresses **Angelina Karimović** and **Tatjana Cirman**

Property master **Sašo Ržek**

The set was made under the supervision of master **Vlado Janc** and costumes under the supervision of mistresses **Irena Tomažin** and **Branka Spruk** in the ateliers of the Ljubljana City Theatre.

Cast

The Underpants

Theobald Maske **JURE HENIGMAN**

Luike Maske **TINA POTOČNIK**

Gertrud Deuter **KARIN KOMLJANEC**

Frank Scarron **JURIJ DREVENŠEK**

Benjamin Mandelstam **PRIMOŽ PIRNAT**

Foreigner **DOMEN VALIČ**

The Snob

Theobald Maske **JURE HENIGMAN**

Luike Maske **TINA POTOČNIK**

Christian Maske **MATEJ PUC**

Count Augustus Aloysius Palen **MILAN ŠTEFE**

Countess Marianne Palen **VIKTORIJA
BENCIK EMERŠIČ**

Sybil Hull **KARIN KOMLJANEC**

1913

Baron Christian Maske von Buchow **MATEJ PUC**

Philipp Ernst Maske **JURE HENIGMAN**

Ottillie Maske **VIKTORIJA BENCIK EMERŠIČ**

Countess Sofie von Beeskow **TINA POTOČNIK**

Count Otto von Beeskow **JURIJ DREVENŠEK**

Wilhelm Krey **PRIMOŽ PIRNAT**

Friedrich Stadler **DOMEN VALIČ**

We will stage the first three from the cycle of six satirical plays, entitled by the author as *The Scenes from the Heroic Life of the Middle Classes*. The theatre connoisseurs refer to this famous set of performances as to the »Maske Trilogie« - *the Trilogy of the Maske Family*. It is a comedy about the three successive generations.

In the first play (*The Underpants*) we meet Theobald Maske, the founder of the family. Maske is a middle class official - self-complacent, comfortably living, philistine and successful in his small and cautious ambition. His young wife is his polar opposite – an adorable dreamer with no feeling for reality. We catch them in a moment of great excitement – during a walk through the main street the cord on the lovely Luisa Maske's underpants worked itself loose, so that the passers-by could see for a moment an intimate piece of clothing that slid down and peeped from beneath her coat ... Theobald believes that this indecent scene means the end of his beautiful career and the beginning of a widespread disgrace and downfall. But the events to follow turn out to be quite different from that ...

In the second of the three comedies (*The Snob*) we get acquainted with the son of the spouses Maske. It is Christian - a newly rich industrialist, social climber and cold and consistent man. We meet him at the time of his overall progression – his marriage to the countess Marianne will add to his capitalist value an aristocratic title. In his parvenu temper the young Christian dumps all that could disturb the newly acquired noblesse. He intends to pay out and send away (suggesting Brussels ... !) even his own parents. But Theo Maske has not changed much over the years. He turns his son's outrageous offer to his own profit ...

The last comedy (*1913*) introduces Christian in his old age – powerful, socially influential and immensely rich. But he is sick now and slowly leaving this world. His three children - the heirs of the great fortune, are the real image of the snobby surfeit. The generation of industrials, bankers and businessmen, who are however ... poorly organised, incompetent, funnily unserious, egoistic, business-damaging and arrogant ... Everything slips through their hands and heads towards a disaster with great haste ... Despite the comedy context, the message conveyed by the trilogy is clear enough, so that the director and his team will probably easily build a semantic bridge between the years 1913 and 2013.

Informacije o predstavah MGL dobite

- pri blagajni MGL v Gledališki pasaži med Čopovo in Nazorjevo ulico v Ljubljani, ki je odprta vsak delavnik od 12. do 18. ure in uro pred predstavo
- v mesečnem sporedu predstav, ki ga abonenti, imetniki osebne in poslovne kartice MGL in tudi vsi drugi, ki to želijo, prejmejo po pošti, prav tako pa je brezplačno na voljo pri blagajni MGL
- na spletni strani www.mgl.si
- s sporočili SMS Mestnega gledališča ljubljanskega
- v dnevnem časopisju
- na radiu
- na teletekstu TV SLO
- na Facebooku

Mestno gledališče ljubljansko, Čopova 14, 1000 Ljubljana, Slovenija
Hišna centrala +386 (0)1 4258 222
Tajništvo +386 (0)1 4257 148, faks +386 (0)1 2517 044
Blagajna +386 (0)1 2510 852, odprto vsak delavnik od 12. do 18. ure in uro pred
predstavo, e-naslov blagajna@mgl.si
E-naslov info@mgl.si
Spletno mesto www.mgl.si

Barbara Hieng Samobor direktorica in umetniški vodja
Jože Logar direktoričin pomočnik za tehnične zadeve

Alenka Klabus Vesel dramaturginja in arhivarka
Eva Mahkovic dramaturginja in vodja mednarodnega oddelka
Petra Pogorevc dramaturginja in urednica Knjižnice MGL
Ira Ratej dramaturginja in vodja izobraževalnega programa
Maja Cerar, Martin Vrtačnik lektorja

Simona Belle vodja službe za odnose z javnostjo in trženja
tel. +386 (0)1 425 5000, faks +386 (0)1 2514 167
Branka Lepšina koordinatorka in planerka programa
tel., faks +386 (0)1 2514 167
Nataša Pevec koordinatorka trženja
tel. +386 (0)1 4258 222, faks +386 (0)1 2514 167
Petra Setničar koordinatorka obiska
tel. +386 (0)1 4258 222, +386 (0)1 2510 852, faks +386 (0)1 2514 167
Zdenka Močilnik blagajničarka in informatorka
tel. +386 (0)1 2510 852

Javni zavod Mestno gledališče ljubljansko, ustanoviteljica Mestna občina Ljubljana
Program gledališča financirata Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport
(iz proračuna Republike Slovenije) in MOL
Svet Mestnega gledališča ljubljanskega
Mojca Slovinc (predsednica), Gašper Tič (namestnik predsednice),
mag. Mojca Jan Zoran, Saša Hren Koritnik, Aleš Kardelj
Strokovni svet Mestnega gledališča ljubljanskega
Alen Jelen, Eva Mahkovic, Tone Peršak, doc. dr. Katarina Podbevšek, Matej Puc, Nina Valič

Gledališki list Mestnega gledališča ljubljanskega
Letnik LXIV, sezona 2013/2014, številka 1
Izdaja Mestno gledališče ljubljansko
© 2013 Mestno gledališče ljubljansko

Za izdajatelja Barbara Hieng Samobor
Urednice Alenka Klabus Vesel, Eva Mahkovic, Petra Pogorevc, Ira Ratej
To številko je uredila Eva Mahkovic
Lektor Martin Vrtačnik
Avtorica fotografij z vaj Barbara Čeferin
Oblikovalka Mojca Višner

Tisk Collegium Graphicum, d. o. o.
Naklada 1000 izvodov
Ljubljana, Slovenija, september 2013

Po 13. točki prvega odstavka 42. člena ZDDV-I davek ni obračunan.

